

Ondokuzmayıs Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

19. YÜZYILIN İLK YARISINDA

BAFRA

KAZASI NÜFUSU

Hazırlayan

Tancan ÖZKAN

Danışman

Doç. Dr. Rıza KARAGÖZ

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2012

Ondokuzmayıs Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

19.Yüzyılın İlk Yarısında Bafra Kazası Nüfusu

Hazırlayan:

Tancan ÖZKAN

Danışman:

Doç. Dr. Rıza KARAGÖZ

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2012

KABUL VE ONAY

Tancan ÖZKAN tarafından hazırlanan "19. Yüzyılın İlk Yarısında Bafra Kazası Nüfusu" başlıklı buçalışma, tarihinde yapılan savunma sınavısonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak jürimiztarafından Yüksek Lisans Çalışması olarak kabul edilmiştir.

Başkan: _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunuonaylarım.

__/__/__

ETİK BİLDİRİM

Hazırladığım Yüksek Lisans tezi çalışmasında, proje aşamasından sonuçlanmasına kadarki süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

__ / __ / 2012

Tancan ÖZKAN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	V
ÖNSÖZ.....	IX
SUMMARY.....	XI
ÖZET	XI
KISALTMALAR.	XIII
TABLO LİSTESİ	XIV
GRAFİK LİSTESİ	XVI
HARİTALARIN LİSTESİ	XVII
GİRİŞ.....	1
1. Osmanlı Tahrirleri Ve Nüfus Sayımları	
1.1 XIX. Yüzyıldan Önceki Osmanlı Tahrirleri.....	2
1.2XIX. Yüzyıl ve Sonrası Nüfus Sayımları	4
2. Bafra'nın Coğrafi Yapısı, Tarihi Gelişimi, İdari Teşkilatı Ve Nüfusu	
2.1 Coğrafi Yapı	9
2.2 Tarihin İlk Yıllarından İtibaren Bafra	10
2.3 Bafra'nın Osmanlı Kontrolüne Girişi	12
3.Bafra'nın İdari Teşkilâtı.....	13
4. XV. Yüzyıldan Sonra Canik Sancağı Nüfusu	17
4.1 XV. Yüzyıldan Sonra Bafra'nın Nüfusu.....	19
4.1.1Bafra Merkez Nüfusu ve Mahalleri.....	19
4.1.2Bafra Köyleri ve Nüfusu	20

Birinci Bölüm

BAFRA NÜFUSU VE ÖZELLİKLERİ

1.1 Bafra Kazası Nüfus Defterleri	
1.1.1 Canik Sancağı Nüfus Defterleri	23
1.1.2 Bafra Kazası Nüfus Defterleri	26
1.1.3 972 ve 973, 979, 980 ve 1034 Numaralı Nüfus Defterlerinin Tanıtımı ve Terminolojisi	27
1.2H. 1250 (M. 1834 – 1835) Tarihli 972 Ve 973 No.Lu Nüfus Defterlerine Göre Bafra Müslüman Nüfusunun Özellikleri	
1.2.1 Bafra Merkez ve Köyleri Nüfusu	31
1.2.2 Bafra’da Nüfusu 100 Kişinin Üzerinde ve Altında Olan Mahalle ve Köyler	36
1.2.3 Erkek Nüfusun Hanelere Dağılışı	36
1.3 Bafra Mahalle ve Köylerinde Yaşayan Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı	40
1.4 Nüfus Değişiklikleri (Doğum, Ölüm, Askerlik ve Göçler).....	46
1.4.1Bafra’da 1834 - 1845 Yılları Arasındaki Doğum ve Ölümler.....	46
1.4.1.1 Bafra’da 1834 - 1845 Yılları Arasındaki Doğumlar	52
1.4.1.1.1En Fazla Doğum Kaydı Olan Mahalle ve Köyler	52
1.4.1.1.2 En Az Doğum Kaydı Olan Mahalle ve Köyler	54
1.4.1.2Bafra’da 1834 - 1845 Yılları Arasındaki Ölümler	55
1.4.1.2.1 En Fazla Ölüm Kaydı Olan Mahalle ve Köyler	56
1.4.1.2.2 En Az Ölüm Kaydı Olan Mahalle ve Köyler	57
1.4.1.2.3 Yıllara Göre Çocuk Ölümlerinin Sayıları	58
1.4.1.2.4 Mahalle ve Köylerde Ölümlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılışı.....	59
1.4.1.3 1834 - 1845 Yılları Arasındaki Doğum ve ÖlümlerinKarşılaştırması	65
1.4.1.4 Doğum ve Ölüm Kaydının Olmadığı Mahalle ve Köyler	68
1.4.1.5 1834 - 1845 Yılları Arasında Nüfusta Meydana Gelen Değişimler	69
1.5 Yaş Gruplarının Tüvânâ - Müsin - Sabi ve Amelmende Olarak Dağılımı	69
1.5.1 Matlup Ve Gayri Matlupların Köy Ve Mahallelere Dağılışı	70
1.5.2 Yıllara Göre Tüvânâ ve Müsin Olacakların Sayıları.....	74
1.5.3 Mahalle ve Köylerindeki Asker Kayıtları	75
1.5.3.1 Asakir-i Mansûre-i Muhammediye	75
1.5.3.2 Asakir-i Bahriye	77
1.5.3.3 Redif.....	79

1.5.3.4 Diğer Askeri Birlikler.....	80
1.5.3.5 Emekli Askerler (Tekâüdler).....	81
1.6 Göçler	82
1.7 972 - 973 Numaralı Nüfus Defterinde Geçen İdari Yöneticiler	83
1.7.1 Ayânlar	83
1.7.2 Muhtarlar	85
1. 3 979, 980 Ve 1034 Numaralı Defterlere Göre Bafra Nüfusu	
1.3.1 979 Numaralı Deftere Göre Göçmenler	87
1.3.2 980 Numaralı Deftere Göre Bafra Kazası Gayrimüslim Nüfusu	91
1.3.3 1034 Numaralı İcmal Defterine Göre 1849 Yılında Bafra Kazası Müslüman Nüfusu ...	95
1.3.4 Müslüman Nüfusun 1034 Numaralı İcmal Defteri ve 972 ve 973, 979 Nüfus Defterlerine Göre Karşılaştırılması	99
1.3.5 1034 Numaralı İcmal Defterine Göre 1849 Yılında Bafra Kazası Gayrimüslim Nüfusu	101

İkinci Bölüm

ŞAHİS İSİM, SIFAT VE LAKABLARI

2.1 İsimler	
2.1.1 Bir Defa Geçen Şahıs İsimleri.....	104
2.1.2 En Çok Kullanılan Şahıs İsimleri.....	105
2.1.3 Bafra'nın Köy ve Mahallelerindeki Aile İsimleri.....	106
2.2 Lâkaplar	
2.2.1 Fiziki Durum Belirten Lâkaplar	114
2.2.2 Mevki veya Sosyal Durum Belirten Lâkaplar	115
2.2.3 Meslek Belirten Lâkaplar	116
2.2.4 Menşe Bildiren Lâkaplar	117

Üçüncü Bölüm

EŞKÂL VE MESLEKLER

3.1 Eşkâl Kayıtları	
3.1.1 Ten Rengi	119
3.1.2 Boy	119
3.1.3 Özürlüler.....	119
3.1.3.1 Kol-Bacak Özü Olanlar.....	119
3.1.3.2 Görme Özürlüler	120
3.1.3.3 İşitme Ve Konuşma Engelliler	120
3.1.3.4 Akıl Ve Sinir Hastalıkları.....	120
3.2 Meslekler	
3.1 İdari Görevliler	122
3.2 İlmiye Mensupları	122
3.3 Mali Personel.....	126
3.4 Zanaat Erbabı	126
3.5 Hizmetliler.....	126
SONUÇ	127
BİBLİYOGRAFYA	129

ÖNSÖZ

II. Mahmud Devri, değişen dünya şartları karşısında her geçen gün daha da zayıf düşen Osmanlı Devleti'nin güçlü dönemlerine geri dönebilmek için çeşitli uygulamaların kararlılıkla hayata geçirildiği bir dönem olarak bilinir. 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunun kurulması bu kararlılığın önemli göstergelerinden birisidir.

II. Mahmud tarafından kurulan ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için başlatılan, devletin beşeri ve mâli kaynaklarını tespit etme çabaları, ülke genelinde bir nüfus sayımı yapılmasını gerektirdi. Bu amaçla 1831 yılında II. Mahmud'un emriyle Anadolu ve Rumeli'de yaşayan erkeklerin sayısını tespit etmek için nüfus sayımı yapıldı. Sayımla ortaya çıkan sonuçlar Osmanlı Devleti'nin ilerleyen dönemlerdeki toplumsal ve siyasal dönüşümünün nüfus bakımından nereden nereye geldiğini göstermek için gerekli malzemeleri tarihçilerin hizmetine sundu. Bu sayıma ait defterlerin yakın bir zamanda araştırmacılara açılmasıyla birlikte Osmanlı demografyası ile ilgili son derece önemli bilgilere ulaşma imkânı doğdu.

Çeşitli bölgeler itibariyle Osmanlı Devleti'nin nüfusunu tarihi süreç içerisinde güvenilir kaynaklarla ortaya koyabilmek o dönemlerden günümüze miras kalmış bazı sorunların çözümünde de yeni bakış açıları üretip sonuca ulaşmakta fayda sağlayacaktır. Karadeniz bölgesi için tartışılan Pontus meselesinin çözümünde ve Rum nüfusun göçleriyle ilgili ortaya atılan tezlerin geçerliliğinin denetlenmesinde belgelere dayanan çözümler şüphesiz nüfusa ilişkin yapılan çalışmaların önemini artırmaktadır. Bu noktada Karadeniz'de Canik Sancağına bağlı bir kaza olan Bafra'nın nüfus istatistikleri küçük de olsa bahsettiğimiz konularla ilgili bazı yeni fikirlerin üretilmesinde fayda saylayabilir. Böyle bir tez çalışmasının yapılmasında bu düşüncenin de payı vardır.

Nüfus çalışmaları şüphesiz sadece siyasi tezlerle ilgili ortaya atılan savları destekleyen istitistikler değildir. Nüfus çalışmaları esas itibarıyla ait oldukları dönemlere ilişkin toplumsal yapının ortaya konmasında anahtar özellik taşır. Çalışıldıkları coğrafya ile ilgili iktisadi, sosyal ve kültürel değerler izah edilirken nüfus çalışmaları ciddi faydalar sağlar. İfade ettiğimiz bu değerler çerçevesinde 19. yüzyılın ilk yarısında Bafra kazası nüfusunu ortaya koymak sosyal tarih çalışmaları açısından bir artı yaratacağı düşüncesi bu çalışmanın yapılmasında diğer bir saik oldu.

Çalışmamız, sosyal ve yerel tarih araştırmalarının giderek arttığı günümüzde, Samsun'a bağlı Bafra'ya ait olan ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde NFS.d 972, 973, 979, 980 ve 1034 numaralar ile kayıtlı bulunan defterlerin tahlilinden oluşmaktadır. Tahlil kısmı Şekil ve muhteva özelliklerini içermektedir. Giriş bölümünde Osmanlı Devleti'nde toprak yazımından nüfus sayımına nasıl geçildiği ve Osmanlı Devleti'ndeki nüfus sayımları hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Trabzon Vilâyetine bağlı Canik Sancağına ait nüfus defterleri liste olarak verildikten sonra nüfus defterlerinin terminolojisi ve istatistikî bilgileri ile H. 1250 (M. 1834 – 1835) tarihli 972 ve 973 no.lu nüfus defterlerine göre Bafra müslüman nüfusunun özellikleri aktarılmıştır. İstatistiklerin daha iyi anlaşılması için tablo ve grafiklerden sık sık yararlanılma yoluna gidildi. Ayrıca bu bölüm içinde 19. yüzyılın ilk yarısında Bafra Kazasında müslümanlar dışında yaşayan diğer gruplara ait nüfus bilgileri de ortaya konmuştur. İkinci bölümde H. 1250 (M. 1834 – 1835) tarihinde Bafra'da yaşayan müslüman nüfusun şahıs isim, sıfat ve lakâbları ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise H. 1250 (M. 1834 – 1835) tarihinde Bafra'da yaşayan müslüman nüfusun eşkâl kayıtları ile meslek bilgileri tablo ve grafiklerle aktarılmıştır. Bu çalışmanın oluşumundaki teşvik ve mesaileri nedeniyle, başta danışman hocam Doç. Dr. Rıza Karagöz olmak üzere pek çok teknik bilgiyi benimle paylaşan değerli hocam Prof. Dr. Nedim İpek'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu günlere gelmemde büyük katkısı olan merhum babam Süleyman Özkan'ı minnetle anıyorum. Başta eşim olmak üzere aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

Tancan ÖZKAN

SUMMARY

Population and population movements largely determined the social, political and economic history of The Ottoman Empire in 19 th century. Census notebooks as the product of The Ottoman census transfer to the present day very important information in this regard. Census notebooks are very important in terms of demonsrating primarily administrative structures by giving the names of neighborhood and village, the number of the male population and their military status, taxpayers, birth and death dates, names and attributes used.

Census notebooks of Bafra Muslim population, numbered 972, 973, 979, 980 and 1034 contain the all population statistics from 1835, when the first census was done to 1849, continued to be traded.

Key Words: Bafra, Population, Census

ÖZET

Nüfusla ilgili çeşitli tanımlar mevcuttur. Genel anlamda nüfusu, belirli bir zamanda, sınırları tanımlı bir bölgede yaşayan insan sayısı olarak ifade edebiliriz. Nüfusun niteliği ve niceliği sayımlar yoluyla belirlenir. Nüfus sayımları yapılış dönemi ve amacına yönelik çeşitli farklılıklar içerebilmektedir. Günümüzde yapılan nüfus sayımlarının genel amacı seçmen sayılarını belirlemektir. Ancak geçmişe bakıldığında nüfus sayımlarının temel amacının daha farklı olduğu görülebilir. Çalışma konumuzda da olduğu gibi askeri gücü belirlemek ve vergi gelirlerini tespit etmek amacı taşıyan nüfus sayımlarında yalnızca erkekler sayılmış, kadınlar ve kız çocuklar dikkate alınmamıştır.

19. yüzyılla birlikte dağılma sürecini daha hızlı yaşayan Osmanlı Devleti'nin toprak kayıplarıyla birlikte yaşadığı değişimi siyasal, ekonomik ve en önemlisi toplumsal açıdan açıklayabilmek için nüfus ve nüfus hareketlerini ayrıntılarıyla ortaya koyabilmek son derece önemlidir. Osmanlı Devleti'nde nüfus ile ilgili yapılacak çalışmalarda çalışılan yüzyıla göre farklı kaynaklar kullanılmalıdır. Klasik dönemde nüfus çalışmalarının kaynağı olan tahrir defterlerinin yerini 19. yüzyılla birlikte nüfus defterleri alacaktır. Nüfus defterleri tutuluş şekli ve amacı bakımından çok değerli bilgiler içermektedir. Çalışmamızda şu ana kadar yaptığımız açıklamalar doğrultusunda tutulmuş 5 adet nüfus defteri kullanılarak 19. yüzyılın ilk yarısında Bafra kazası nüfusu her yönüyle ele alınmıştır.

İncelemeye tabi tuttuğumuz defterlerden H. 1250 (M. 1834 – 1835) yılına ait olan; 972-973 numaralı Bafra- Alaçam müslim nüfus defteriyle, Bafra'nın müslüman nüfusunu, 980 numaralı defterle gayr-i müslüm nüfusu, 979 numaralı defterle de Bafra'daki göçmen ve misafirlere ait nüfus verilerini ortaya koyduk. 1849 yılına ait 1034 numaralı nüfus icmal defteriyle de 19. yüzyılın ilk yarısındaki Bafra nüfusunu çalışmamızın tarihi ile ilgili olarak son aşamaya kadar incelemiş olduk.

Çalışmamız içerisinde nüfusu ortaya koyarken kullandığımız defterlerin terminolojisini ve içerdikleri bilgilerin niteliğini açıklamak suretiyle çalışma bölgemizle ilgili başta mahalle ve köy isimlerini vererek idari yapılanmayı, erkek nüfusun sayısını, askerlik durumlarını, vergi mükelleflerini, doğum ve ölüm tarihlerini, kullanılan isim ve sıfatlarını ortaya koyduk.

Anahtar Kelimeler: Bafra, Nüfus, Nüfus Sayımı

KISALTMALAR

Bas. :..... Basımevi

Bk. : Bakınız

BOA :..... Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA.NFS.d :.... Başbakanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defteri

c. : Cilt

H. :..... Hicri

m. :Miladi

No :.....Numara

OMÜ :.....Ondokuz Mayıs Üniversitesi

s. : Sayfa

T.T.K. : Türk Tarih Kurumu

Yay. :Yayınevi

yy. :Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Anadolu'daki Erkekler.....	8
Tablo 2: Rumeli'deki Erkekler	8
Tablo 3: Canik Sancağının Tahmini Nüfusu (Hâne x 5)	18
Tablo 4: 1576 ve 1642'de Bafra'da Köy ve Hane Sayıları	21
Tablo 5: 1642'de Bafra'daki Kır Nüfusu	22
Tablo 6: Canik Nüfus Defterleri.....	23
Tablo 7: Bafra'da Tahmini Nüfus	31
Tablo 8: Nüfusun Hanelere Dağılışı.....	37
Tablo 9. Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılışı.....	40
Tablo 10: Yıllara Göre Doğum Ve Ölümün Mahalle ve Köylere Dağılışı.....	47
Tablo 11: En Fazla Doğum Kaydı Olan Mahalle ve Köyler.....	53
Tablo 12: En Az Doğum Kaydı Olan Mahalle ve Köyler	54
Tablo 13: Yıllara Göre Ölüm Sayıları	55
Tablo 14: En Fazla Ölüm Kaydı Olan Mahalle ve Köyler.....	56
Tablo 15: En Az Ölüm Kaydı Olan Mahalle ve Köyler.....	57
Tablo 16: Yıllara Göre Doğum ve Çocuk Ölümleri.....	59
Tablo 17: Ölümün Yaş Gruplarına Göre Dağılışı.....	59
Tablo 18: Doğum ve Ölüm	65
Tablo 19: 1834- 1845 Yılları Arasında Bafra Nüfusunda Meydana Gelen Değişimler.....	69
Tablo 20: Matlub ve Gayri Matlubların Köy ve Mahallelere Dağılışı.....	70
Tablo 21: Yıllara Göre Tüvânâ ve Müsin Sayıları	75
Tablo 22: Yıllara Göre Asker Sayıları	81
Tablo 23: Bafra'ya Bağlı Mahalle Muhtarları	87
Tablo 24: 1835 Yılına Göre Bafra'da Göçmenler	88
Tablo 25: 1835 Yılında Bafra Kazasında Gayrimüslimler.....	92
Tablo 26: 1849 Yılında Bafra Kazası Müslüman Nüfusu.....	96
Tablo 27: 1849 Yılında Bafra Kazası Gayrimüslim Nüfusu.....	101
Tablo 28: Bir Defa Geçen İsimler	104
Tablo 29: En Çok Kullanılan İsimler	105
Tablo 30: Aile İsimleri	107
Tablo 31: Fiziki Özellik Bildiren Lâkaplar	114

Tablo 32: Meslek Bildiren Lakablar	116
Tablo 33: Menşe Bildiren Lakablar.....	117
Tablo 34: Meslekler	122
Tablo 35: Din Görevlileri	123

GRAFİK LİSTESİ

Şekil 1: Bafra ve Nüfusunun Mahalle ve Köylere Dağılışı Grafığı	35
Şekil 2:Bafra'da Nüfusu 100 Kişinin Üzerinde Ve Altında Olan Mahalle Ve Köylerin Toplam Nüfusa Oranları	36
Şekil 3:Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılışı.....	46
Şekil 4: 1834 - 1845 Yılları Arasındaki Doğumların Sayıları.....	52
Şekil 5: 1834 - 1845 Yılları Arasındaki Ölümünün Sayıları	55
Şekil 6:Yıllara Göre Doğum ve Ölümünün İstatistiği	58
Şekil 7:Bafra 'da Matlup ve Gayri Matlupların Köy ve Mahallelere Dağılışı	74
Şekil 8:Asakir-i Mansure'ye Alınan Askerlerin Yaşlara Göre Dağılımı	76
Şekil 9:Yıllara Göre Asakir-i Mansure Katılan Asker Sayısı.....	77
Şekil 10:Yıllara Göre Asâkir-i Bahriye'ye Katılım	78
Şekil 11: Bafra Mahalle ve Köylerinde Asker Dağılımı	82
Şekil 12: Gayrimüslimlerin Cizye Gruplarına Dağılımı	94
Şekil 13: 1835 Sayımında Bafra Kazası Müslim - Gayrimüslim Oranı.....	95
Şekil 14: Müslüman Nüfusun İsim Dağılımı	106
Şekil 15: Görme Özürlüler	120
Şekil 16: Akıl Hastalıklarının Oranları	121

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita 1: Bafra Fiziki Haritası	9
Harita 2: 1642 Yılında Canik Sancağı Yerleşim Birimleri	16

GİRİŞ

Günümüzde nüfus sayımları ile elde edilen demografik veriler çok değişik amaçlar için kullanılmaktadır. Devletlerin hangi bölgeye ne türden bir hizmetin götürüleceğine karar vermek için kullandıkları bilgilerin kaynağı da büyük oranda nüfus sayımları sonucunda elde edilen istatistikî bilgilere dayanır. Ancak nüfus sayımlarının yapılış amaçları tarihi açıdan ele alındığında sayım yapılma gerekçelerinin çok farklı olduğu da görülür. Örneğin; Osmanlı Devleti'nde 1831 yılında yapılmaya başlanan nüfus sayımının temel amacı askere alınabilecek erkeklerle vergi mükelleflerinin sayısını tespit etmektir.

Osmanlı Devleti'nde nüfusa ilişkin kaynaklarla ilgili iki ayrı dönem oluşmuştur. Bu farklılığın temel nedenini kaynaklardaki nüfus verilerinin hem toplama ve yapım amaçlarında hem de kullanım yöntemlerinde görmek mümkündür¹. 15.ve 19.yüzyıllar arasını kapsayan döneme "modern öncesi nüfus sayımı" dönemi 1830'lardan sonrasını kapsayan döneme de "modern nüfus sayımı" dönemi demek doğru olur². Bundan dolayı 1830 Nüfus sayımı kaynaklarda ilk nüfus sayımı olarak geçse gerek. Çünkü Osmanlı Devleti'nde kuruluşundan hemen sonra "Memleket Tahrirleri" adıyla ele geçirilen topraklar ve üzerinde yaşayan halk sayılmıştır³. Çok eskiden beri ayrıntılı bir şekilde yapılan nüfus, arazi ve mal tahrirleri⁴, genellikle toprak yazımı amacıyla yapılmıştır⁵. Tahrirler yapılırken toprağın ekonomik değerinin belirlenmesi, vergilendirilecek olan tebaanın sayımı, vergi ve asker potansiyelinin tespiti gibi amaçlar ön planda tutulmaktaydı⁶.

¹ Cem Behar, "Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi", *Osmanlı Devletinde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2000, s.306

² Sezgin Demircioğlu, Süleyman Bilgin, Mustafa Çakıcı, Ali Mesut Birinci, *Trabzon Nüfus Kütüğü*, İstanbul, 2009, s. 1.

³ Musa Çadırcı, A.Latif Armağan, Sedat Bingöl, Bekir Koç, *1830 Sayımında Ankara*, Ankara, 2000, s.9.

⁴ Ömer Lütfü Barkan, "Türkiye'de İmparatorluk Devri Nüfus ve Arazi Tahrirleri" İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, S 1, İstanbul 1941, s.26.

⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı*, T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1997, s.6.

⁶Demircioğlu, Bilgin, Çakıcı ve Birinci, *Trabzon Nüfus ...*, s.2.

1. Osmanlı Tahrirleri Ve Nüfus Sayımları

1.1 XIX. Yüzyıldan Önceki Osmanlı Tahrirleri

Osmanlı İmparatorluğu'nda terim olarak sayım anlamına gelen tahrirlerin uygulanmasındaki esas amaç vergi ve asker toplamayı belli bir düzene kavuşturmaktır. Köken itibarıyla Anadolu Selçuklu Devleti'nin bir uç beyi olan Osmanlılar, pek çok teşkilâtlarında olduğu gibi, tahrir usulünü de onlardan almışlardır. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'ndeki tahrirlerde eski İslâm ve Türk-İslâm devletlerinde veya daha evvel Çin, Roma veya İran'da yapılmış olan benzer yazımların belli değişikliklere uğrayarak gelişmiş ve geniş memleketlere yayılarak tatbik edilmiş şekilleridir⁷.

Osmanlı Devleti'nde ilk tahririn ne zaman yapıldığına dair farklı görüşler vardır. Ebul-ûla Mardin ilk tahririn Sultan Orhan zamanında yapıldığını ifade ederken Ö. Lütfi Barkan, Sultan Murad döneminde yapıldığını söylemektedir⁸. III. Murad devrine kadar hemen her padişah zamanında birçok kez yapılan tahrirler, ülkenin üretim, arazi, tımarlar ve vergi düzeni konusunda gerçek vaziyetini ortaya koyması bakımından son derece önemlidir. Ülkenin gerçek durumu öğrenildikten sonra malî ve askerî alanda gereken düzenlemeler yapılabilirdi. Tahrirlerin yapılmasını gerektiren nedenlerden birisi de yeni fethedilmiş olan memleketlerin Osmanlı devletine katılmasını resmen ve hukuk bakımından tespit etmek ve bölgenin dökümünü çıkarmaktır. Aksi takdirde fethedilen memleketlerde Osmanlı hâkimiyeti fiilen yerleşmiş sayılamazdı⁹.

Osmanlı Devleti'nde bir bölgenin tahririne karar verildiği zaman tahrir işlemini yürütecek bir tahrir emini tayin edilirdi. Mübaşir, il yazıcısı, muharrir gibi isimlerle de anılan eminin yanına ayrıca resmen bir de kâtip atanırdı. Tahrir işi bir vilayetin bütün toprak tasarrufu, tımar sistemi ve vergi düzenini ilgilendirdiğinden dolayı devletin en mühim addettiği işler arasındaydı. Bundan dolayı tahrir emniğine önemli devlet kademelerinde görev yapmış ve başarılarıyla güven kazanmış kişiler atanırdı. Tahrir eminine, tahririn yapılacağı bölgenin kadısı ve hatta sancakbeyi ve beylerbeyi ile vilayetin ileri gelenleri de yardımcı olması için görevlendirilirdi¹⁰. Tahrir emini, tahririn yapılacağı yere geldiğinde ilk

⁷ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul 2011, s. 659.

⁸ Demircioğlu, Bilgin, Çakıcı ve Birinci, *Trabzon Nüfus ...*, s.1.

⁹ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 2010, s.143.

¹⁰ Ünal, *Osmanlı Tarih ...*, s.661-662.

iş olarak varsa bir önceki tahrir defterini inceleyerek çalışmalarına bu şekilde yön verir ve sayım işine başlardı¹¹.Tahrir için eyalet merkezlerinden başlanılarak köy, mezra gibi bağlı birimlerin tamamında tarım alanları, yaylaklar, kışlaklar belirlenir ve hukuki statüleri tespit edilirdi. Ayrıca köy ve mezralarda yaşayan halkın durumu da gözden geçirilir; vergi mükellefi aile veya fertlerin isimleri, tasarruf edecekleri arazinin miktarı ile bölgede mevcut tımar, vakıf ve mülk sahipleri ile padişah haslarının temsilcileri ve ellerine daha önceden herhangi bir sebeple muâfiyetname verilmiş olanlar belgelerine bakılarak tek tek kaydedilirdi. Diğer taraftan köylünün ürettiği mahsuller belirlenirken bolluk ve kıtlık devirlerini dengelemek için üç yıllık ürün ortalaması esas alınır ve bu mahsullerden ne nispette vergi alınacağı ayrı ayrı yazılırdı¹². Kısaca belirtmek gerekirse tahrir sonucunda her köyün kimin hası, kimin tımarı veya kimin vakfı ve mülkü olduğu o köylerde üretilen mahsullerin ve yetiştirilen hayvanların cins ve miktarları ortaya çıkartılmış olurdu¹³.

Tahrir Emni, tahrir işlemini tamamladıktan sonra elindeki müsveddeleri birleştirerek bir defter vücuda getirirdi. Bir sancak ve eyaletteki bütün köyleri ve mezraları ve buralardaki vergi mükelleflerinin adlarını ve toprağın tasarruf durumunu ve aynı zamanda idari teşkilâtını gösteren bu defter “Mufassal”(Ayrıntılı) diye anılırdı. Bundan başka yalnız, idari teşkilâtle köy isimlerini ve yıllık hâsıl miktarlarını gösteren özet bir defter hazırlanırdı. Bunun adı “Mücmel” (icmal-özet, kısaltılmış) defteriydi¹⁴. Böylece iki çeşit Tahrir defteri ortaya çıkardı¹⁵. Mufassal defter mühürlenerek onaylanır ve ait olduğu eyalete geri gönderilir ve böylece tahririn ikinci aşamasına geçilirdi. Onaylanmış defteri alan tahrir heyeti, bu defa da gelirleri dağıtmaya başlardı. Gelirlerin dağıtımını için Mücmel defterinden faydalanılırdı. Devletin askeri ve mali alanlarda bilgi kaynağı olan Tahrir defterleri “*Defter-i Hakani Dairesinde*” özenle korunurdu¹⁶.

XVI. yy' da belli aralıklarla yapılan tahrirler XVII. yy'dan itibaren sadece yeni zapt edilen yerler için yapılır olmuştur. XVI. yy Tahrir Defterleri aynı zamanda birer Avarız defteri gibi de kullanılmışlardır. Osmanlı'da mali bir terim olarak kullanılan avârız, olağanüstü durumlarda alınan bir vergi türüydü. XVI. yy öncesinde belirli hanelerden toplanan avârız vergisi zamanla tüm hanelerden alınmaya başlanmış böylece gerçek hane ile

¹¹ Halime Doğru, "Osmanlı Devletinde Toprak Yazımından Nüfus Sayımına Geçiş ve Bir Nüfus Yoklama Defteri Örneği", *Anadolu Üniversitesi Fen-Edebiyat Dergisi*, 1989, c.I, S.2, s.237.

¹² Ünal, *Osmanlı Tarih ...*, s.661-662.

¹³ İsmet Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*, Ankara 1990. s.90.

¹⁴ Ünal, *Osmanlı Tarih ...*, s.661-662.

¹⁵ Halime Doğru, “Osmanlı Devletinde Toprak Yazımından Nüfus Sayımına Geçiş ve Bir Nüfus Yoklama Defteri Örneği”, *Anadolu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.2, Y.1989. s.233-285.

¹⁶ Barkan, *Türkiye'de İmparatorluk...*, s.29.

avâriz hanesi arasında bir fark kalmamıştır. Zamanla bu eşitlik bozulduğu için bir gerçek haneye karşılık olan avâriz hanesi sayısı yer ve zamana göre 3, 5, 7, ... 15 gibi farklılıklar gösterdiğinden XVII. ve XVIII. yy'larda bu defterlere bakarak nüfus tahmini yapmak mümkün değildir¹⁷. Askeri ve mali konuları esas alarak yapılmış olan tahrirleri günümüzdeki anlamı ile nüfus sayımı kabul etmek olanaksızdır. Bu kayıtlardan yola çıkarak Osmanlı imparatorluğunun ancak tahmini nüfusunu bulmak mümkün olabilir. Kayıtlarda hane reisi olarak belirtilen kişi belli bir yaşın üstünde, eli silah tutan ve vergi mükellefi olan kişidir. Hane halkı içinde eş ve çocuklar bulunmaktadır. Kayıtlarda evlenmemiş yetişkin erkekler belirtildiğine göre hanede oturanların sayısı kolay kolay anlaşılammamaktadır. Hane halkının sayısı coğrafi bölge, sosyal durum ve yapılan işe göre değişebilmektedir. Göç ve salgınlar da belli bir süre için konuyu olumsuz etkilemektedir¹⁸.

Tahrir defterlerinin içerdiği bilgiler bir yerin nüfusu hakkında ciddi verilere ulaşmamıza yardımcı olabilir ancak bu bilgiler her ne olursa olsun nüfus sayımlarıyla elde edilebilecek veriler kadar sağlıklı olmayacaktır; çünkü bu defterlerde nüfusun büyük bir bölümü kayıt dışında tutulmuştur. Bu bakımdan tahrir defterlerine dayanarak genel nüfus tahmini yapmak için çeşitli teknikler geliştirilmiştir. Konuyla ilgili Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan'ın, hane nüfusunu ortalama beş kişi olarak kabul etmesi pek çok tarihçi tarafından da benimsenmiştir¹⁹.

1.2 XIX. Yüzyıl ve Sonrası Nüfus Sayımları

Osmanlı Devleti, Padişah II. Mahmud döneminde diğer devirlere göre daha kararlı bir şekilde ıslahat hareketlerine girişmiştir. Yüzyıllar boyunca fetihlerde en önemli dinamiklerden biri kabul edilen Yeniçeri Ocağı'nın bozularak, devlet idaresi, maliyesi ve bürokrasisi üzerinde zorlayıcı ve tehditkâr bir güç olarak ortaya çıkması, devlet mekanizmasını işlemez hale getirmişti. Bu durum Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasını zorunlu kıldı ve 1826 yılında Osmanlı Tarihi'ne Vaka-i Hayriye olarak geçen olayla Yeniçeri Ocağı kaldırıldı. Yeniçeri Ocağı'nın yerine kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunun sağlam temellere oturtulması ve geliştirilmesi hem maddi hem de insan gücü yönünden yeni kaynaklara sahip olması ile mümkün olabilirdi²⁰.

¹⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı, 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, Ankara, 2010, s.2.

¹⁸ Doğru, *Osmanlı Devletinde...*, s.239

¹⁹ Barkan, *Türkiye'de İmparatorluk...*s.175-252; Aynı yazar, "*Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi*", s. 142-144.

²⁰ Demircioğlu, Bilgin, Çakıcı ve Birinci, *Trabzon Nüfus ...*, s.4.

Kurulma hazırlıkları başlanan yeni ordu için yapılması planlanan bu nüfus sayımının en önemli özelliği, öncekiler gibi toprak veya mülk yazımı amacıyla değil, asker ve vergi mükellefi sayısını tespit etmek amacıyla yapılmış olmasıdır²¹. Devletin içinde bulunduğu koşullardan dolayı vergi toplamada adaletsizlikler yaşanmaktaydı. Uzun süren savaşlar yüzünden aksaklıklar düzeltilememiş ve eski sisteme devam edilmiştir. Bu düzende Anadolu'nun bazı yerlerinde köprü, han tamiri, derbent muhafızlığı karşılığı olarak vergi affı elde eden gruplar, zamanla köprü ve hanlar yıkılıp ortadan kalktığı halde vergi vermemekte ve hisseleri olan vergi miktarı diğer vatandaşa yüklenmekteydi. Savaşların bitmesiyle vergi düzeninde yaşanan bu ve benzer adaletsizliklerin giderilmesi için nüfussayımın yapılması zorunlu görülmüştü²².

Planlanan nüfus sayımı, 1828–1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın başlamasıyla ertelenmiş ve sayım sadece İstanbul'da yapılabilmıştır²³. Osmanlı-Rus Savaşı'nın bitişi ile birlikte sayım işi tekrar gündeme gelmiş ve sayımın nasıl yapılacağı ile ilgili olarak padişah ile Kaymakam Paşa arasında yazışmalar başlamıştır. II. Mahmud sayımın eski yöntemlerden sapmadan yapılmasını emretmiş, bu emir doğrultusunda 1830 sayımı için bütün eyaletlere memurlar tayin edilmiş ve buralardaki ilgililere fermanlar gönderilerek sayımın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için gayret göstermeleri istenmiştir. Fakat sayım bütün Osmanlı topraklarında aynı zamanda başlanıp bitirilmemiştir²⁴.

Canik Sancağının sayımıyla ilgili olarak Hâcegândan Tuğrakeş Hacı Ethem Efendi'nin görevlendirilmiştir. Hacı Ethem Efendi Canik dışında Trabzon, Gönve, Rize, Giresun ve kazalarından da sorumluydu²⁵.

Sayım sonuçlarının İstanbul'a gönderilmesive nüfus defterlerinin değerlendirilmesi için hükümet merkezinde ayrı bir kuruluşa gerek duyulmuştu. Bunun için Ceride Nezareti adı ile yeni bir nezaret kuruldu²⁶. Sayım sonuçlarının değerlendirilmesi ve nüfus işleriyle ilgilenmesi için İstanbul'da kurulan Ceride Nezareti'ne, Mehmet Said Efendi, nazır olarak atanmıştı²⁷. 1831 yılında kurulan Ceride Nezareti sayım sonuçlarını değerlendirmekle beraber, 1831 yılından başlanarak taşrada, önceleri üç ayda, daha sonra altı ayda bir

²¹ Cevdet Küçük, "Tanzimat Dönemi Erzurum'un Nüfus Durumu", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi (1976-1977)*, İstanbul 1977, S.7-8, s.185.

²² Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda ...*, s.11.

²³ Ahmed Lütfi Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi*, İstanbul 1999, s.640.

²⁴ Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, İstanbul 2010, s.63-64

²⁵ Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda ...*, s.213-214.

²⁶ Musa Çadırcı, "Türkiye'de Yönetim (1826-1839)", *Belleten* (1988) S.201, s.1239-1240

²⁷ Ahmed Lütfi Efendi, *Tarih-i Lütfi*, 3.Cilt, s.145-146.

yapılmaya başlanan nüfus yoklamalarının sonuçlarını kayıtlara geçirmek ve gerekenleri yapmakla görevlendirilmiş bulunmaktaydı²⁸.

Ceride Nazırı Said Efendinin hazırlattığı bir nizamname ile her sancak ve eyalet merkezinde “Defter Nazırlığı” denilen bir kurum oluşturuldu. Bunun için Defter Nazırı adı ile her sancak ve kaza merkezinde birer kişi aylıklı olarak görevlendirildiler. Ancak nazırlıklarında çalışan memurlar doğrudan merkezden gönderilmeyip, yörenin ileri gelenlerinden atanmış ve emrinde emin ve mutemet mukayyidler görevlendirilmiştir. Defter Nazırlıklarında çalışan memurların maaşları da merkezden gönderilmeyip, buldukları kazalarca kendilerine tahsis edilmiştir²⁹.

Kazalardaki defter nazırlarının başlıca görevleri, kentlerinde, bağlı kasaba ve köylerde doğan, ölen ve göç edenleri günü gününe nüfus defterlerine kaydetmekti. Ayrıca büyük şehirlere göçü önlemek ve iç güvenliği sağlamak için seyahat etmek isteyenlerin almak zorunda oldukları bir çeşit iç pasaport niteliğinde bulunan “*Mürur Tezkeresi*”ni de defter nazırı vermekte idi³⁰.

1831 nüfus sayımı sonuçlarına göre, ülkede 4 milyona yakın erkek nüfus yaşamaktadır. Bunun 2,5 milyonu Anadolu’da, 1.5 milyonu da Rumeli’de oturmaktadır. Rumeli’de oturan Müslüman nüfus Hıristiyan nüfusun iki katı, Anadolu’da ise 5 katıdır. Yahudi, Fellah, Arap gibi gruplar bu toplama dâhil değildir³¹. 1831 sayım verileri, çeşitli etnik ve dini topluluklar hakkında sayısal bilgi vermenin dışında Osmanlı nüfusunun 19. yüzyılın ilk yarısındaki toplumsal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin kusursuz bir görüş ortaya koymaktadır³².

1844 yılında Serasker Rıza Paşa’nın askere alma yönteminde değişiklik yaparak orduyu yeniden düzenleme işine girişmesi yeni bir sayımın yapılmasını zorunlu kılmıştı. Askere alınabileceklerin tespiti için yapılacak yeni nüfus sayımında 1831 sayımı tecrübelerinden yararlanılarak daha özenli çalışmaların yapılmasına gayret edildi. Fakat sayım memurlarının dikkatsizlikleri, askere gitmek istemeyenlerin yalan yanlış beyanları, cemaat liderlerinin cemaatleri hakkında verdikleri yanlış bilgiler sayımın başarısız olmasına neden

²⁸ Musa Çadırcı, A. Latif Armağan, Sedat Bingöl, Bekir Koç, *1830 Sayımında Ankara*, Ankara, 2000.s.10.

²⁹ Mahir Aydın, “Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri” *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri*, 28-30 Haziran 1989, İstanbul 1990, s.95

³⁰ Çadırcı, Armağan, Bingöl, Koç, *1830 Sayımında...*, s.15-16.

³¹ Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda ...*, s.21.

³² Karpat, *Osmanlı Nüfusu...*, s.73.

oldu.³³ Osmanlı idaresinin bu önemli sayımın sonuçlarını yayımlamadığı anlaşılmaktadır ve bu sayımla ilgili o dönemde Osmanlı nüfusu üzerine incelemeler yapan Ubcini, sayım sonuçlarından bahsederken "Tam tamına doğru olmasalar da... En azından aktarılabilecek kadar doğrudur." diye söz etmiştir³⁴.

1844 nüfus sayımı ile aynı tarihte bir de temettü tahriri yapılmıştır. Son derece düzenli tutulan bu defterlerde tek tek isim, lakap, meslek ve gayr-i menkul mallarla hayvanlar ve bunlardan elde edilen gelirler üzerinden alınan vergiler yazılıdır. Bu defterler sadece aile reislerinin adlarını ihtiva ettikleri için nüfus konusunda yetersiz, fakat tarımda kullanılan arazi, alınan ürün ve diğer gelirler bakımından önemli verilere sahiptir.³⁵

1844 nüfus sayımından sonra bir kaç defa daha nüfus sayımına girildiyse de bunlar çeşitli nedenlerden dolayı tamamlanamamıştır.1852'de Rumeli'de, 1856'da Anadolu'da ve Suriye'de,³⁶ 1866 yılında Tuna Vilayetinde (kısmen Irak'ta da) bir sayım yapılmıştır. Çok titiz ve ayrıntılı çalışmaların yapıldığı 1866 sayımıyla amaçlanan şeylerden biri de Osmanlı tebaasından olan herkes için bir tezkere-i Osmaniye (nüfus cüzdanı) oluşturmaktır.³⁷ 1870 yılında genel nüfus sayımı yapılacağına dair irade çıkarıldı; fakat iç karışıklıklar nedeniyle yürürlüğe konamadı. 1874 yılında Dâhiliye Nezareti nezdinde bir Tahrir-i Nüfus Umum Müdürlüğü kuruldu. Bu tarihten sonra nüfus sayım işleriyle bu müdürlük sorumlu olacaktı. 19. yüzyıldaki diğer bir nüfus sayımı denemesi 1874'tedir.Sayımla ilgili tüm çalışmalar tamamlanmış ancak 1875 Bosna-Hersek Ayaklanmasının çıkışı, saltanat değişikliği ve Kanun-ı Esasi'nin ilanı ve ardından gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı ve neticesinde Balkanlardan Anadolu'ya sürekli göçmen gelmesi sayımın ertelenmesine neden olmuştur. Bu sayım 1881'de yapılabilmştir.

1881 sayımının en önemli özelliği, erkeklerle birlikte kadınların da sayılmaya başlanmasıdır. Sayım bazı nedenlerden dolayı çok uzun sürmüş, bazı yerlerde 1895'te sonuç alınabilmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in sayım sonuçlarının bir an önce alınması konusundaki ısrarı üzerine 1893'te sayılamayan yerlerin nüfusu tahmini olarak kayıtlara eklenmiş ve sonra sonuçlar açıklanmıştır. Ayrıca bu seçimle birlikte Osmanlı vatandaşlarına nüfus tezkireleri de verilmeye başlanmıştır. Bundan sonra nüfus tezkirelerini beyan etmeyenlerin hiçbir resmi işlemi yapılmayacaktı.

³³ Doğru, *Osmanlı Devletinde ...*, s.249.

³⁴ Karpat, *Osmanlı Nüfusu...*,s.76.

³⁵ Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı...*, s.5.

³⁶ Doğru, *Osmanlı Devletinde ...*, s.249.

³⁷ Karpat, *Osmanlı Nüfusu...*,79-80.

Osmanlı Devleti'ndeki son nüfus sayımı 20. yüzyıl başlarında 1905'te yapılmıştır. Bir önceki nüfus sayımının sonuçlarının güvenilir bulunmaması bu sayımın üç ay içinde sonuçlandırılması kararına neden olmuştur.³⁸

Osmanlı Devleti nüfus sayım sonuçlarını bölgesel veya genel olarak hiçbir zaman açıklamadı. Stanford J. Shaw tarafından düzenlenen tabloya göre 1831 - 1906 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğunun erkek nüfusu aşağıdaki gibidir.³⁹

Tablo 1: Anadolu'daki Erkekler

Yıl	Müslüman	Müslüman Olmayan	Toplam
1831	1.998.027	395.849	2.383.879
1843	3.101.980	Bilinmiyor	Bilinmiyor
1882	5.379.255	1.262.600	1.641.825
1895	6.084.419	1.221.209	7.305.628
1906	6.846.340	1.481.826	8.38.176

Tablo 2: Rumeli'deki Erkekler

Yıl	Müslüman	Müslüman Olmayan	Toplam
1831	513.448	856.318	1.396.766
1843	873.077	Bilinmiyor	Bilinmiyor
1882	946.659	810.525	1.757.184
1895	1.327.325	1.186.615	2.432.940
1906	1.179.151	1.186.880	2.336.031

³⁸ Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı...*, s.6.

³⁹ Doğru, *Osmanlı Devletinde ...*, s.249-250.

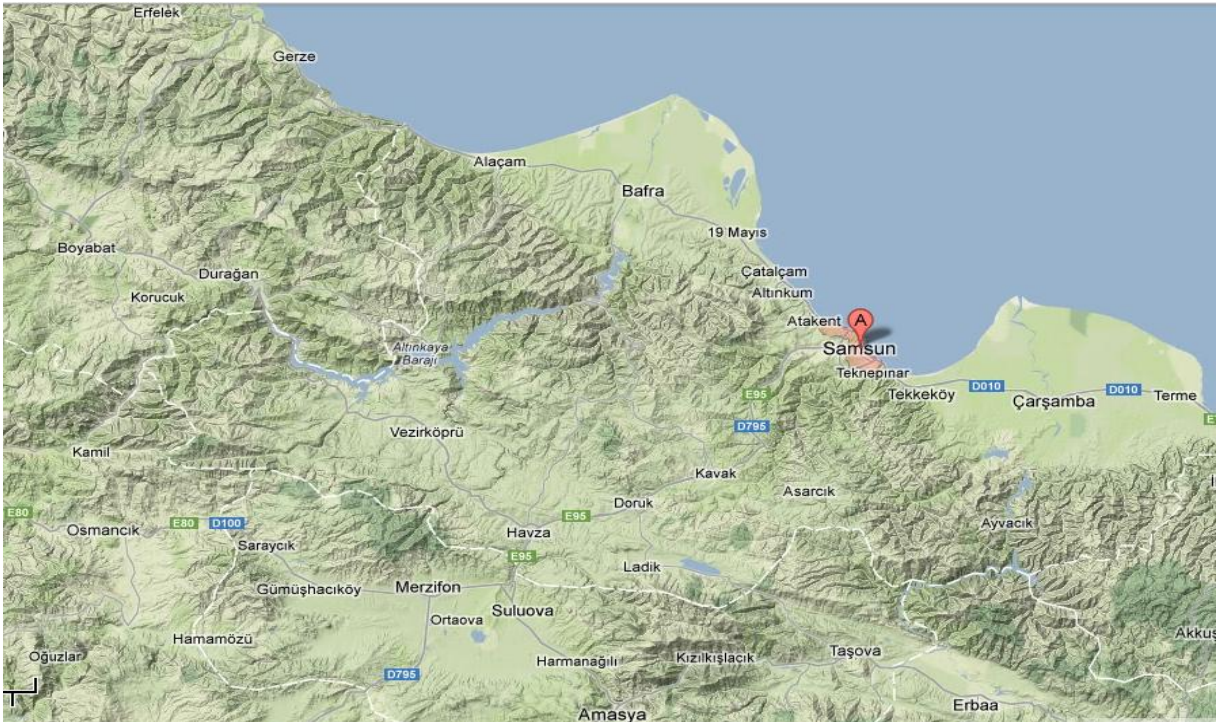
2. Bafra'nın Coğrafi Yapısı, Tarihi Gelişimi, İdari Teşkilatı Ve Nüfusu

2.1 Coğrafi Yapı

Asya kıtasının en batı bölümünü oluşturan Anadolu Yarımadası'nın kuzeyinde, Orta Karadeniz Bölgesi olarak isimlendirilen bölümde yer alan Bafra ilçesi matematik konum olarak 41° ve 33.0' Kuzey Paralelleri ile 35° ve 54.0' Doğu Meridyenleri arasında yer alır. Yüzölçümü 1673 km² (1986) olan Bafra İlçesinin doğusunda Samsun (merkez) ve Ondokuzmayıs (Engiz), kuzeyinde Karadeniz, batısında Alaçam, güneyinde Kavak, Havza ve Vezirköprü bulunmaktadır.

Kuzey kesimi oldukça düzlük olan ilçenin güney kesimi dağlıktır. Kızılırmak, ilçenin güney kesiminde Canik dağları ile Küre Dağlarını birbirinden ayırır. Kızılırmak'ın taşıdığı alüvyonların yığılmasıyla kuzey kesimde zamanla geniş bir delta oluşmuştur. Alüvyal toprakların beslediği Bafra ovası tarihten bugüne pek çok tarım ürününün yetiştirilmesi için uygun zemine sahiptir. Bunlar arasında Bafra ekonomisine en büyük katkı sağlayan tarım ürünü ise 19. yüzyıl ortalarından itibaren üretimi yapılagelen tütündür.

Harita 1: Bafra Fiziki Haritası⁴⁰

⁴⁰maps.google.com

Bafra'da en önemli etkinlik tarımdır. Verimli alüvyal toprakları olan Bafra Ovasında önemli miktarda mısır, buğday, patates, arpa, soğan, pirinç, ayçiçeği, şeker pancarı, tütün ve soyafasulyesi yetiştirilir. Ekimi oldukça yaygınlaşan ayçiçeği, şeker pancarı ile değişimli ekilmektedir. Bafra tütünü dünyaca ünlüdür. Tütün ekiminin tarihi 19. yüzyılın ikinci yarısına değin uzanır. Hayvancılık ilçe ekonomisinde önemli yer tutan bir başka ekonomik etkinliktir. Sanayisi oldukça gelişmiş olan ilçede un, çeltik, kereste, tuğla ve kiremit, salça ve bitkisel yağ fabrikaları vardır⁴¹.

Günümüzde Bafra İlçesi kendisine bağlı dört belde (Çetinkaya, Doğanca, İkizpınar ve Kolay) ve Bafra merkeze bağlı 21 mahalleden oluşmaktadır. (Alparslan, Altınkaya, Altınyaprak, Bahçeler, Büyükcami, Cumhuriyet, Çilhane, Emirefendi, Fatih, Fevziçakmak, Gaziosmanpaşa, Gazipaşa, Hacınabi, İshaklı, İsmetpaşa, Kavakpınar, Kemalpaşa, Kızılırmak, Mevlana, Tabakhane ve Yaka) Günümüzde Bafra merkeze bağlı köy sayısı 115'tir.

2.2 Tarihin İlk Yıllarından İtibaren Bafra

Samsun'da ilk yerleşim izleri günümüzden 10.000 yıl öncesine dayanır. Bu bölge arkeolojik bulgulara göre en azından M.Ö. 5000 yılından itibaren meskûndur. Danişment akınlarından önce Hititler (M.Ö. 1650 - 1200) , Pontus Krallığı (M.Ö. 302 - 71), Roma İmparatorluğu (M.Ö. 71- M.S 395) ve Bizans (395-1086) gibi eski ve ortaçağ devletlerinin hâkimiyetinde bulunmuştur⁴².

Samsun ve çevresinde yaşayan ilk topluluk Gaşkalardır⁴³. İkiztepe ve civarına MÖ 17. yüzyılda Gaşkalıların yerleştiği düşünülmektedir⁴⁴. Bu topluluktan sonra bölgeye İskitler ve Kimmerler göç etmiş ve ardından da Fenike ve Asur hâkimiyet süreci başlamıştır. Bölgede kurulan Fenike ve Asur ticaret kolonilerinin hiç biri Yunan kolonileri kadar etkili olamamıştır⁴⁵.

Malazgirt zaferinden sonra yoğun bir nüfusla Anadolu'ya gelen Türk Beylikleri içinde bölgenin fethi için ilk girişimi yapan kişi Danişmend Gazi'dir. Malazgirt Savaşından (1071) sonra Danişmentliler yerleşmiş oldukları topraklardan Canik kıyılarına kadar akınlar yaptılar. Canik⁴⁶, Türkler Karadeniz Bölgesine yayılmaya başlayınca ortaya çıkan bir isimdir. XI.

⁴¹ "Bafra" *Ana Britannica*, aynı madde

⁴² Mehmet Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara 1999, s,18.

⁴³ Tellioglu, "Osmanlı Hâkimiyetine Kadar ...,s.28-33

⁴⁴ Tellioglu, "Osmanlı Hâkimiyetine Kadar ...,s.30-31

⁴⁵ Tellioglu, "Osmanlı Hâkimiyetine Kadar ...,s.28-33.

⁴⁶ Canik adı için bk. Tellioglu, "Osmanlı Hâkimiyetine Kadar ...,s.25-28

Yüzyıldan önce Canik adına kaynaklarda rastlanmaz. Türklerin bölgeye ulaşmasında önce Samsun ve çevresi “Enete, Amisos, Peiraia, Simosso” gibi çeşitli isimlerle anılmıştır. Samsun'da ilk ticaret kolonisi kuran Miletoslular bu ticaret merkezine Amisos adını vermişlerdir⁴⁷. Canik adının kökeni tam olarak aydınlığa kavuşmamıştır. XII. Yüzyıla ait Selçuknamedelerde Samsun'dan başlayıp Artvin'e kadar uzanan bölge Canit adıyla anılmaktaydı. XIII. Yüzyıl Türk kaynaklarıyla beraber Canit adının daha dar bir alanı kapsadığı görülmektedir⁴⁸. Amisos'un Malazgirt Savaşı'ndan sonraki durumu hakkında kaynaklara doyurucu bilgiye rastlanmaz. Danişmentname'de Emir Danişment'in Çorum, Osmancık, Kastamonu ve Amasya'yı aldıktan sonra en çok istediği Amisos'a yürüdüğü yazar. Bunu anlatan kaynaklar vasıtasıyla ilk kez Canik adı ile kaynaklara girer. Canik'e sefer düzenleyen Danişment Gazi surların sağlamlığı nedeniyle kaleyi ele geçiremeyip geri dönmüştür. Ayrıca Haçlılar ve Bizans'la mücadeleleri nedeniyle Karadeniz sahiline yönelik faaliyetlerini ikinci plana itmişlerdir⁴⁹.

Bizans kaynakları 1158'de Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un Çukurova seferindeyken, Danişmentlilerin Bafra ve Ünye'yi ele geçirdiğini yazar, ancak başka kaynaklarda da Bafra'nın bu dönemde Danişmendli akınlarına karşı direndiği ve 1214'te II. İzzeddin Keykâvus tarafından alınana dek Bizans'ın elinde kaldığını kaydeder⁵⁰.

1174'te Danişmentlilerin Türkiye Selçukluları'na bağlanmasından sonra fetih hareketleri el değiştirmiştir. Samsun havalisinin kesin olarak Selçuklu hâkimiyetine girmesi II. Kılıçaslan'ın saltanatının son devirlerine rastlar.

Selçuklu hâkimiyetinin ardından Bafra 13. yüzyıl sonlarında Sinop'ta kurulan Pervâneoğullarının denetimine geçmiştir. 14. asırda ise Bafra, tarihî metinlerin, kimliklerini pek açık olarak belirtmemekle beraber, Bavra (Bafra) Beyleri olarak tanımladığı kişilerin idaresi altındaydı. Bafra Beyleri 1335'te İlhanlı otoritesinin yıkılışının yarattığı iktidar boşluğunda kendisinden daha büyük çapta olan beyliklerin mücadeleleri arasında yerini mütevazı biçimde korumayı başarmıştır. Bafra beylerinin kimlikleriyle ilgili olarak en önemli veriler Bafra'daki Emirza Bey türbesinden elde edilmiştir. Emirza Bey, Bafra'da Osmanlılar ve Candaroğulları'ndan önce bulunan ve tarihi metinlere isimleri geçmemekle beraber Bavra Beyleri diye anılan bir aileye mensuptu. Bafra'ya bağlı Türbe köyü, adını çoğu vebadan ölen

⁴⁷ Tellioğlu, "Osmanlı Hâkimiyetine Kadar ...",s.35.

⁴⁸ Tellioğlu, "Osmanlı Hâkimiyetine Kadar ...",s.25-27.

⁴⁹ Tellioğlu, "Osmanlı Hâkimiyetine Kadar ...",s.45-49.

⁵⁰ Mehmet Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda ...*,s.19, Tellioğlu, "Osmanlı Hâkimiyetine Kadar ...", s.48-49.

bu aile mensuplarının gömülü bulunduğu bu köydeki türbeden alır. Aile mensuplarının kimlikleri türbedeki kitabelerden öğrenilmiştir⁵¹. Bir araştırmada Bafra Beyleri'nin Pervâneoğulları'nın soyundan geldikleri öne sürülmektedir⁵².

2.3 Bafra'nın Osmanlı Kontrolüne Girişi

Samsun ve çevresinin Osmanlı kontrolüne geçişi ile ilgili Mehmed Neşri'nin *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*'sında ve *Âşık Paşaoğlu Tarihi*nde birbirini tekrarlayan görüşler mevcuttur. Bu kaynaklardaki bilgilere göre Yıldırım Bayezid'in Kastamonu'nun fethinden sonra doğuya doğru ilerleyerek Canik ve Samsun'u aldığı yazmaktadır⁵³. 1396'da Osmanlı kuvvetleri Orta-Kuzey Anadolu üzerine yürüdüğü sırada Candaroğullarının hâkimiyetini tanımakta olan Bafra beyi, 2000 kişilik kuvveti ile bölgedeki diğer küçük beylerin de katılımıyla Yıldırım Bayezid'in tarafına geçmiştir. O dönemde Samsun'u kontrol eden en belirgin kuvvet olan Kubadoğlu Cüneyd Bey, Yıldırım Beyazid'in karşısına çıkmadan kaçmış ve böylece Bafra da Osmanlı hakimiyetine geçmiş oldu⁵⁴.

Bafra, 1402 Ankara Savaşı'na kadar kısa bir süre Osmanlı hâkimiyetinde kaldı. Ankara Savaşı'nda Timur'un Yıldırım Beyazid'i yenmesinden sonra, daha önce Osmanlıların hâkimiyetine giren pek çok yer eski beylerinin idaresine geçti. Aynı dönemde Bafra'nın tekrar Bafra Beyleri sülâlesinin eline geçip geçmediği tam olarak bilinmemektedir. Fetret Devri'nde Canik'teki diğer beyler Amasya'yı merkez edinip sonunda Osmanlı ülkesini yeniden birleştiren Mehmed Çelebi'yi metbu tanırken, Kubadoğlu Cüneyd Bey bağımsız hareket etmeye devam etti⁵⁵. Beyliğin son döneminde Cüneyd Bey, Taceddinoğulları ile giriştiği mücadelede hayatını kaybedecek ve Cüneyd Beyden sonra Taceddinoğulları beyliğine bağlı kuvvetler Yeşilirmak üzerinden Samsun'a ve buradan da Bafra'ya kadar olan alanı almak üzereyken Candaroğulları Beyliği devreye girecektir. İsfendiyar Bey, Samsun ve Bafra'yı alıp oğlu Hızır Bey'e bırakacaktır. Bafra ve Samsun'daki Candaroğulları kontrolü Osmanlı Hükümdarı Çelebi Mehmed'in 1419'da bölgeye yaptığı seferle son bulacaktır. Bundan sonraki süreçte bölge yıkılışına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalacaktır⁵⁶.

⁵¹ Öz, XV-XVI. Yüzyıllarda ...,s.59,

⁵² Öz, XV-XVI. Yüzyıllarda ...,s.20

⁵³ Bk. Mehmet Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, I (nşr. F.R. Unat-M.A. Köymen), Ankara 1987, s. 323. *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, Atsız, İstanbul, 1992, s.64-65

⁵⁴ Öz, XV-XVI. Yüzyıllarda ...,s.20-21

⁵⁵ Öz, XV-XVI. Yüzyıllarda ...,s.21

⁵⁶ Tellioglu, , "Osmanlı Hâkimiyetine Kadar ...,s.63-64 ayrıca bk. Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, C. II, s.539

3. Bafra'nın İdari Teşkilatı

Osmanlı Devleti, *vilayet* veya *eyalet* olarak adlandırılan büyük idari ünitelere ayrılmıştır. Bu vilayet ve eyaletler *sancak* veya *livalara*, bunlar da sırayla *kazalar*, *nahiyeler* ve *köy* ile *mezralara* bölünürdü. Osmanlı Devleti'nin Canik Sancağına bağlı bir kazası konumunda bulunan Bafra'nın idari yapısını aktarabilmek için Osmanlı İdarî taksimatı içindeki gelişimiyle paralel anlatmak konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

Canik'in Selçuklu ve İlhanlı dönemlerindeki konumu şöyledir:

1350 yılına ait bir İlhanlı kaynağına göre Memleket-i Rum'un orta memleketler olarak addedilen kısmında Etrak-ı Vilayet-i Canid yer almaktadır.1363 yılına kadarki bilgileri ihtiva eden Selçuklu kaynağına göre de Vilâyet-i Bâlâ içerisinde Danişmend, Ermen, Gorgorum, Germiyan, Herakliye, Eşref ve Canik bulunmaktadır.1390 yıllarında yazılan diğer bir kaynaktan ise, Canik (Canit); Vilayet-i Aksara(y) içerisinde Akşehr(i Su-şehri), Amasya, Ankariye, Artuk-âbâd, Aydın, Börügüp (Ürgüb), Danişmendiye, Emir Süleyman, Erzincan, Eyyüb-Hisar, Gedük, Germiyan, Hacı Emîr, Havik ve İskilip ile birlikte yer alıyordu⁵⁷.

Fetret Döneminin hemen ardından 1413 yılında kurulan Rum Beylerbeyliği bünyesinde bir sancak olarak teşkilatlandırılan Canik'in, 19. yüzyılın ortalarında Sivas Eyaleti'nden ayrılarak Trabzon Eyaleti'ne dâhil edilene⁵⁸ kadarki sürecini şu şekilde ortaya koyabiliriz.

Canik başlangıçtan itibaren Rum Beylerbeyliğine (daha sonra Sivas eyaleti) bağlı olarak idare edilmekteydi. Tanzimat'a kadar sancağın bu idari statüyü muhafaza ettiği anlaşılmaktadır. 15. Yüzyıl'ın ikinci yarısında yapılan sayımlara göre Canik, merkezi Amasya olan şehzade sancağına dâhildi. Muhtemelen Canik 1512'ye kadar bu şekilde idare edildi. Bu tarihlerde Samsun 'nahiye' şeklinde kaydedilmişse de bu tabirin, daha sonraki dönemlerdeki 'kaza' yerine kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 15. Yüzyıl defterlerinde kaza tabirinin olmayışı idarî birim olarak kazanın yokluğu anlamına gelmemektedir. Kaldı ki 1485 tarihli bir kayıttan Bafra, Gedegra ve Kocakayası kadılarında bahsedilmektedir. Zaten bu yerler 16. Yüzyıl kayıtlarında kaza şeklinde geçmektedir⁵⁹.

⁵⁷ Orhan Kılıç, "Osmanlı Dönemi İdari uygulamalar Bağlamında Canik'in Yönetimi ve Yöneticileri", *Geçmişten Geleceğe Samsun 1. Kitap 2006*, Yayına Hazırlayan (Editör)Doç. Dr. Cevdet Yılmaz, Samsun 2006, s.32

⁵⁸ Kılıç, *Osmanlı Dönemi İdari uygulamalar...*, s.49

⁵⁹Rıza Karagöz,"Canik'in İdarî Yapısı ve İdarecileri" *İlkçağ'dan Cumhuriyete Canik*, Yayına Hazırlayan (Editör) Prof. Dr. Cevdet Yılmaz, Samsun 2011, s.121.

Osmanlı taşra idarî teşkilâtında Canik, Cumhuriyet dönemindeki Samsun ve Ordu illerinin bazı kazalarını içine almaktadır. Bu dönem içinde sancağa bağlı kaza sayısında eksilme ve artışlar söz konusu olmuştur; örneğin 15. ve 16. yüzyılda Bafra kazasına bağlı nahiye statüsünde bulunan Alaçam, 17. yüzyıl kayıtlarında kaza olarak görülmektedir. Bu değişimlere rağmen sancak sınırları aynı kalmıştır. 16. Yüzyıl'da Canik Sancağı'nın idarî taksimatı ve bu sancak dâhilinde olan yerler doğudan batıya doğru şöyle sıralanabilir⁶⁰:

1- Satılmış (Satılmış-ı Mezit Bey)

2-Ünye

3-Terme

4- Arım

5-Samsun

6-Bafra (Takriben bugünkü Bafra, Alaçam ve Yakakent)

7-Kavak

Canik sancağının en batıdaki kazası Bafra'ydı. 15. Yüzyıl'da nahiye-i Bafra, merkez Bafra ve bağlı 6 nahiye'den (Üskübi, Martakale, Emlâk, Değirmenözü, Pazarlı ve Haris⁶¹) ve 110 köyden müteşekkildi. Anlaşıldığı kadarıyla Bafra kazasının sınırları en batıda bugünkü Alaçam ilçesini içine alacak genişlikteydi⁶². 15. ve 16. Yüzyılda Bafra kazasına bağlı nahiye statüsünde bulunan Alaçam, 17. yüzyıl kayıtlarında kaza olarak görülmektedir⁶³.

Fetret döneminin ardından Anadolu'da yeniden toparlanma hareketi başlatan Osmanlı Devleti, 1413 yılında merkezi Sivas olan beylerbeyliğini tesis etti. Bu tarihte Canik henüz müstakil bir sancak olmayıp, merkezi Amasya olan şehzâde sancağına bağlıdır. Canik'in Rum Beylerbeyliğine bağlı sancak olarak teşkilâtlanması ise Yavuz Sultan Selim

⁶⁰ Karagöz, "Canik'in İdarî Yapısı...", s.121-122.

⁶¹ Üskübi hariç, adı geçen yerlerin bugünkü isimleri veya buldukları yerler sırasıyla Martakale, Boğazkaya/Tosküy, Bafra'nın güneyindeki dağlık kısım, Alaçam'ın güneyi ile Bafra'nın güney batı kısmı ve Harız köyü ve civarı. Bk. Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda ...*,s.34-35.

⁶² Karagöz, "Canik'in İdarî Yapısı...", s.127.

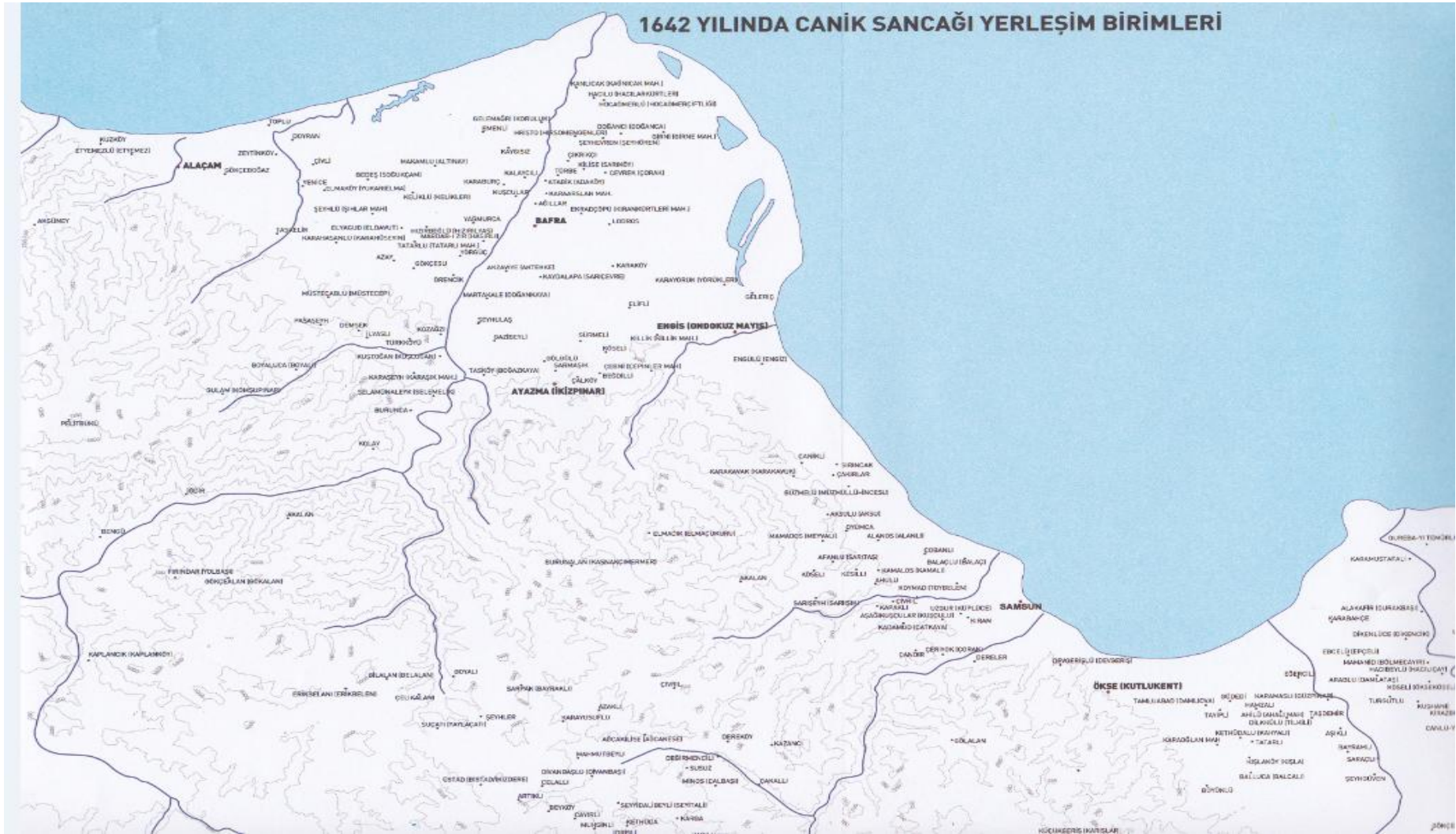
⁶³ Bk. Öz, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda ...*, s.34-35.

zamanındadır⁶⁴.Ayrıca bu durum 1831 kayıtlarında da mevcuttur. Bu kayıtlara göre Canik Livası, Eyalet-i Sivas (Rum)'ın içinde gösterilir⁶⁵.

⁶⁴Karagöz, "Canik'in İdarî Yapısı...", s.127.

⁶⁵ Fazıla Akbal, "1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat ve Nüfus", *Belleten* (1951), S.60,s.622-623.

Harita 2: 1642 Yılında Canik Sancağı Yerleşim Birimleri (Samsun ve Batı Bölümü)⁶⁶

⁶⁶ Harita Mehmet Öz'ün, *Orta Karadeniz Tarihinin Kaynakları VII. Canik Sancağı Avâriz Defterleri, (1642)*, den alınmıştır. Ankara, 2008s. XXIII

1830 - 31 yılında yapılan emlak ve nüfus sayımı kayıtlarına göre Canik sancağı Sivas eyaleti dâhilindeydi. 1846 - 1847 yılında gerçekleştirilen idarî taksimat ile Canik, Trabzon eyaletine bağlandı⁶⁷. 1867 yılında Trabzon Eyaleti'ne bağlı bir sancak olarak görülen Canik, 1877 yılında müstakil mutasarrıflık olmuştur. Bununla birlikte 1892 yılında tekrar Trabzon Vilayetine dâhil olmuş,⁶⁸1910 yılının Mart ayında çıkartılan padişah iradesiyle Canik Livası'nın Trabzon Vilayetinden ayrılıp müstakil mutasarrıflık haline dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu uygulamadan sonra oluşturulan Müstakil Canik Sancağı; merkez Samsun, Bafra, Çarşamba, Fatsa, Terme ve Ünye kazalarından müteşekkil hale gelmiştir. Bu kaza ve nahiyelere bağlı toplam 1096 köy vardır⁶⁹.

19. Yüzyıl'ın ikinci yarısından itibaren giderek büyüyen ve nüfusu çoğalan Samsun, ikinci Meşrutiyetin ilanından sonra 14 bağımsız sancaktan biri olan Canik livasının merkezi idi. Cumhuriyetin ilanından yirmi gün kadar önce müstakil livaların vilayete dönüştürülmesi sonucunda Canik vilayet, Samsun da bu vilayetin merkez kazası oldu⁷⁰.

4. XV. Yüzyıldan Sonra Canik Sancağı Nüfusu

1831 Nüfus Sayımı'na göre 40.935'i Müslüman ve 14.808'i gayr-i müslim olmak üzere toplam nüfus 55.743'tür. Bu istatistikî bilgiye göre: Sancak nüfusunun % 73.43'ü Müslüman, % 26.57'si gayr-i müslimdir⁷¹. 1831 nüfus sayımıyla ortaya çıkan bu sayısal verilerin Samsun nüfusu adına hangi yönde geliştiğini ortaya koyabilmek için ilk dönem Osmanlı tahrirlerini incelemek gereklidir. Osmanlı idaresindeki Canik Sancağı'yla ilgili ilk nüfus bilgileri 1485, 1520 ve 1576 tarihli Tahrir defterlerine dayanmaktadır⁷².

⁶⁷ Karagöz, "Canik'in İdarî Yapısı...",s.130

⁶⁸ Kılıç, *Osmanlı Dönemi İdari uygulamalar...*, s.35-36.

⁶⁹ Karagöz, "Canik'in İdarî Yapısı...",s.132-133.

⁷⁰ Dursun Ali Akbulut, "Canik Müstakil Livasının Son Mutasarrıfı Ve Samsun'un İlk Valisi Osman Bey" *İlkçağ'dan Cumhuriyete Canik*, Yayına Hazırlayan (Editör) Prof. Dr. Cevdet Yılmaz, Samsun 2011, s.229.

⁷¹ Nedim İpek, "Canik Sancağı'nın Nüfusuna Dair Bir Değerlendirme", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Samsun 1997, s.146.

⁷² Bahaeddin Yediyıldız, "1485 - 1576 Yılları Arasında Samsun Şehri", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, Samsun 1988, s.298.

Tablo 3: Canik Sancağının Tahmini Nüfusu (Hâne x 5)⁷³

Tarih	Köyler	Kasabalar	Dirlik Sahipleri	Toplam
1485	74,285	4320	(480 x 5 = 2400)	81,005
1520	70,325	41,55	(521 x 5 = 2605)	77,085
1576	107,730	4595	(471 x 5 = 2355)	114,680
veya Nefer x 3	118,827	5592		126,774

1485 - 1576 yılları arasında Canik Sancağı nüfusunda büyük dalgalanmalar oldu. Sancak nüfusu 1485'te 70 -80 bin civarında iken 1520'de 67 - 76 bine kadar geriledi. 1576'da ise Anadolu'daki nüfus artışına paralel olarak %60 -70 artarak 110 ile 125 bine yükseldi. 1485'te kırsal nüfusun % 5'ini oluşturan gayr-i müslim nüfus, 1576'da % 3,4'e geriledi. Bafra'nın köylerinde bu oran % 7'lerden % 1,3'e kadar indi. Bu gerilemenin nedeni Bafra'nın köylerinde meskûn gayr-i müslim reâyanın çevre kasabalara veya Anadolu'nun diğer yerleşim birimlerine göç etmelerinden kaynaklanmış olmalıdır. Zira 1485 - 1576 tarihleri arasında Müslüman nüfus % 104 artarken, gayr-i müslim nüfus ancak % 15'lik bir artış kaydedebilmiştir. 1576-1642 yılları arasında Canik Sancağının kır nüfusunda çok büyük bir düşüş söz konusudur⁷⁴.

Aynı dönemde Samsun kentinin nüfusuna dair veriler şu şekilde ortaya çıkmaktadır, 1485'te şehirde 2.075 Türk ve 855 gayr-i müslim (Rum, Ermeni, Cenevizli) bulunmaktaydı. 1520 tahririne göre ise şehir nüfusu 1.785'i Türk, 280'i Hıristiyan olmak üzere 2065 idi. 1576 sayımında şehir nüfusunun yine azaldığı dikkati çekmektedir. Bu tarihte şehrin nüfusu 1.529'dur. Bunun 1.364'ü Türk ve 165'i gayr-i müslimdir.1642'de şehir nüfusu 700'e kadar gerilemiştir. 18. yüzyılda Samsun'un nüfusuyla ilgili bir kaynak ya da inceleme bulunmamaktadır⁷⁵.

⁷³ Tablo Öz, XV. ve XVI. Yüzyıllarda ..., s.65'ten alınmıştır. Bu tabloda Öz, Nüfusu hesaplanırken, dirlik sahipleri için (hâne x 5) ve şehirli ve köylüler içinse(hâne x 4 + mücerredler) formülü kullanırsa mücerred sayısındaki değişikliklerin tesirini de hesaba katmak mümkün olur. Böyle bir hesaba toplam nüfus, 1485'te 70,670; 1520'de 67,004 ve 1576'daysa 111,239 çıktığını hesaplamıştır.

⁷⁴ İpek, *Canik Sancağı'nın Nüfusuna Dair...*, s.145.

⁷⁵İpek, *Canik Sancağı'nın Nüfusuna Dair...*, s.145-146, Nedim İpek, "Kuruluşundan Cumhuriyet'e Canik Sancak Merkezi Samsun Şehri" *İlkçağ'dan Cumhuriyete Canik*, Yayıma Hazırlayan (Editör) Prof. Dr. Cevdet Yılmaz, Samsun 2011, s.168.

4.1 XV. Yüzyıldan Sonra Bafra'nın Nüfusu

4.1.1 Bafra Merkez Nüfusu ve Mahalleri

Şehir Türkçe sözlükte, nüfusun çoğu, ticaret, sanayi veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı olarak tanımlanıyor. Kasaba ise şehirden küçük, köyden büyük, henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan yerleşim merkezidir⁷⁶. 15. ve 16. yüzyıllarda Anadolu'daki bir yerleşme yerini "kasaba" veya "şehir" olarak nitelendirmek için kesin kıstaslar yoktur⁷⁷. Genellikle bir nâhiye/kazâ'nın merkezi anlamındaki nefis⁷⁸ kelimesi tam bir ayırım ifade etmez, bazen 20 - 30 hânelik köylere dahi nefis denebilmektedir. Faroqî'nin Anadolu şehirleri ile ilgili eserindeki kıstaslara göre, bir takım idari fonksiyonlara ve kasabalara has iktisadi özelliklere sahip en az 400 nefer nüfusu olan yer kasaba sayılabilir. Bu kıstaslara uygun olarak 1485'te yalnızca Samsun ve 1576'da ise Samsun, Bafra ve Ünye kasaba olarak nitelendirilebilir⁷⁹.

Samsun'la karşılaştırıldığında Karadeniz'e 20 km. uzaklıkta, Kızılırmak nehrinin kıyısında bulunan ve dolayısıyla deniz ticaretinde bir rolü olmayan Bafra (Pazar-ı Göründür)'nin nüfusunun 15. ve 17. asırlar arasında istikrarlı kaldığı, kasaba nüfusunun 1576'da nispeten daha önemli çapta arttığı görülmektedir⁸⁰.

1520'den 1576'ya kadar kayıtlı nüfus sayı bakımından iki katına çıkmıştır. 15. yüzyıldan 17. yüzyıla uzanan süreçte Samsun, Osmanlı Devleti genelinde görülen nüfus düşüşünden nasibini almış ve nüfus Canik sancağı ve kasabalarında azalırken köy sayılarında ciddi bir artış gözlenmiştir⁸¹.

Bafra'nın 1485'te 2 Müslüman Mahallesi vardı: Mescid-i Cami-i Emirza Bey ile Hüseyin Debbağ(Derici Hüseyin). 1485 - 1520 arasında 6 yeni mahallenin kurulduğu anlaşılıyor. Yeni mahalleler şunlardı: Hacı Çırak, Hacı Ahmed, Debbağhâne, (Tabakhâne), Ishaklu ve Hoca Sinandır⁸². Mahalle sayılarının artmasına paralel olarak 1485'ten 1576'ya kadar ki dönemde Bafra'daki müslüman nüfusun sayısının istikrarlı bir şekilde arttığı görülmektedir.

⁷⁶Nedim İpek,Kuruluşundan Cumhuriyet'e..., s.165.

⁷⁷ Öz, XV-XVI. Yüzyıllarda ...,s.56.

⁷⁸ Osmanlı devrinde şehir ve kasaba merkezlerine nefis denirdi. Bk "Nefs", Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, s.514

⁷⁹ Öz, Canik Sancağı, s.56

⁸⁰ Öz, XV-XVI. Yüzyıllarda ...,s.59.

⁸¹ Mehmet Öz, *Orta Karadeniz Tarihinin Kaynakları VII. Canik Sancağı Avârız Defterleri (1642,)Ankara,2008s.XXIII*

⁸² Öz, XV-XVI. Yüzyıllarda ...,s.59-60.

Bafra'da 16. Yüzyılda Emirza Bey Camii, Hüseyin Debbağ Camii, Hacı Çırak, Hacı Ahmed, Debbağhane, İshaklı, Hoca Sinan mahalleri ile Zimmiyan mahallesi vardı. 1642'de Emirza Bey Camii Mahallesi Büyük Cami (Cami-i Kebir) mahallesi olmuştur. Debbağhane, İshaklı, Hoca Sinan, Ahmedî (Hacı Ahmed?) mahalleri ile Yaka, Müftü, Çilehane, Sofulu nam-ı diğer Hacı Hayreddin, Şeyhî, Bünyad Fakih ve Parmaklı mahalleri mevcuttur⁸³.

Çalışma konumuzu teşkil eden 1835 tarihli ve 972 numaralı Bafra müslim defteri verilerine göre Bafra merkeze bağlı 11 mahalle mevcuttur. Bu mahalleler nüfus defterindeki kayıt sırasına göre şöyle sıralanmıştır; Hacı Nabi, Hacı Şaban, Sofulu, Debbağhane, Karkalı, Yaka, İshaklı, Küçük Hamam, Müftü, Çilehane ve Cami-i Kebir. Bu mahallelerle birlikte 972 numaralı nüfus defterinde Mir-i Mirân-ı Kiramdan Memiş Paşa Dairesi ile Daire-i Ayan -ı Bafra olarak kaydedilen kişileri de eklersek 1835 yılı itibariyle Bafra merkez nüfusu 447 haneye dağılmış, 1087 kişi olarak ortaya çıkmıştır.

4.1.2 Bafra Köyleri ve Nüfusu

15. ve 16. yüzyıllarda Bafra'ya bağlı karyeler ve alanları şu şekildedir: Bafra kasabası ve yakın çevresindeki Bakırpınarı, Kararlan, İshaklı (bugün mahalle) köylerinden; Nahiye-i Üskübi Bafra'nın kuzey kesimindeki Ada, Döğsire, Ercük, Gerçeme, Hacılar, İmanlı, Kavala, Kışla, Mengiz, Övünç, (?), Üskübi gibi çoğunluğu günümüze ulaşmayan köylerden, Nahiye-i Martıkale Bayat, Buryaz, Gaydalapa/Sarıçevre, Girne, İskilib, Kilise, Martakale, sevinç, Şehvren gibi Kızılırmak'ın doğu kıyısında Martıkale'den kuzeye doğru uzanan hatta yer alan köylerden oluşur. Bu hattın güneyinde ise Alanınkiras, Ayazma, Balcı Boyalıca, Cevrek, Diğer Gaypala, İnözü, Kızıllı, Korvaz, Mz. Kulağuz, Taskoy, Şeyhulaş köylerinin yer aldığı Emlak nahiyesi (Boğazkaya Bucağı) yer alır. Kızılırmak'ın batı tarafında ise kuzeyden güneye ırmağın hemen kenarında Harıs, güneyde Pazarlı, ve Değirmenözü nahiyeleri vardır. Harıs'ta Asar, Beyköy, Harıs, Bıçaklı, Barunca, Elyakut/Eldavut, Evliya, İnişdibi, Karaburç, Kuşçular, Marezpabi, Arapşah, Oba, okçular, Övaz maa İnediken, Salubükü, Selamünaleyk/Selemelik, Suçatı, Mardar, İğdir köyleri; Harıs nahiyesinin batısında kuzeyde bugünkü Alaçam'ın bazı köylerinden güney uçta Vezirköprü'nün Yolpınar (Furundar) köyüne uzanan hatta yer alan Pazarlı'da Akçay, Akgüney, Azay, Azaycık, Çorak maalkıpınar, Elmaköy, Emenlü, Gelement, Furundar, Gelemare/Koruluk, Gulam, Bengilü/Bengü, Bozkavak, Kanlıcak, Kayalı, Kolay, Mandırçay, Müstecaplı, Övünçbaba, Pelitbükü, Şeyh Miskince, Taşkelik, Yağlıbasan, Yenice

⁸³ Mehmet Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla Samsun Yöresi" *Geçmişten Geleceğe Samsun 1. Kitap 2006*, Yayına Hazırlayan (Editör)Doç. Dr. Cevdet Yılmaz, Samsun 2006, s.15

köyleri vardı. Kuzey- Güney hattında bu iki nahiyeye arasındaki orat bölgede yer alan Nahiyeye-i Değirmenözünde ise Paşa(Paşaşeyh), Demşek, Dikenlüce, Elmacık, Gazilü, Gökçesu, İkizlü, İlyaslu, Oğlakalan, Türkobası/Türkköyü, Virancık/Örencik, Zeytun köyleri kayıtlıdır.

1642 tarihinde Üskübi, Değirmenözü ve Ayazma nahiyeleri Bafra kazasına dahildi. Üskübi Nahiyesi Bafra merkezinin yakın çevresi ile kuzeydeki ova köylerini, Ayazma nahiyesi bugünkü İkizpınar merkez olmak üzere Kızılırmak'ın doğusunda kalan kesimi (Boğazkaya, Gazibeyli vb.), Değirmenözü de Kızılırmak'ın batısındaki köyleri (Mardar, Bengü, Kolay, dedeli vb.) kapsıyordu.⁸⁴

1642 'den önce Bafra Nahiyesinin en önemli köyleri Akçay, Akgüney, Azay, Azaycık, Çorak maa İkipınar, Elmaköy, Emenlü, Gelment, Furundar, Gelmare/Koruluk, Bengilü/Bengü, Bozkavak, Kanlıcak, Gulam, Kayalı, Kolay, Mandıraçay, Müstecaplu, Övünçbaba, Pelitbükü, Şeyh Miskince, Yağlıbasan, Yenice olarak ortaya çıkmıştır⁸⁵.

1576 ile 1642 arasında Bafra'daki köy sayısının 138'den 110'a düştüğü görülmektedir. Bu düşüteki en önemli etken daha önce Bafra'ya ait olan 18 köyün artık Alaçam'a dahil olmasıdır⁸⁶.

Tablo 4: 1576 ve 1642'de Bafra'da Köy ve Hane Sayıları⁸⁷

1576				1642			
Kazâ	Köy	Hane	Ort. Köy Nüfusu (Hane)	Kazâ	Köy	Hane	Ort. Köy Nüfusu (Hane)
Bafra	138	3546	27	Bafra	110	1121	10

1642 yılı itibariyle Bafra'daki 110 köyde ve 1121 hanede nüfus 1537 olarak ortaya çıkmaktadır.

⁸⁴ Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla...", s.9-10

⁸⁵ Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla...", s.26

⁸⁶ Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla...", s.11

⁸⁷ Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla...", s.12-13

Tablo 5: 1642'de Bafra'daki Kır Nüfusu

Kazâ	Askeri	Hane	Mücerred	Muaf	Toplam
Bafra	152	1121	92	172	1537

1835 verilerine göre Bafra'nın nüfusu 972 - 973 numaralı defterlerde toplam olarak 6452 olarak çıkmıştır. Bu nüfusun 1089'u Bafra ve mahallelerinde yaşarken geri kalan 5363 nüfus köylere dağılmıştır. Defterlerde 83 karyenin kayıtları mevcuttur. Ancak Virancık - Ekberli, Elmacık-Kozağzı, Gökağaç- Değirmenözü karyelerinin birlikte kaydedilmesinden dolayı Bafra'daki gerçek köy sayısı 86'dır. Sayımın yapılmasından defterin işlem gördüğü son döneme kadar toplam ölüm sayısı 1375'tir. Yoklama defterine yeni kayıt olarak işlenen doğum sayısı 1341'dir. Yeni doğan bu 1341 bebekten 282'si daha sonraki dönemde hayatını kaybetmiş ve bu ölümler doğumların yazıldığı yerlere tarih belirtilerek *fevt* ibaresiyle kaydedilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAFRA NÜFUSU VE ÖZELLİKLERİ

1.1 Bafra Kazası Nüfus Defterleri

1.1.1 Canik Sancağı Nüfus Defterleri

Canik adı tarihî dönemler içinde çoğunlukla Samsun şehri ve çevresi merkez olmak üzere, bazen Sinop'tan Samsun'a bazen de Samsun'dan Trabzon'a kadar olan ve güneyde de yer yer Amasya ve Tokat'ı içine alan Karadeniz sahili boyunca uzanan kıyı bölgesini tarif için kullanılmıştır⁸⁸. Nüfus sayımının yapıldığı bu dönemde Canik sancağı Sivas eyaleti dâhilindeydi. 1834 - 1861 yılları arasında yapılan nüfus sayımlarında Canik Sancağıyla ilgili olarak tutulmuş 66 adet nüfus defterinin varlığı tespit edilmiştir.⁸⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defterleri Fonu'nda yeralan bu defterlerden 65 tanesi doğrudan Canik Sancağı ile alakalı iken 2048 numaralı nüfus defteri; Trabzon, Kayseri, Ankara ve Canik ile ilgili bilgileri karışık olarak ihtiva etmektedir.

İfade ettiğimiz 66 defterden 2048 numaralı olanı karışık, 9 tanesi göçebe, laz, ekrad gibi yabancı Müslimlere ait, 2 tanesi göçebeler ile misafirlerin, 7 tanesi müslim ve gayrimüslimlerin bir arada tutulduğu, 12 tanesi gayrimüslim, 32 tanesi Müslim defterlerinden oluşur. Geriye kalan 3 defterden 2 tanesi icmal ve 1 tanesi de yoklama defteridir.

1834 yılında Canik Sancağı ve ona bağlı idari birimlerde yapılmış olan sayıma ait defterler 11 bölümden oluşur ve bunlar Nüfus Defterleri Fon'unda 972 ile başlayıp 982 numaralı deftere kadar devam eder.

Tablo 6: Canik Nüfus Defterleri

Numara	Eyalet	Sancak	Kaza/ Nahiye	Defter
972	Trabzon	Canik	Bafra	Müslim
973	Trabzon	Canik	Bafra / Alaçam	Müslim
974	Trabzon	Canik	Kavak / Samsun kasabası	Müslim
975	Trabzon	Canik	Samsun / Erim / Ökse / Ayvacık	Müslim
976	Trabzon	Canik	Ayvacık / Terme / Akçay / Ünye	Müslim
977	Trabzon	Canik	Cevizderesi / Çöreği / Fenaris / İfraz / Fatsa /	Müslim

⁸⁸Cevdet Yılmaz, "Canik" *İlkçağ'dan ...*, s.4.

⁸⁹BOA, NFS.d.

			Serkeş / Keşderesi / Meydan	
978	Trabzon	Canik	Ayvacık / Ünye / Terme	Müslim
979	Trabzon	Canik	Bafra / Alaçam / Samsun / Erim / Ayvacık / Ökse / Akçay / Terme / Ünye / Çöreği / Cevizderesi / Fatsa / Serkeş / Keşderesi	Yabancı
980	Trabzon	Canik	Bafra / Alaçam	Gayrimüslim
981	Trabzon	Canik	Samsun / Kabi Maden / Erim / Ökse	Gayrimüslim
982	Trabzon	Canik	Ünye / İfraz / Fatsa	Gayrimüslim
983	Trabzon	Canik	Akçay	Müslim
984	Trabzon	Canik	Akçay	Yabancı Müslim
985	Trabzon	Canik	Akçay	Müslim
986	Trabzon	Canik	Akçay	Gayrimüslim
987	Trabzon	Canik	Alaçam	Yabancı Gayrimüslim
988	Trabzon	Canik	Ayvacık	Yabancı Müslim
989	Trabzon	Canik	Ayvacık	Gayrimüslim
990	Trabzon	Canik	Bafra / Alaçam	Müslim
991	Trabzon	Canik	Bafra / Alaçam	Müslim
992	Trabzon	Canik	Bafra / Alaçam	Müslim Gayrimüslim
993	Trabzon	Canik	Bafra	Yabancı
994	Trabzon	Canik	Bafra / Alaçam	Gayrimüslim
995	Trabzon	Canik	Bafra	Gayrimüslim
996	Trabzon	Canik	Cevizderesi	Müslim
997	Trabzon	Canik	Cevizderesi	Müslim Gayrimüslim
998	Trabzon	Canik	Çöreği	Müslim
999	Trabzon	Canik	Erim / Kurşunlu Çiftliği	Müslim Gayrimüslim
1000	Trabzon	Canik	Erim (Arım)	Müslim
1001	Trabzon	Canik	Erim (Arım)	Yabancı Müslim
1002	Trabzon	Canik	Erim (Arım)	Gayrimüslim
1003	Trabzon	Canik	Fatsa / Keşderesi / Meydan / Serkeş	Müslim

1004	Trabzon	Canik	Fatsa	Müslim
1005	Trabzon	Canik	Fatsa	Göçebe Misafir
1006	Trabzon	Canik	Fatsa / Keşderesi / Serkeş / Meydan	Müslim
1007	Trabzon	Canik	Fenaris	Müslim
1008	Trabzon	Canik	İfraz	Müslim
1009	Trabzon	Canik	Kabi Madeni	Gayrimüslim
1010	Trabzon	Canik	Kabi Madeni	Gayrimüslim
1011	Trabzon	Canik	Kabi Madeni / Samsun	Gayrimüslim
1012	Trabzon	Canik	Kavak	Müslim
1013	Trabzon	Canik	Kavak	Müslim
1014	Trabzon	Canik	Keşderesi	Müslim
1015	Trabzon	Canik	Keşderesi	Müslim Göçebe
1016	Trabzon	Canik	Kurşunlu Çiftliği	Yabancı Müslim Gayrimüslim
1017	Trabzon	Canik	Meydan	Müslim
1018	Trabzon	Canik	Ökse	Müslim
1019	Trabzon	Canik	Ökse	Yabancı Müslim
1020	Trabzon	Canik	Samsun / Kavak	Müslim
1021	Trabzon	Canik	Samsun	Müslim
1022	Trabzon	Canik	Samsun	Yabancı Müslim Gayrimüslim
1023	Trabzon	Canik	Samsun	Müslim
1024	Trabzon	Canik	Serkeş	Müslim
1025	Trabzon	Canik	Serkeş	Müslim
1026	Trabzon	Canik	Terme	Müslim
1027	Trabzon	Canik	Terme / Akçay	Yabancı Müslim
1028	Trabzon	Canik	Terme / Akçay	Müslim
1029	Trabzon	Canik	Ünye / Cevizderesi / Fenaris / İfraz	Müslim Gayrimüslim
1030	Trabzon	Canik	Ünye	Müslim

1031	Trabzon	Canik	Ünye	Yabancı
1032	Trabzon	Canik	Ünye / Cevizderesi / Çöreği / Fenaris / İfraz	Müslim Gayrimüslim
1033	Trabzon	Canik	Samsun / Kabi Madeni / Bafra / Alaçam / Erim / Ayvacık / Ökse / Akçay / Terme / Ünye / Çöreği / İfraz / Cevizderesi / Fatsa / Serkeş / Keşderesi / Meydan	İcmal ve Yoklama
1034	Trabzon	Canik	Samsun / Kabi Madeni / Meydan / Serkeş / Bafra	İcmal
1035	Trabzon	Canik	Bafra	İcmal
1175	Trabzon	Canik	Ünye / İfraz / Fatsa	Reâyâ
2048	Trabzon, Kayseri, Ankara	Canik	Karahisar-ı Develi, İfraz, Fatsa İskelesi, Serkeş, Keşderesi, Meydan, Ayvacık kazası,	Karışık

1.1.2 Bafra Kazası Nüfus Defterleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi kataloglarında Canik Sancağı'yla ilgili tasniflenmiş nüfus defterinden 13 tanesi Bafra kazası ile ilgilidir. 1834 ile 1861 yılları arasındaki verileri kapsayan bu defterlerden H. 1250 (M. 1834 – 1835) yılında ait olan 972 ve 973 numara ile kayıtlı defterler çalışma konumuzu teşkil etmektedir. Bu iki defterde Bafra'nın mahalle ve köylerinde yaşayan Müslüman nüfusa dair bilgiler mevcut olup Bafra'ya bağlı Memiş Paşa Dairesi ve Bafra âyanlarıyla birlikte 11 mahalle ve 83 köyün kayıtları bulunur. Ancak Virancık - Ekberli, Elmacık - Kozağzı, Gökağaç - Değirmenözü köylerinin birlikte kaydedilmesinden dolayı Bafra'da bu dönemki gerçek köy sayısı 86'dır. Aynı yıla ait 979 ve 980 numaralı defterlerde Bafra ile birlikte Alaçam, Erim (Çarşamba), Ayvacık, Ökse, Akçay ve Terme gibi Samsun'un kaza ve nahiyelerinde yer alan gayr-i müslim nüfus ile birlikte göçebelere ait sayım bilgileri de mevcuttur.

1836 yılına ait 990 no.lu nüfus defterinde Bafra ve Alaçam Müslüman nüfusuna dair kayıtlar mevcut iken 992 noluda Bafra ve Alaçam'a sonradan işlenen müslim ve gayr-i müslimlerin kayıtları yer almaktadır. 1836 yılına ait olan 994 numaralı defterde de Bafra ve Alaçam'daki gayrimüslimlere ait bilgiler bulunmaktadır.

1839 yılına ait 1033 nolu defter Bafra ile birlikte Samsun, Kabi Madeni, Alaçam, Erim, Ayvacık, Ökse, Akçay, Terme, Ünye, Çöreği, İfraz, Cevizderesi, Fatsa, Serkeş, Keşderesi ve Meydan gibi kaza ve nahiyelere ait nüfus yoklama defteridir.

1844 yılına ait üç nüfus defterinden 991 nolu Bafra Müslüman nüfusuna aittir. 993 numaralı defter Bafra'daki laz, ekrad, Sivaslı, Kemahlı göçebeler, Kabartay ve Kazak muhacirler ile misafir ve reayaya ait yabancı nüfus defteri olarak kayıtlıdır. Aynı yıla ait son defter olan 995 sadece Bafra'daki gayrimüslimlerle ilgilidir.

1849 yılına ait 1034 numaralı nüfus defterinde Bafra ile birlikte; Samsun, Kabi Madeni, Meydan ve Serkeş kaza ve nahiyelerinin icmal kayıtları bulunmaktadır.

Bafra ile ilgili kataloglarda yer alan son defter 1861 yılına aittir ve 1035 numara ile kayıtlıdır. Bu defter Bafra'daki gayrimüslim nüfusa dair icmal kayıtlarının 1. cildir.

1.1.3 972 ve 973, 980, 979 ve 1034 Numaralı Nüfus Defterlerin Tanıtımı ve Terminolojisi

19. Yüzyılın ilk yarısında Bafra kazası nüfusunu ortaya koyabilmek için toplam beş adet nüfus defteri kaynak olarak kullanılmıştır. Bunlardan ilk iki tanesi Müslüman nüfusun kaydedildiği nüfus defterleri olup, Trabzon Eyaleti, Canik Sancağı, Bafra kazası Müslim nüfus defteri olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde NFS. d 972 - 973 numaralar ile kayıtlıdır. 972 numaralı defter Bafra kazası Müslim nüfus defteri 1. bölüm olarak kayıtlıdır. 973 numaralı defter ise 2. bölüm olup Bafra ve Alaçam kazası Müslim nüfus defteri olarak kaydedilmiştir. 1835 tarihli ve 972 numaralı Bafra Müslim defteri 19 x 49 ölçülerinde olup 153 sayfadır. Bunlardan 21 sayfası numaralanmış halde boş bırakılmıştır. 973 numaralı Bafra ve Alaçam müslim nüfus defteri 20 x 49 ölçülerinde olup 153 sayfadır ve 7 sayfası boş bırakılmıştır. Her iki defterin sonuna basılmış olan mühürde Esseyid Ali ismiyle birlikte H.1240 (M. 1824) yazılıdır.

Defterlerde Bafra'ya ait 11 mahalle ve 83 köy ile Haznedarzade Süleyman Paşa'nın oğlu Memiş Paşa dairesi ve Bafra Ayanlarına ait nüfus bilgileri bulunmaktadır. 972 numaralı nüfus defterinde Memiş Paşa dairesiyle kayıt işlemine başlanmış ve ikinci olarak Bafra Ayanlarının isimleri yazılmıştır. Bafra merkezde ilk kaydedilen mahalle Hacı Nabi olmuş ardından sırasıyla onu Hacı Şaban, Sofulu, Debbağhane, Karkalu, Yaka, İshaklu, Küçük Hamam, Müfti, Çilehane ve Cami Kebir mahalleri takip etmiştir. Bafra merkezde en kalabalık mahalle 107 hanede 259 nüfus ile Cami-i kebir'dir. Burayı 114 nüfus ile Çilehane ve

Debbağhane mahalleleri takip etmektedir. Bafra merkez mahallerinin kayıtlarından sonra deftere ilk yazılan köy günümüzde Kızılırmak'ın batısında yer alan Gelemağri (günümüzde Koruluk olarak bilinmektedir)'dir. Defterdeki kayıt sırasına göre Gelemağri'den Tosköy'e kadar Kızılırmak Nehri'nin batısında kalınmış, burada kuzeyden güneye doğru inilerek kayıt işlemine devam edilmiş, Tosköy'de ilk kez nehrin doğusuna geçilmiştir. Tosköy'den Sarmaşuk'a kadar doğu cihetinde yedi köy kayıt edilerek, buradan itibaren doğu- batı yönlü gidiş gelişler yapılarak sayım Çeltik Alanı'nda tamamlanmıştır.

Yalnızca erkeklerin kaydedildiği ve H. 1250 (M. 1834 – 1835) tarihinden 1845 (H.1260) tarihine kadar üzerinde kayıt yapıldığı anlaşılan Bafra kazası müslim nüfus defterlerinde kişilerin yaşları, aile lakapları, meslekleri, baba adları, doğum ve ölüm tarihleri mevcuttur. Sayımda öncelik Bafra'nın mahallelerine verilmiş, ardından kayıt işlemi köylerle devam etmiştir. Defterde köyün isminin yazılmasından sonra o köyün kazaya olan uzaklığı "Kazaya 1,5 saat veya 2 saat" diye belirtilmiştir. Kayıt işlemi sırasında kişilere şahıs numarası ve hane numaraları verilmiştir. Her mahallede ve köyde idarî fonksiyonu ve dinî nüfusu itibarıyla ilk önce varsa müftüler ve yakınları, sonra imamlar veya mollalar onları takiben muhtarlar ve sonra da hatib, hafız ve müezzinler defterlere yazılır, daha sonrada mahallenin ve köyün diğer önde gelenleri ile birlikte diğer mahalleli ve köylüler deftere kaydedilirdi. Her mahalle ve köyün nüfus sayımı bittikten sonra defter içinde mahallede kaç hane, kaç genç, kaç yaşlı ve kaç orta yaşlının bulunduğu bir toplama işlemi yapılmıştır.

Defterlerde kişilerin askerliğe elverişlilik durumu bazı ifadelerle belirtilmiştir. Askere elverişli olanlar için güçlü kuvvetli anlamına gelen *tüvânâ* ifadesi kullanılmıştır. Sayımın yapıldığı sırada askerlik için gerekli yaşta olmayanların *tüvânâ* olacakları tarihler hemen isimlerinin üstüne bu ibare ile birlikte kaydedilmiştir. Askerlik yaşı geçmiş olanlar için yaşlı, geçkin ve kocamış anlamına gelen **müsin** ibaresi kullanılmıştır. Henüz müsin olmayanların müsin olacakları tarih yine *tüvânâ* örneğindeki gibi kaydedilmiştir.

Kişilerin yaşları *sin* ibaresi ile yazılmıştır. Ölüm tarihleri için *fevt* doğum tarihleri için *tevellüt* ifadesi kullanılmıştır. Defterler içerisinde *fevt* "F" , *tevellüt* "T" kısaltmalarıyla verilmiş bu şekilde sık tekrarlar nedeniyle oluşacak karmaşa önlenmeye çalışılmıştır. Her mahallenin ya da karyenin sonunda nüfus sayımı yapılan yerle ilgili toplamlar üç başlık altında Sagir-Amel-mânde, Müsin ve *tüvâna* olarak verilmiştir. Sayılan yerdeki kayıtlar birden fazla sayfaya yayılmışsa en sondaki toplam alanına ulaşmadan sayfanın sağında ya da solunda kayıtlı yere kadarki nüfus toplamları kaydedilmiştir.

Kayıtlar tutulurken şahısların dikkat çekici bazı özellikleri ile ilgili bilgiler yazılmıştır. Kör olanlar için "a'mâ", tek gözü olanlar için "yekçeşm", akli sorunları olanlar için divane veya mecnun, ikiz olanlar için "ikiz" ibareleri kullanılmış ikiz olanlardan herhangi biri ölmüşse sadece onun adının üstü çizilmek sûretiyle diğerinden ayrılmış, emekli olanlar için "tekaüd", kiracı olanların durumu da "kiracı" ibareleriyle vurgulanmıştır. Defterde aynı özelliğe sahip olup birbirini takip eden şahıslar için bazen de önceki şahıs ile aynı özelliğe sahip olduğunu vurgulamak amacıyla "bu dahi", ifadesi kullanılmıştır.

İncelediğimiz Bafra nüfus defterlerinde başka mahallerden gelip yerleşenlerle ilgili kayıtlara yer verilmemiştir. Başka yerlere gidenler için de defterde gittikleri yerler ifade edilerek kayıt altına alınmıştır. Gidenler için Farsça gitmek anlamında olan "reft" ibaresi kullanılarak gittikleri yerler ve tarihleri kaydedilmiştir.

Nüfus Defterlerinde mahalle veya karyelerin adı yazıldıktan sonra isim sıralamasının en başına aile reisi yazılmış ve hane numaraları belirtilmiştir. Hane reisinden sonra oğlu, torunu, yeğeni, karındaşı, biraderi, damadı hatta aynı hanede yaşayan üvey kardeş ve pederler belirtilerek kayıt işlemine devam edilmiştir.

Oğlu anlamında "veled" ve "bin" ifadeleri kullanılmıştır. "Mehmed bin Mehmed" Mehmed'in oğlu Mehmed ve "Osman veled-i Abdullah" Abdullah'ın oğlu Osman gibi. "Veled-i merkûm" tabiri ise bir önceki kayıttaki adı geçen kişinin oğlu anlamında verilmiştir. "Müşârun-ileyh" ifadesi ise bir önceki kayıta yazılmış kişiler için kullanılmıştır.

Defterde doğum ve ölüm tarihleri hicri takvime göre gün, ay ve yıl şeklinde belirtilirken bazen sadece yıl yazılmıştır. Kayıtların tutulduğu sırada yeni doğmuş ve yaşına girmemiş bebekler için "6 aylık", "5 günlük" gibi ifadeler kullanılmıştır.

Her mahalle ve karye ile ilgili kayıtların sonunda toplam nüfus ve hane sayısı kırmızı renkle yazılarak belirtilmiş, onun hemen alt satırında da müsün, tüvânâ, sabi ve amelmendelerin sayıları yazılmıştır. Nüfusun çok olduğu ve kaydının birden fazla sayfaya dağıldığı durumlarda da müsün, tüvânâ, sabi ve amelmendelerin hatta Asakir-i Mansure'de olanların sayıları ne olduğu belirtilmeden alt alta yazılarak toplanmıştır.

NFS. d 980 numaralı nüfus defterinde Bafra ve Alaçam'da ikamet eden gayrimüslim reaya kayıtlıdır. H. 1250 (M. 1834 – 1835) yılına ait bu defterin 1-115'inci sayfaları arasında Bafra'ya bağlı mahalle, köy ve çiftliklerde ikamet eden gayr-i müslim nüfus, Cizye gelirlerine göre kaydedilmiştir. Cizye gelirlerine göre zengin olanlar a'lâ (iyi), orta halli olanlar evsât

(orta), fakir olanlar ednâ(fakir) olarak sınıflandırılırken çocuklar ve yaşlılar, sagîr ve amel-mânde olarak kaydedilmiştir.

Çalıştığımız dönemle ilgili olarak kaza nüfusunu ortaya koyarken faydalandığımız bir başka kaynak da yine Başbakanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defterleri kataloğunda yer alan H. 1250 (M. 1834 – 1835) tarihli ve 979 numaralı nüfus defteridir. Bu nüfus defterinde; Bafra, Alaçam, Samsun, Erim, Ayvacık, Ökse, Akçay, Terme, Ünye, Çöreği, Cevizderesi, Fatsa, Serkeş ve Keşderesi'nde bulunan Müslüman ve reyalara ait göçmen ve misafirlerin tutulduğu kayıtlardır.

979 numaralı nüfus defterinin ilk 15 sayfası Bafra'da ve Bafra'ya bağlı çiftliklerde ikamet eden Kazak, Ekrad, Kıpti, reaya ve çeşitli bölgelerden gelmiş göçmen nüfusa ait bilgiler içermektedir.

19. yüzyılın ilk yarısında Bafra Kazası nüfusunu ortaya koyabilmek için kullanılabilecek diğer bir arşiv belgesi de 1849 yılına ait 1034 numaralı Nüfus İcmal defteridir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defteri kataloğunda 1034 numara ile kayıtlı nüfus icmal defteri; Samsun, Kabi Madeni, Meydan, Serkeş ve Bafra'ya ait bilgiler barındırmakta olup baştan ilk 5 sayfası eksiktir. 1034 numaralı defterde Bafra Kazası ile ilgili bilgiler 30. sayfadan başlayıp 45. sayfaya kadar devam etmekte olup 30 ile 38. sayfalar arasında Müslüman nüfusa ait kayıtlar bulunurken, 40 ile 49. sayfalar arasında gayrimüslim nüfus kaydedilmiştir.

Yukarıda özelliklerinden bahsettiğimiz nüfus defterlerindeki bilgiler ışığında 19. yüzyılın ilk yarısında Bafra Kazası nüfusu ortaya konulacaktır. 1834 - 1835 yılı ilk sayım yılı olduğundan bu döneme ait 4 defterle nüfusu sayısal olarak ifade ettikten sonra 1849 yılındaki defter kayıtlarını aktarıp 1835 yılına göre nüfusun gelişimini ifade ederek çalışmamızı tamamlayacağız.

1.2 H. 1250 (M. 1834 – 1835) Tarihli 972 Ve 973 No.lu Nüfus Defterlerine Göre Bafra Müslüman Nüfusunun Özellikleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde NFS. d 972,973 numaralar ile kayıtlı olan Bafra Müslim nüfus defterinde 1835 yılında kaydedilmiş verilere göre toplam nüfus 6452'dir.

1.2.1 Bafra Merkez ve Köyleri Nüfusu

Tablo 7: Bafra’da Tahmini Nüfus

Sıra No	Mahalle - Karye	Erkek Nüfus	Kadın ⁹⁰ - Erkek Nüfusu	Nüfus Oranları %
1	Mir-i Mirân-ı Kiramdan Memiş Paşa Dairesi	13	26	% 0,
2	Daire-i Âyan -ı Bafra	13	26	% 0,20
	MAHALLE ADI			
3	Hacı Nabi	99	198	% 1,56
4	Hacı Şaban	63	126	% 0,97
5	Sofulu	85	170	% 1,31
6	Debbağhane	114	228	% 1,76
7	Karkalu	57	114	% 0,88
8	Yaka	104	208	% 1,60
9	İshaklu	32	64	% 0,49
10	Küçük Hamam	66	132	% 1,01
11	Müfti	68	136	% 1,04
12	Çilehane	116	232	% 1,76
13	Cami-i Kebir	259	518	% 3,99
	KÖY ADI			
14	Gelemağrı	38	76	% 0,58
15	Kaygusuz	39	78	% 0,60
16	Karaburç	30	60	% 0,46
17	Kalaylı	9	18	% 0,13
18	Kuşcular	41	82	% 0,63
19	Cuma Harızı	42	84	% 0,64
20	Hamam Harızı	13	26	% 0,20
21	Garipşah	16	32	% 0,24

⁹⁰Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde NFS.d 972-973 numaralar ile kayıtlı olan Bafra Müslim nüfus defterlerinde sadece hane reisi erkekler ve onların erkek çocukları kayıtlıdır. Dolayısıyla kadın nüfusu hakkında hiçbir bilgi yoktur. Bu sebeple toplam nüfusu tahmin etmek için bazı hesaplama teknikleri geliştirilmiştir. Bunlardan en çok kabul göreni Ömer Lütfü Barkan'ın tespit ettiği 5 rakamı olmuştur. Tarih boyunca olağanüstü durumlar haricinde kadın ve erkek nüfusunun birbirine eşit olduğu bilindiğinden bu çalışmada kadın-erkek toplam nüfus için çarpan 2 olarak alınmıştır. Yani mahalle veya köylerin genel nüfusu verilirken defterdeki veriler 2 rakamıyla çarpılarak nüfus istatistikleri oluşturulmuştur. Benzer bir uygulama için bk. Demircioğlu, Bilgin, Çakıcı ve Birinci, *Trabzon Nüfus ...*, s.23.

22	Dedelü	74	148	% 1,14
23	Yörgüç	37	74	% 0,57
24	Tatarlı	15	30	% 0,23
25	Virancık maa Ekberli	52	104	% 0,33
26	Elmacık maa Kozağızı	25	50	% 0,38
27	Keresteciyan	101	202	% 1,55
28	Türk	45	90	% 0,69
29	Paşa Şeyh	27	54	% 0,41
30	Gökağaç maa Gültepesi	88	176	% 1,35
31	Kelikler	37	74	% 0,57
32	Demşek	130	260	% 2
33	Kuşluhan maa Değirmenözü	36	72	% 0,55
34	Karaşeyh	19	38	% 0,29
35	İnegazi	64	128	% 0,95
36	Burunca	26	52	% 0,40
37	İlyaslu	97	194	% 1,49
38	Tosköyü	87	174	% 1,34
39	Gazibeşlü	94	188	% 1,45
40	Ak Tekke	25	50	% 0,38
41	Şeyhulaş	113	226	% 1,74
42	Martakale	102	204	% 1,57
43	Sarıköy	7	14	% 0,10
44	Kinise	19	38	% 0,29
45	Tecir Beylü	44	88	% 0,67
46	Sarmaşuk	14	28	% 0,21
47	Terzülü	53	106	% 0,80
48	Hacılar	29	48	% 0,37
49	Gümere	7	14	% 0,10
50	Lerodos	19	38	% 0,29
51	Koca Yörük	9	118	% 0,13
52	Tekke	22	44	% 0,33
53	Şeyhevrän	45	90	% 0,69
54	Kıran	23	46	% 0,35
55	Girne	35	70	% 0,54

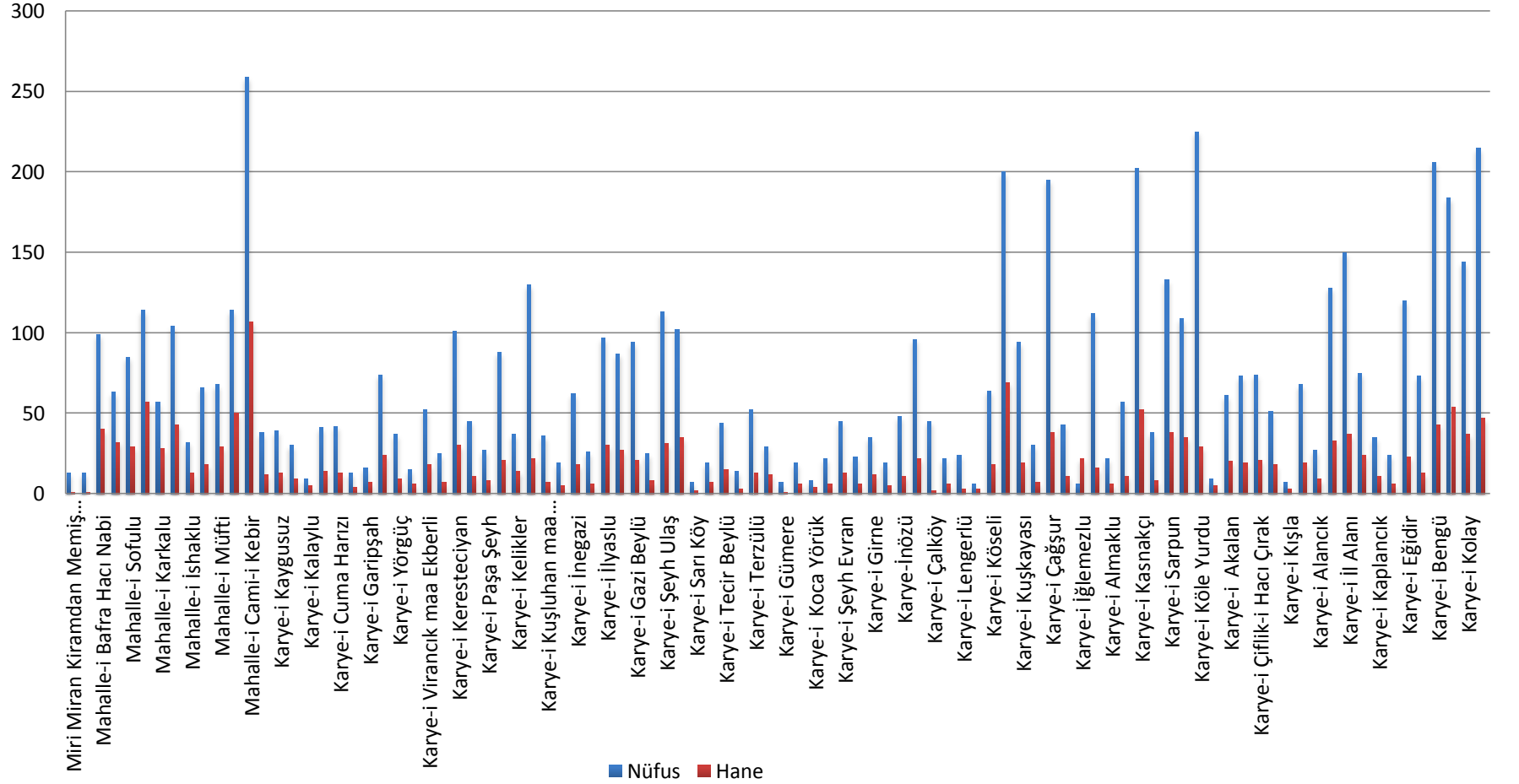
56	Çıkrıkçı	19	38	% 0,29
57	İnözü	48	96	% 0,74
58	Düzköy	97	194	% 1,49
59	Çalköy	44	88	% 0,45
60	Yörükalanı	22	44	% 0,33
61	Lengerlü	24	48	% 0,09
62	Sürmeli	6	12	% 0,09
63	Köseli	64	128	% 0,98
64	Mardar	200	400	% 3
65	Kuşkayası	94	188	% 1,45
66	Domuzağılı	30	60	% 0,46
67	Çağşur	195	390	% 3,01
68	Killik	43	86	% 0,66
69	İğlemezlu	6	12	% 0,10
70	Ayazma	112	224	% 1,72
71	Almaklu	23	46	% 0,33
72	Kanlıgüney	57	114	% 0,88
73	Kasnakçı	202	404	% 3,11
74	Yiğitalanı	38	76	% 0,58
75	Sarpun	133	266	% 2,05
76	Elalanı	109	218	% 1,69
77	Köleyurdu	225	450	% 3,47
78	Gelericik	9	18	% 0,13
79	Akalan	61	122	% 1,71
80	Farander	73	146	% 1,12
81	Çiflik-i Hacı Çırac	74	148	% 1,14
82	Dede Alanı	51	102	% 0,78
83	Kışla	7	14	% 0,10
84	Çimenlü	68	136	% 1,04
85	Alancık	27	54	% 0,41
86	Kabalu	128	256	% 1,97
87	İl Alanı	150	300	% 2,31
88	Ön Palanı	75	150	% 1,15
89	Kaplancık	35	70	% 0,54
90	Kovanlı	24	48	% 0,37

91	Eğidir	120	240	% 1,85
92	Çulhakoca	73	146	% 1,12
93	Bengü	206	412	% 3,18
94	Pelitbükü	184	368	% 2,84
95	Kolay	144	288	% 2,23
96	Çeltik Alanı	215	430	% 3,31
Toplam		6452	12904	%100

1835 verilerine göre Bafra Müslüman nüfusu 972-973 numaralı defterlerde toplam olarak 6452 olarak çıkmıştır. Bu nüfusun 1087'si Bafra ve mahallerinde yaşarken, geri kalan 5359 nüfus karyelere dağılmıştır. Belirtilen nüfus sadece defterin tutulduğu tarihteki erkek nüfusu göstermektedir. Kadın nüfusu da toplama dâhil etmek için mevcut rakam ikiyle çarpılmış ve yaklaşık nüfus 12904 rakamına ulaşmıştır. 1835-1845 yılları arasındaki doğan çocuklar toplam nüfusa dâhil edilmemiş olup ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Bafra içinde en kalabalık nüfus 518 ile Cami-i Kebir mahallesindeydi. Karyeler arasındaki en kalabalık nüfus 450 kişiyle Köleyurdu'ndaydı.

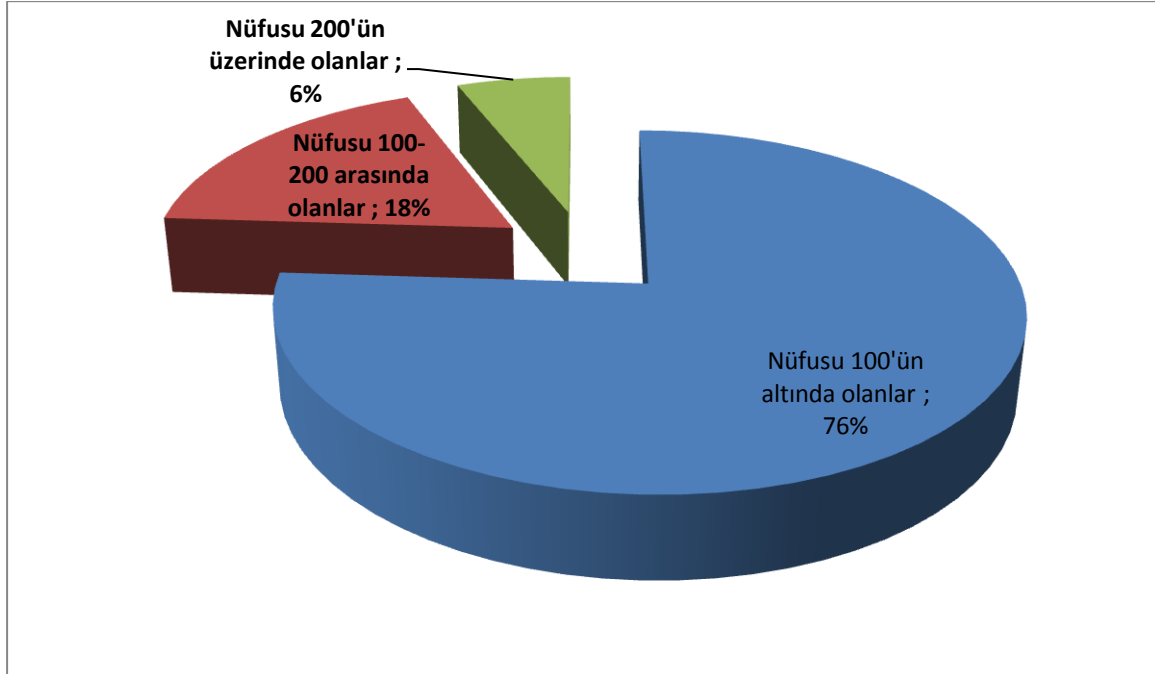
Bafra Nüfusunun Mahalle ve Köylere Dağılışı

Şekil 1: Bafra Nüfusunun Mahalle ve Köylere Dağılışı Grafiği

1.2.2 Bafra'da Nüfusu 100 Kişinin Üzerinde ve Altında Olan Mahalle ve Köyler

Bafra merkez mahalleleri içinde 259 erkek nüfusu barındıran da bulunmakla beraber kalabalık mahallelerin nüfusu fazla değildir. 200'ün üzerinde erkek nüfusun yaşadığı 1 mahalle ile 5 köy bulunmaktadır. Bunların genel nüfusa oranı % 6'dır. 100-200 erkek nüfusa sahip 3 mahalle ile 13 köy bulunmaktadır. Bunların nüfusa oranı % 16 'dır. 100 kişiden az erkek nüfusa sahip 9 mahalle ile 65 köy bulunmaktadır. Bunların nüfusa oranı % 77'dir.

Şekil 2: Bafra'da Nüfusu 100 Kişinin Üzerinde Ve Altında Olan Mahalle Ve Köylerin Toplam Nüfusa Oranları

1.2.3 Erkek Nüfusun Hanelere Dağılışı

1834 - 1835 yılındaki sayıma göre Bafra mahalle ve köylerinde kaydedilen hane sayısı 1844'tür. Sayımın yapıldığı yıl kaydedilen erkek nüfus 6452'dir. 972 ve 973 nolu defterler 10 yıllık bir süreyi kapsadığından nüfusta yıllar içinde meydana gelen artış ve azalmalar hakkında ileriki kısımlarda bilgi verilmiştir.

Aşağıdaki tabloda yer alan sayısal verilere bakılarak erkek nüfusun hanelere dağılımını esas alan bir sıralama yapmak gerekirse Mir-i Mirân-ı Kiramdan Memiş Paşa Dairesi, Dare-i Âyan-ı Bafra mahalle olmamalarına rağmen bir haneleri bulunduğundan % 13 'lük oranla Bafra mahalleri içinde ilk sırada yer alırlar. 225 erkek nüfusla sayıca fazla olan Köleyurdu

Köyünde 29 hane bulunduğundan % 7,7 ile ikinci sırada yer alır. Bununla birlikte hane sayısının en fazla olduğu (107 hane) Cami-i Kebir'de 259 erkek nüfus yaşamasına rağmen % 2,4 'lük oranla sıralamada sonlarda bulunur. Gelericik ve Kalaylu köylerinde 5 hane ve 9 erkek nüfus yaşadığından her iki köy de % 1,8'lik oranla sıralamada sonda yer alır.

Tablo 8: Nüfusun Hanelere Dağılışı

Mahalle - Karye	Hane sayısı	Erkek Nüfus	Hane başına ortalama erkek nüfus (%)
Mir-i Mirân-ı Kiramdan Memiş Paşa Dairesi	1	13	13
Dare-i Âyan -ı Bafra	1	13	13
MAHALLE			
Hacı Nabi	40	99	2,5
Hacı Şaban	32	63	2
Sofulu	29	85	3
Debbahane	57	114	2
Karkalu	28	57	2
Yaka	43	104	2,4
İshaklu	13	32	2,5
Küçük Hamam	18	66	3,6
Müfti	29	68	2,3
Çilehane	50	114	2,2
Cami-i Kebir	107	259	2,4
KARYE			
Gelemağrı	12	38	3,1
Kaygusuz	13	39	3
Karaburç	9	30	3,3
Kalaylu	5	9	1,8
Kuşcular	14	41	3
Cuma Harızı	13	42	3,2
Hamam Harızı	4	13	3,25
Garişşah	7	16	2,2

Dedelü	24	74	3
Yörgüç	9	37	4,1
Tatarlı	6	15	2,5
Virancık maa Ekberli	18	52	2,8
Elmacık maa Kozağızı	7	25	3,5
Keresteciyan	30	101	3,36
Türk	11	45	4
Paşa Şeyh	8	27	3,3
Gökağaç maa Gültepesi	21	88	4,1
Kelikler	14	37	2,6
Demşek	22	130	6
Kuşluhan maa Değirmenözü	7	36	5,1
Karaşeyh	5	19	3,8
İnegazi	18	62	3,8
Burunca	6	26	3,4
İlyaslı	30	97	4,3
Tosköyü	27	87	3,2
Gazibeylü	21	94	3,2
Aktekke	8	25	4,4
Şeyhulaş	31	113	3,1
Martakale	35	102	3,6
Sarıköy	2	7	3
Kinise	7	19	3,5
TecirbBeylü	15	44	2,7
Sarmaşuk	3	14	3
Terzülü	13	52	4
Hacılar	12	29	2,4
Gümere	1	7	7
Lerodos	6	19	3,1
Koca Yörük	4	8	2
Tekke	6	22	3,6
Şeyhevan	13	45	3,5
Kıran	6	23	3,8
Girne	12	35	3
Çıkırkçı	5	19	3,8
İnözü	11	48	4,3
Düzköy	22	96	4,4
Çalköy	12	44	2,2
Yörükalanı	6	22	3,6

Lengerlü	8	24	8
Sürmeli	3	6	2
Köseli	18	64	3,5
Mardar	69	200	2,9
Kuşkayası	19	94	5
Domuzağılı	7	30	4,2
Çağşur	38	195	5,1
Killik	11	43	3,9
İğlemezlü	3	6	2
Ayazma	16	112	7
Almaklu	7	22	1,5
Kanlıgüney	11	57	5,1
Kasnakçı	52	202	3,8
Yiğitalanı	8	38	4,75
Sarpun	38	133	3,5
Elalanı	27	109	2,9
Köleyurdu	29	225	7,7
Gelericik	5	9	1,8
Akalan	20	61	3
Feradar	19	73	3,8
Çiflik-i Hacı Çırak	21	74	3,5
Dede Alanı	18	51	2,8
Kışla	3	7	2,3
Çimenlü	19	68	3,5
Alancık	9	27	3
Kabalu	33	128	3,8
İl Alanı	37	150	4
Ön Palanı	24	75	3,1
Kaplancık	11	35	3,1
Kovanlı	6	24	4
Eğidir	23	120	5,2
Çulhakoca	13	73	5,6
Bengü	43	206	4,8
Pelitbükü	54	184	3,4
Kolay	37	144	3,9
Çeltik Alanı	47	215	4,6
Toplam	1844	6452	%100

1.3 Bafra Mahalle ve Köylerinde Yaşayan Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı

Mahalle ve köylerde nüfus 10'ar yıllık yaş gruplarına ayrılmıştır. Böylece hangi yaş grubunda yoğunlaşma, hangi yaş grubunda nüfusun seyrek olduğunu kıyaslamak daha kolay olacağı düşünülmüştür.

Tablo 9. Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılışı

Sıra No	Mahalle - Karye	0-9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99	>100
1	Mir-i Mirân-1 Kiramdan Memiş Paşa Dairesi	-	1	3	6	2	1	-	-	-	-	-
2	Daire-i Âyan -1 Bafra	-	1	7	3	1	1	-	-	-	-	-
MAHALLE												
3	Hacı Nabi	36	11	11	8	12	8	8	4	-	1	-
4	Hacı Şaban	28	1	10	10	7	5	2	-	-	-	-
5	Sofulu	29	10	12	13	8	3	7	3	-	-	-
6	Debbağhane	30	15	19	13	13	16	6	2	-	-	-
7	Karkalu	15	7	15	8	5	5	1	1	-	-	-
8	Yaka	40	6	14	14	9	12	6	3	-	-	-
9	İshaklu	12	4	4	4	2	4	1	1	-	-	-
10	Küçük Hamam	27	7	7	11	9	2	2	-	-	-	-
11	Müfti	22	8	11	9	11	3	3	1	-	-	-

12	Çilehane	36	10	13	20	19	6	6	3	1	-	-
13	Cami-i Kebir	101	18	46	26	36	14	11	6	1	1	-
KARYE												
14	Gelemağri	13	3	6	11	1	3	1	-	-	-	-
15	Kaygusuz	18	6	5	2	3	2	2	1	-	-	-
16	Karaburç	15	1	3	5	2	2	2	-	-	-	-
17	Kalaylu	2	-	1	-	3	2	-	1	-	-	-
18	Kuşcular	18	1	7	6	3	3	2	1	-	-	-
19	Cuma Harızı	19	4	2	9	3	4	-	1	-	-	-
20	Hamam Harızı	7	-	1	3	1	-	1	-	-	-	-
21	Garişah	8	6	1	-	-	1	-	-	-	-	-
22	Dedelü	25	4	17	11	9	6	2	-	-	-	-
23	Yörgüç	14	4	6	5	2	4	2	-	-	-	-
24	Tatarlı	7	-	-	2	3	-	3	-	-	-	-
25	Virancık maa Ekberli	19	13	5	6	6	3	-	-	-	-	-
26	Elmacık maa Kozagızı	12	1	3	3	4	2	-	-	-	-	-
27	Keresteciyan	51	12	12	5	7	9	3	1	-	1	-
28	Türk	16	11	8	3	2	5	-	-	-	-	-
29	Paşa Şeyh	11	2	6	3	2	1	1	1	-	-	-
30	Gökağaç maa Gültepesi	45	8	13	10	6	3	2	1	-	-	-
31	Kelikler	9	7	6	8	4	1	1	1	-	-	-
32	Demşek	63	4	9	22	15	6	4	6	1	-	-

33	Kuşluhan maa Değirmenözü	21	1	9	2	2	-	1	-	-	-	-
34	Karaşeyh	9	3	3	1	1	-	1	-	-	-	1
35	İnegazi	20	10	12	3	8	3	3	3	-	-	-
36	Burunca	10	6	2	3	4	1	-	-	-	-	-
37	İlyaslu	38	8	19	14	7	6	3	2	-	-	-
38	Tosköyü	33	9	14	11	7	4	6	3	-	-	-
39	Gazibeylü	35	13	13	14	11	7	1	-	-	-	-
40	Aktekke	10	2	6	1	1	2	2	1	-	-	-
41	Şeyhulaş	56	4	9	21	8	3	10	2	-	-	-
42	Martakale	38	9	8	19	13	7	4	4	-	-	-
43	Sarıköy	2	2	1	1	-	1	-	-	-	-	-
44	Kinise	5	4	3	3	1	3	-	-	-	-	-
45	Tecir Beylü	17	1	7	10	4	4	-	-	1	-	-
46	Sarmaşuk	8	-	1	1	2	-	2	-	-	-	-
47	Terzülü	16	6	10	7	3	3	4	1	1	1	-
48	Hacılar	13	1	1	6	2	3	2	1	-	-	-
49	Gümere	5	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
50	Lerodos	10	4	-	1	3	1	-	-	-	-	-
51	Koca Yörük	3	1	1	1	1	-	1	-	-	-	-
52	Tekke	10	-	2	3	2	1	2	2	-	-	-
53	Şeyhevran	16	3	6	9	4	3	2	2	-	-	-
54	Kıran	10	1	5	2	2	1	2	-	-	-	-
55	Girne	11	3	3	9	4	2	2	-	1	-	-

56	Çıkrıkçı	9	3	1	2	-	3	1	-	-	-	-
57	Karye-İnözü	18	6	9	7	3	1	2	1	1	-	-
58	Düzköy	34	14	10	11	11	3	7	3	1	1	1
59	Çalköy	14	9	6	5	4	3	3	1	-	-	-
60	Yörükalanı	8	1	5	3	3	1	1	-	-	-	-
61	Lengürlü	13	2	3	4	2	-	-	-	-	-	-
62	Sürmeli	2	-	2	-	1	1	-	-	-	-	-
63	Köseli	22	14	5	10	6	6	-	-	1	-	-
64	Mardar	78	18	16	22	26	21	16	3	-	-	-
65	Kuşkayası	37	16	9	16	6	6	1	3	-	-	-
66	Domuzagılı	13	3	3	3	3	3	1	1	-	-	-
67	Çağşur	77	33	31	25	7	6	8	4	4	-	-
68	Killik	16	6	3	6	4	4	2	1	-	1	-
69	İğlemezlu	2	2	-	-	1	-	1	-	-	-	-
70	Ayazma	46	16	14	13	13	4	3	1	2	-	-
71	Almaklu	11	1	2	2	3	1	1	1	-	-	-
72	Kanlıgüney	21	6	11	7	5	4	1	1	-	-	1
73	Kasnakçı	58	34	29	17	32	10	10	6	4	2	-
74	Yiğitalanı	7	10	9	2	5	4	1	-	-	-	-
75	Sarpun	54	12	14	16	12	11	9	3	1	-	1
76	Elalanı	48	11	13	12	7	10	4	2	-	2	-
77	Köleyurdu	98	36	25	21	15	13	6	7	4	-	-
78	Gelericik	1	3	-	4	-	1	-	-	-	-	-

79	Akalan	25	10	4	9	1	8	3	1	-	-	-
80	Farander	29	6	6	6	8	6	4	4	2	-	2
81	Çiflik-i Hacı Çırak	26	14	8	5	6	5	3	4	2	1	-
82	Dede Alanı	17	5	2	8	4	7	5	3	-	-	-
83	Kışla	3	-	1	-	1	-	2	-	-	-	-
84	Çimenlü	26	7	8	8	4	4	7	4	-	-	-
85	Alancık	11	1	4	5	2	3	-	-	1	-	-
86	Kabalu	40	30	21	13	12	5	2	3	1	1	-
87	İl Alanı	55	25	14	13	17	3	12	6	3	2	-
88	Ön Palanı	31	5	5	11	1	6	8	3	1	2	2
89	Kaplancık	17	7	3	3	-	2	3	-	-	-	-
90	Kovanlı	11	5	1	1	2	-	2	-	1	1	-
91	Eğidir	62	15	8	12	7	6	6	3	-	-	1
92	Çulhakoca	28	7	11	11	4	6	3	3	-	-	-
93	Bengü	83	20	22	24	23	11	13	4	4	2	-
94	Pelitbükü	77	20	17	21	15	10	14	7	2	1	-
95	Kolay	55	6	17	22	19	7	7	9	1	1	-
96	Çeltik Alanı	97	14	21	22	25	11	14	4	7	-	-
Toplam		2524	730	811	804	620	409	313	155	49	21	9

Bafra genelinde bir yaşına basmamış bebeklerin sayısı 146'dır. Bunlar nüfusun yaklaşık % 2'sine tekabül eder. 0 - 9 yaş grubundaki çocukların sayısı 2524'tür. Bunların nüfus içindeki payları %39'dur. Yaş grupları içinde sayıca en fazla olan grup budur. Mahalle ve köylerde en fazla çocuğun yaşadığı yerler sırayla; 101 kişi ile Cami-i Kebir Mahallesi, 98 kişi ile Köleyurdu Köyü ve 97 kişi ile Çeltik Alanı Köyü'dür.

10-19 yaş grubunda nüfusun biraz azaldığı görülür. Bunlar yaş grupları içinde 730 kişi ile 4. sırada yer alırlar. Genel nüfus içinde de % 11'lik paya sahiptirler. Bu yaş grubunun sayıca fazla olduğu ilk üç yerleşim şunlardır; Köleyurdu Köyü'nde 36 kişi, Kasnakçı'da 34 ve Çağşur'da 33 kişidirler.

20-29 yaş grubundakiler 811 kişi olup 0-9 yaş grubundan sonra 2. sırayı alırlar. Nüfusa oranları % 13'dür. Kalabalık nüfuslu mahallelerden olan Cami-i Kebir, 0-9 yaş grubunda olduğu gibi bu yaş grubunda da ilk sırada yer alır. Bu mahallede toplam 46 kişi 20-29 yaş grubundadır. 2. sırayı 31 kişi ile Çağşur ve 3. sırayı da 29 kişi ile Kasnakçı Köyü alır.

30-39 yaş grubu 804 kişi ile yaş grupları içinde 3. Sırayı alırken, nüfusa oranları % 12'dir. Bu yaş grubunda da yine Cami-i Kebir Mahallesi 1. sıradadır. 30-39 yaş grubunda sırayla ilk üç yer; 26 kişi ile Cami-i Kebir, 25 kişi ile Çağşur ve 24 kişi ile Bengü Köyü'dür.

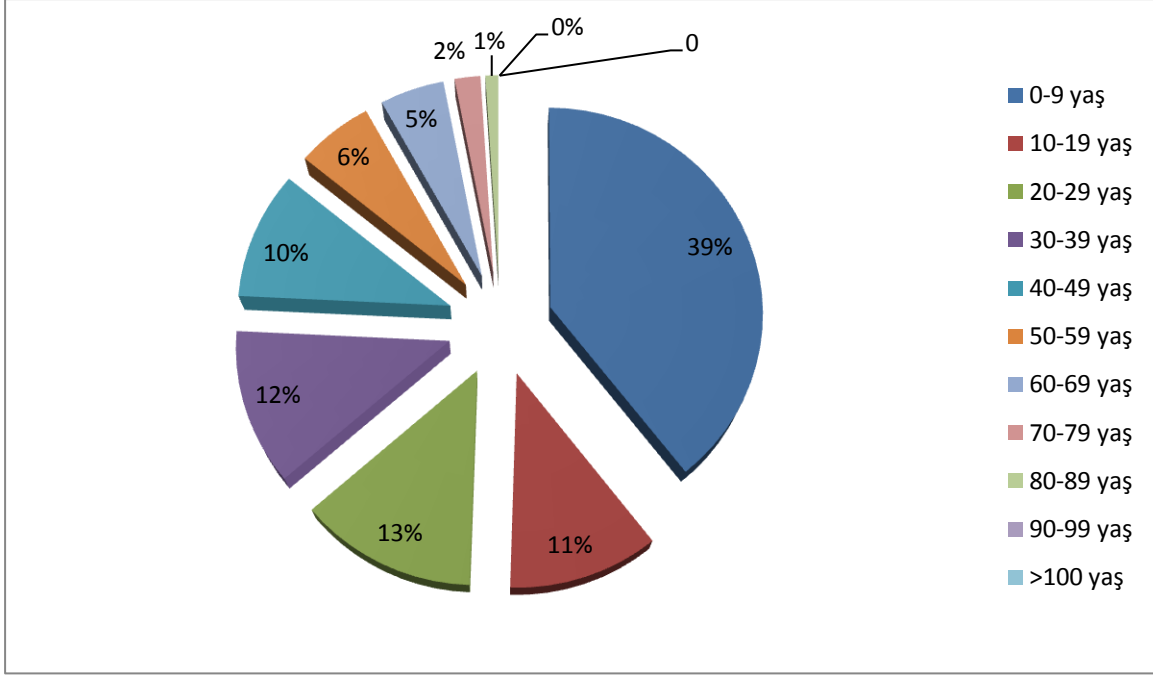
40-49 yaş grubundakiler 620 kişi ile 5. sırada yer alıp, nüfusa oranları % 10'dur. Bu grupta 36 kişi ile Cami-i Kebir Mahallesi birinci, 32 kişi ile Kasnakçı ikinci ve 26 kişi ile de Mardar üçüncü sırada yer alır.

50-59 yaş grubundakiler 409 kişidir. Bunların nüfusa oranları % 6 olup diğer yaş gruplarıyla kıyaslandıklarında 6. sırada bulunurlar. 21 kişi ile Mardar'da sayıca en fazla iken 14 kişi ile Cami-i Kebir ikinci, 13 kişi ile de Köleyurdu Köyü üçüncüdür.

60-69 yaş grubuna gelindiğinde sayının oldukça düştüğü görülür ki 313 kişi ile de bunlar 7. sıradadırlar. Mardar'da 16, Çeltik Alanı'nda ve Pelitbükü'nde 14, Bengü'de de 13 kişiyle ilk üçü oluştururlar.

70-79 yaş grubu 155 kişi olup %2'lik oranla 8. sıradadırlar. 80-89 yaş grubunda ise toplam 49 kişi vardır. % 1'lik payla nüfus içinde 9. sırada yer alırlar.90-99 yaş grubunda sayı oldukça azalmış ve 21'e kadar düşmüştür. Bu grupta 10. sıradadır.

100 yaş ve üzeri gruptakiler de 9 kişidir. Bunlardan en yaşlısı 120 yaşında olup Ön Palanı köyünde yaşamaktaydı.

Şekil 3:Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılışı

1.4 Nüfus Değişiklikleri (Doğum, Ölüm, Askerlik ve Göçler)

1.4.1 Bafra'da 1834 - 1845 Yılları Arasındaki Doğum ve Ölümler

N o	Mahalle- Karye	1250		1251		1252		1253		1254		1255		1256		1257		1258		1259		1260	
		Doğum	Ölüm	Doğum	Ölüm	Doğum	Ölüm	Doğum	Ölüm	Doğum	Ölüm	Doğum	Ölüm	Doğum	Ölüm	Doğum	Ölüm	Doğum	Ölüm	Doğum	Ölüm	Doğum	Ölüm
1	Memiş Paşa Dairesi	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Ayan-ı Bafra	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Hacı Nabi	-	3	9	1	6	5	3	2	4	1	1	5	2	5	3	5	1	5	4	3	5	-
4	Hacı Şaban	-	-	1	4	2	4	1	4	-	2	1	3	2	1	1	1	1	4	2	1	-	-
5	Sofulu	-	-	4	2	9	6	1	8	4	3	8	3	-	-	2	2	1	4	5	1	7	-
6	Debbağhan e	-	1	3	2	2	6	3	2	6	1	6	6	2	1	4	3	4	6	4	1	1	1
7	Karkalu	1	-	5	1	1	4	1	-	1	1	1	1	1	2	-	4	2	1	-	-	1	1
8	Yaka	-	1	5	1	5	1	2	1	6	-	3	5	1	7	2	3	3	2	5	4	2	-
9	İshaklu	-	1	3	-	-	-	2	1	-	2	-	1	-	-	1	1	-	-	3	1	2	1
10	Küçük Hamam	-	-	3	2	1	2	-	8	4	-	2	3	-	-	2	2	3	2	2	-	1	-
11	Müfti	-	1	1	2	1	2	2	-	1	2	-	4	-	1	4	9	-	3	3	-	4	-
12	Çilehane	-	-	5	2	4	2	6	5	3	2	5	2	-	1	4	6	5	-	2	4	1	-
13	Cami Kebir	-	-	1	8	7	1	5	1	6	1	5	1	1	1	1	9	5	1	1	4	5	2
14	Gelemağri	-	-	3	1	1	-	-	1	3	-	1	2	2	1	5	4	1	-	-	-	1	2
15	Kaygusuz	-	-	3	2	1	2	1	4	2	3	3	3	1	-	2	3	-	-	-	1	1	-
16	Karaburç	-	-	3	1	-	-	-	4	2	2	1	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-
17	Kalaylu	-	-	-	-	-	1	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	Kuşçular	-	-	-	1	2	1	-	-	1	1	1	5	-	1	2	1	-	1	-	-	-	-
19	Cuma Harızı	-	-	-	1	3	3	-	-	-	1	4	4	-	-	1	-	1	1	-	1	2	1
20	Hamam Harızı	-	-	1	-	1	1	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-
21	Garişah	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-

1																							
2	Dedelü	-	-	5	5	3	-	3	3	2	-	9	9	1	1	1	2	-	-	-	5	1	2
2	Yörgüç	-	-	-	2	-	2	1	4	5	1	3	1	-	1	2	1	-	-	1	2	-	-
2	Tatarlı	-	-	2	1	-	2	1	1	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-
2	Virancık	-	-	1	1	2	1	-	2	4	-	2	3	-	-	4	1	3	1	-	-	-	-
5	Maa Ekberli																						
2	Elmacık	-	-	1	-	-	-	-	-	1	2	-	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-
6	Maa Kozağzı																						
2	Keresteciyan	-	-	3	4	2	1	4	1	7	3	-	2	1	6	3	4	2	2	2	2	-	1
7	Türk	-	-	3	-	1	-	2	1	3	1	-	3	1	2	2	4	1	-	-	1	1	-
2	Paşa Şeyh	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	-	1	1	-
9	Gökağaç	-	-	2	1	2	6	1	9	3	4	1	5	1	3	3	1	1	-	-	-	2	1
3	Gültepesi																						
3	Kelikler	-	-	-	-	3	4	2	1	3	1	1	1	-	-	4	3	1	1	2	2	1	-
1	Demşek	-	-	4	-	4	2	-	3	5	8	2	5	3	5	1	3	1	4	1	1	2	-
2	Kuşluhan	-	-	1	1	2	2	-	-	1	1	2	-	-	1	-	2	-	3	1	-	-	-
3	Değirmenözü																						
3	Karaşeyh	-	-	1	-	2	-	-	1	1	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
4	İnegazi	-	-	2	2	1	2	2	2	2	2	-	-	1	6	1	1	-	-	3	3	1	0
3	Burunca	-	-	1	-	-	2	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	2	2	1	-	2
6	İlyaslu	-	-	1	1	4	6	4	5	8	-	-	1	-	4	3	4	-	2	2	1	2	1
3	Tosköyü	-	-	4	-	2	1	1	2	2	1	8	1	-	4	5	3	1	5	4	4	2	-
8	Gazibeylü	-	-	4	4	-	6	2	1	6	1	2	2	2	-	4	3	2	1	-	-	3	1
9	Aktekke	-	-	1	-	-	3	1	2	-	1	-	-	-	2	3	1	-	-	-	1	-	-
4	Şeyhulaş	-	-	6	3	-	1	6	1	5	5	4	6	1	5	1	3	1	-	1	6	5	-
1																							

4 2	Martakale	-	-	2	4	1	7	2	1	5	7	2	4	-	3	4	-	-	-	-	2	3	1
4 3	Sarıköy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4 4	Kinise	-	-	1	-	2	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
4 5	Tecirbeylü	-	-	4	-	1	-	1	3	-	1	3	1	-	-	1	5	-	1	-	-	-	-
4 6	Sarmaşuk	-	-	2	-	-	1	-	3	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
4 7	Terzülü	-	-	2	5	1	9	4	4	5	2	1	-	1	-	3	5	4	2	-	-	2	-
4 8	Hacılar	-	-	-	1	-	-	1	-	-	2	1	5	-	1	1	5	1	1	1	-	-	-
4 9	Gümere	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	1	-	-
5 0	Lerodos	-	-	-	2	-	1	1	1	-	1	-	-	1	2	2	-	-	1	2	-	-	-
5 1	Koca Yörük	-	-	-	-	-	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
5 2	Tekke	-	-	1	-	1	7	-	-	1	-	-	1	-	-	2	-	-	1	-	-	1	-
5 3	Şeyhevrân	-	-	4	3	1	1	2	2	4	1	1	1	1	-	1	2	-	2	-	1	-	-
5 4	Kıran	-	-	-	1	-	5	-	1	-	1	-	-	-	1	2	2	-	2	1	-	-	-
5 5	Girne	-	-	1	-	-	1	-	1	1	2	1	1	-	1	-	-	-	1	2	3	1	2
5 6	Çıkrıkçı	-	-	-	1	-	7	-	1	1	-	-	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-
5 7	İnözü	-	-	1	2	3	2	-	6	4	4	2	-	-	-	3	-	-	4	-	2	1	-
5 8	Düzköy	-	-	6	2	1	-	1	1	8	5	5	3	1	2	1	1	2	3	1	3	3	1
5 9	Çalköy	-	-	4	-	1	4	2	1	5	-	3	-	1	-	-	1	2	3	1	-	2	-
6 0	Yörükalanı	-	-	2	3	-	-	-	7	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
6 1	Lengerlü	-	-	-	1	2	7	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
6 2	Sürmeli	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
6 3	Köseli	-	-	7	2	1	1	3	7	2	3	2	3	2	-	2	3	4	1	1	-	1	1

64	Mardar	-	-	3	-	1	6	4	1	1	5	7	8	-	1	1	1	7	2	1	3	6	3
65	Kuşkayası	-	-	1	1	4	1	3	1	5	3	3	4	3	1	4	3	1	1	-	1	3	-
66	Domuzağılı	-	-	2	1	-	-	2	4	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	2	1	-
67	Çağşur	-	-	8	2	1	3	4	8	1	1	1	3	2	2	3	7	2	6	3	5	3	1
68	Killik	-	-	1	1	2	2	3	-	3	-	-	-	-	1	1	-	3	-	-	-	3	2
69	İğlemezlü	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2	-
70	Almaklu	-	-	-	-	-	7	3	7	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-
71	Ayazma	-	-	6	-	1	1	6	1	6	-	3	4	2	-	7	1	-	3	5	1	3	-
72	Kanlıgüney	-	-	4	1	-	2	4	-	6	-	-	2	-	-	5	3	-	1	1	2	1	-
73	Kasnakçı	-	-	-	1	3	7	7	7	1	1	9	5	-	-	2	-	3	6	4	5	4	1
74	Yiğitalanı	-	-	-	-	-	3	3	-	1	-	3	2	-	-	4	3	-	-	-	1	1	1
75	Sarpun	-	-	3	2	-	1	3	1	9	4	1	-	3	2	5	4	-	1	4	3	1	-
76	Elalanı	-	-	6	2	5	-	6	2	7	-	3	2	2	1	4	2	5	1	1	1	1	-
77	Köleyurdu	-	-	4	1	-	3	7	6	5	2	1	5	1	-	5	1	3	2	3	1	7	2
78	Gelericik	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
79	Akalan	-	-	3	1	-	-	1	1	9	4	1	1	-	2	1	1	-	-	3	-	-	-
80	Ferander	-	-	2	2	3	1	-	1	7	-	-	-	1	1	6	1	1	-	-	-	1	-
81	Hacı Çırak	-	-	3	5	-	-	3	-	4	4	3	3	-	-	3	-	-	1	6	2	-	-
82	Dede Alanı	-	-	-	-	2	1	-	-	8	3	3	-	-	1	1	3	-	-	2	-	-	-
83	Kışla	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
84	Çimenlü	-	-	2	2	-	1	1	6	2	2	-	-	1	1	2	1	1	-	1	-	-	-
85	Alancık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-

86	Kabalu	-	-	1	-	-	2	1	6	4	1	2	3	1	-	1	1	3	1	-	1	9	2
87	İl Alanı	-	-	3	1	-	1	-	1	4	4	1	6	3	-	2	5	-	-	8	2	1	-
88	Ön Palanı	-	-	3	3	3	2	1	5	2	4	1	2	6	1	1	1	3	-	-	-	-	-
89	Kaplancık	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
90	Kovanlı	-	-	1	3	-	-	-	-	1	7	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
91	Eğidir	-	-	3	1	-	2	-	-	1	6	5	2	-	2	1	6	2	3	-	-	2	-
92	Çulhakoca	-	-	2	3	2	3	4	5	2	2	3	-	7	2	7	2	1	-	-	1	-	1
93	Bengü	-	-	2	2	2	4	-	4	2	8	6	7	1	-	8	9	-	1	1	4	2	-
94	Pelitbükü	-	-	1	4	-	2	4	3	-	-	7	6	-	1	8	1	-	5	-	1	2	1
95	Kolay	1	-	-	5	4	2	5	9	9	-	8	3	1	3	2	4	2	6	3	6	3	-
96	Çeltik Alanı	-	-	3	3	4	7	2	4	1	5	7	2	3	3	-	5	1	1	-	3	6	3
	TOPLAM	2	7	2	1	1	2	1	3	3	1	1	2	6	9	2	2	9	1	1	1	1	4
				0	3	3	5	5	7	0	7	8	0	0	8	1	2	3	3	2	1	3	8
				8	2	5	2	2	3	1	6	7	5			3	0		2	8	4	5	

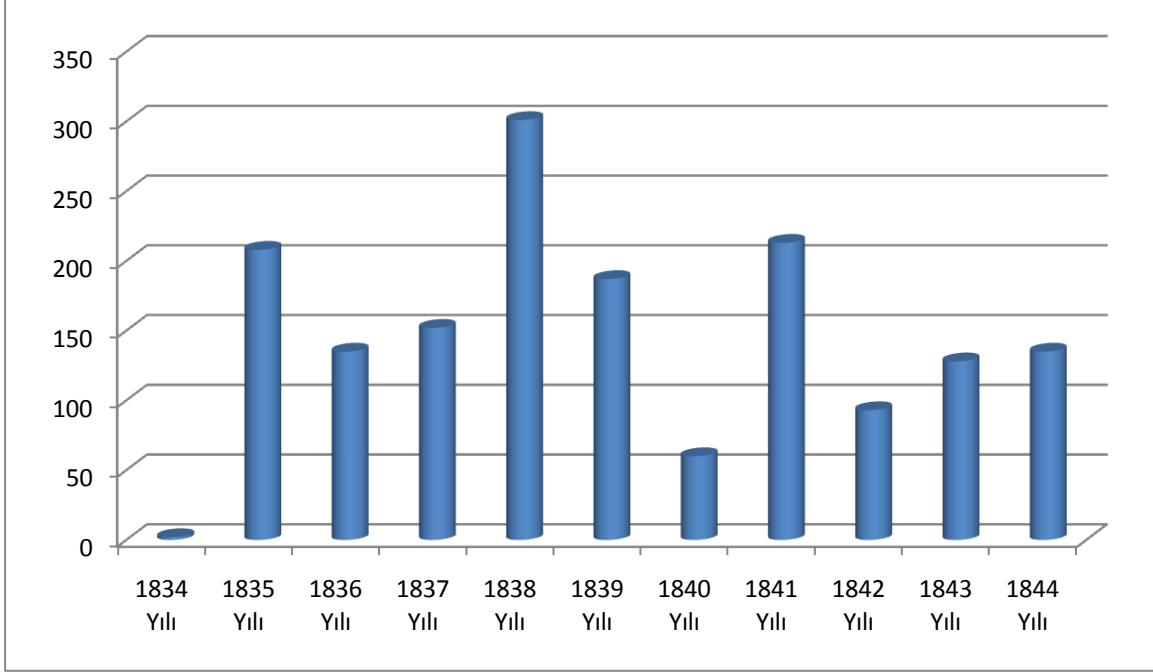
Tablo 10: Yıllara Göre Doğum Ve Ölümün Mahalle ve Köylere Dağılışı

Bafra merkez mahalle ve köylerinde 1835 yılı sayımına göre toplam nüfus 6452 olarak ortaya çıkmıştır. 972 ve 973 nolu defterlerimizde 1835'ten 1844 yılına kadar doğanların ve ölenlerin kaydı da tutulmuştur. Yukarıdaki tabloda mahalle ve köylerde yıllara göre doğum ve ölüm sayılarının istatistiği yer almaktadır.

1834 - 1844 yılları arasında toplam doğum sayısı 1614'tür. Doğumların en az olduğu yıl 1834 olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bu yıl içinde bu kadar az doğumun olması dikkat çekicidir. Bu durum sayım memurlarının yeni yapılmış bir sayımın ardından aynı yıl içinde kayıtlara gereken önemi vermediği şüphesini uyandırır. Bu yıl içinde 2 kişi ile en az doğumun yaşandığı yerler Kolay ve Karkalu Köyleri'dir. Yine ölümlerin en az olduğu yıl 1834 olup toplam 7 ölüm kaydına rastlanır. Bunlardan 3'ü Hacı Nabi Mahallesinde kaydedilmiştir.

Doğumların en çok olduğu yıl 301 kişi ile 1838 yılıdır. Bu yıl içinde en çok doğum 20 kişi ile Bengü Köyü'nde kaydedilmiştir. Ölümünün en fazla olduğu yıl 1837'dir. Yıl içinde kaydedilen ölüm sayısı 373 olup en çok ölüm kaydedilen yerler de 18 kişi ile Ayazma ve Kuşkayası Köyleri'dir.

1.4.1.1 Bafra'da 1834 - 1845 Yılları Arasındaki Doğumlar

Şekil 4: 1834-1845 Yılları Arasındaki Doğumların Sayıları

301 doğumla en çok doğumun yaşandığı 1838 yılını 213 doğumla 1841, 208 doğumla da 1835 yılları takip eder. En düşük doğumun olduğu yıl 2 kişi ile 1834'tür. Bunda sayımın yapıldığı yıl olmasının önemli bir payı olduğu dikkatten kaçmamalıdır. Bu yıla ait doğum bilgilerinde eksiklik olma ihtimali büyüktür. 60 kişilik doğum sayısı ile ikinci düşük doğum oranının olduğu yıl 1840'dır.

1.4.1.1.1 En Fazla Doğum Kaydı Olan Mahalle ve Köyler

Çalışmamıza kaynaklık eden 972 ve 973 no.lu nüfus defterlerinde Bafra merkeze bağlı mahallelerde doğum kaydının olmadığı yer yoktur⁹¹. Bafra mahalleleri içinde en fazla doğum kaydı bulunan mahalle 66 kişi ile Cami-i Kebir 'dir. Cami-i Kebir mahallesi 259 erkek nüfusunun kayıtlı olduğu bir mahalledir. Nüfus sayısının fazlalığı ve doğum oranındaki

⁹¹Mir-i Mirân-ı Kiramdan Memiş Paşa Dairesi ve Daire-i Ayan -ı Bafra kayıtlar sırasında mahalle olarak kaydedilmediği için bu değerlendirmeye alınmamıştır.

yükseklik bu sebeple doğru orantılı gerçekleşmiştir. Köylerde en fazla doğum Mardar'da (60) gerçekleşmiştir. Nüfus kalabalıklığı bakımından köyler sıralamasında Mardar en fazla nüfusu barındıran 5. köy olmakla birlikte en fazla doğumun gerçekleştiği köy olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumda Cami-i Kebir mahallesinde belirttiğimiz nüfusun kalabalıklığı ve doğum oranındaki doğru orantı köyler bazında gerçekleşmemiştir. 225 erkek nüfusa sahip en kalabalık köy konumunda bulunan Köleyurdu köyü(36), doğan çocuk sayısı bakımından köyler sıralamasında 7. sırada kalmıştır. Doğumların fazla olduğu mahalle ve köylerin nüfusları da fazladır.

Tablo 11:En Fazla Doğum Kaydı Olan Mahalle ve Köyler

MAHALLE/ KARYE	DOĞUM SAYISI
Cami-i Kebir	64
Debbağhane	38
Sofulu	37
Yaka	35
Mardar	60
Çağşur	50
Kasnakçı	44
Bengü	43
Elalanı	41
Almaklu	37
Köleyurdu	36
Demşek	35
Şeyhulaş	30

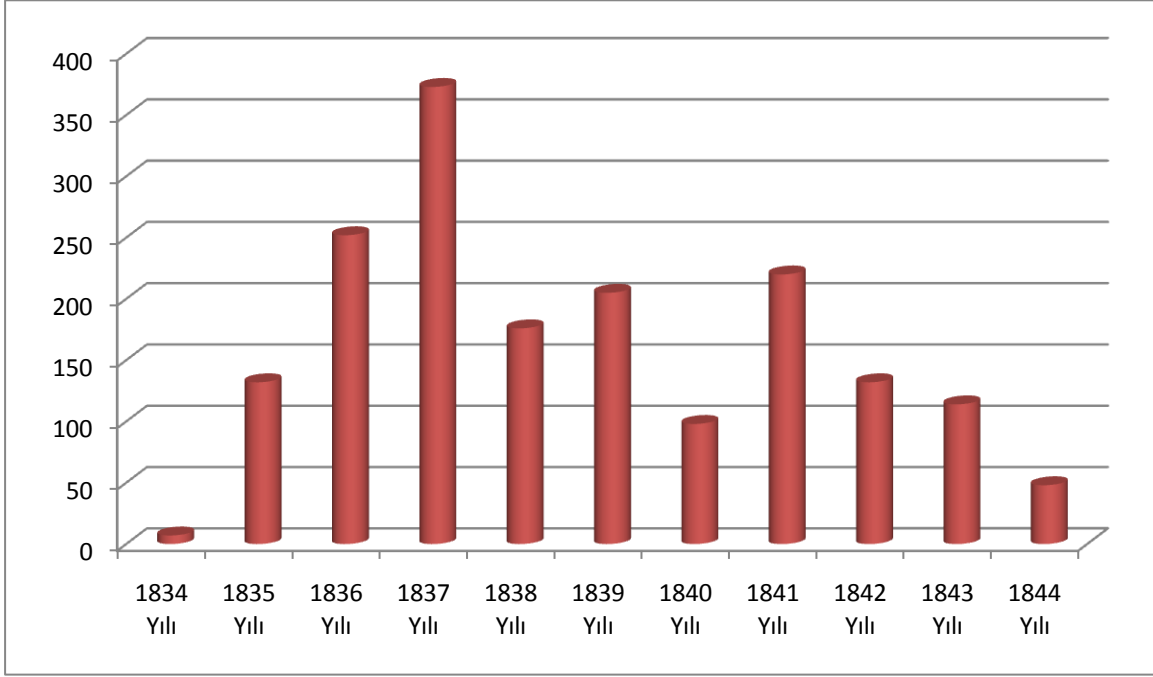
1.4.1.1.2 En Az Doğum Kaydı Olan Mahalle ve Köyler

Bafra'nın 11 mahallesi içinde en az nüfusa sahip olan İshaklu doğum kaydında da 10 kişi ile en son sırada yer alır. Karyeler içinde de 35 nüfuslu Kaplancık da 1 doğum kaydına rastlanmıştır.

Tablo 12: En Az Doğum Kaydı Olan Mahalle ve Köyler

MAHALLE/ KARYE	DOĞUM SAYISI
İshaklu	10
Kaplancık	1
Kalaylu	1
Garişah	2
Paşaseyh	2
Gümere	2
Lengürlü	2
Sürmeli	2
Kışla	2
Kovanlı	2
İğlemezlü	3
Çıkrıkçı	3
Gelericik	3

1.4.1.2 Bafra'da 1834 - 1845 Yılları Arasındaki Ölüm

Şekil 5: 1834 - 1845 Yılları Arasındaki Ölüm Sayıları

Çalışmamıza kaynaklık eden 972 ve 973 nolu nüfus defterlerinde Bafra merkeze bağlı mahallelerde ölüm kaydının olmadığı yer yoktur. Köylerde sadece Sarıköy'de ölüm kaydına rastlanmamıştır. Yıllara göre ölümlerin oranı incelendiğinde 1837 yılı ilk sırayı alır. Onu 1836 ve 1841 yılları takip eder. En az doğum oranının 1834 olmasında sayımın yapıldığı yıl olmasının etkisi dikkatten kaçmamalıdır.

Tablo 13: Yıllara Göre Ölüm Sayıları

Yıl	Ölüm
1834	7
1835	132
1836	252
1837	373
1838	176
1839	205

1840	98
1841	220
1842	132
1843	114
1844	48
Toplam	1757

1.4.1.2.1 En Fazla Ölüm Kaydı Olan Mahalle ve Köyler

Nüfusu 259 olan Cami-i Kebir mahallesinde 1834 -1845 yılları arasında 78 kişinin ölüm kaydı yapılmıştır. Yaka mahallesinde ise 37 ölüm kaydı olmuştur. Köyler içinde en fazla ölüm kaydının yapıldığı yer 48 kişi ile Kasnakçı'dır. Bunu 47 kişi ile Çağşur ve 46 kişi ile Mardar ve Martakale köyleri takip eder.

Tablo 14: En Fazla Ölüm Kaydı Olan Mahalle ve Köyler

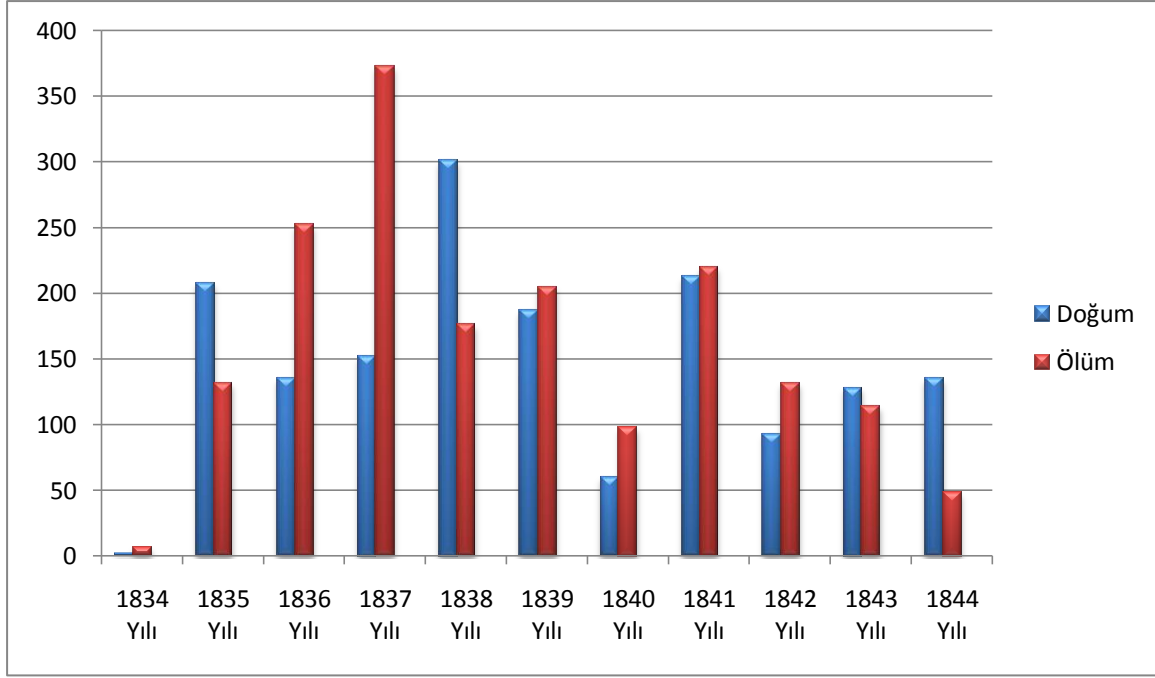
MAHALLE/ KARYE	ÖLÜM SAYISI
Cami-i Kebir	78
Yaka	37
Kasnakçı	48
Çağşur	47
Mardar	46
Martakale	46
Almaklu	43
Kuşkayası	42
Şeyhulaş	41
Pelitbükü	40

4.1.2.2 En Az Ölüm Kaydı Olan Mahalle ve Köyler

Mahalleler arasındaki ölüm sayıları incelendiğinde 8 kayıt ile en az ölümün İshaklu mahallesinde gerçekleştiği görülür. Köylerde ise 1 ölüm ile Kışla ilk sırayı alır.

Tablo 15:En Az Ölüm Kaydı Olan Mahalle ve Köyler

MAHALLE/ KARYE	ÖLÜM SAYISI
İshaklu	8
Kışla	1
Elmacık Maa Kozagzı	2
Kinise	2
Kaplancık	2
Gümere	2
Garipşah	3
Paşaseyh	3

Şekil 6:Yıllara Göre Doğum ve Ölümün İstatistiği

Nüfus verilerine göre 1835, 1838, 1843 ve 1844 yılları dışında ölümlerin doğumlardan fazla olduğu görülür. Ölen şahıslara ait bilgiler de düzenli aralıklarla nüfus memurlarınca kaydedilmiştir. Bafra merkez mahalle ve köylerinde 1834 - 1844 yıllarını kapsayan 10 yıllık süreçte ölüm sayısı 1757'dir. 1837 yılı 373 ölümle en yüksek ölümün olduğu yıldır. Bu rakamın toplam ölüm sayısı içindeki oranı % 18'dir. 1834 yılı 7 ölümle en düşük ölüm sayısının olduğu yıl olarak gözükmektedir.

1.4.1.2.3 Yıllara Göre Çocuk Ölümünün Sayıları

1834 - 1844 yıllarını kapsayan 10 yıllık süreçte toplam çocuk ölüm sayısı aşağıdaki istatistikte görüldüğü gibi 317'dir. Sayımın yapıldığı 1834 yılında çocuk ölüm kaydına rastlanmaz. 1841 yılı 66 ölüm sayısı ile en yüksek ölüm oranına sahiptir. En düşük ölüm sayısı ise 3 kişilik ölüm sayısı ile 1844 yılı ve 4 kişilik ölüm sayısı ile 1835 yılına aittir. On yıllık süreçte çocuk doğum ve ölüm oranlarını karşılaştırdığımızda 1614 doğum, 317 ölüm sayıları görülmektedir. Buna göre çocuk ölüm oranı çocuk doğum oranının % 16 'sına denk gelmektedir.

Tablo 16: Yıllara Göre Doğum ve Çocuk Ölümleri

Yıl	Çocuk Doğum Sayısı	Çocuk Ölüm Sayısı
1834	2	-
1835	208	4
1836	135	16
1837	152	48
1838	301	45
1839	187	60
1840	60	21
1841	213	66
1842	93	36
1843	128	18
1844	135	3
Toplam	1614	317

1.4.1.2.4 Mahalle ve Köylerde Ölümün Yaş Gruplarına Göre Dağılışı**Tablo 17: Ölümün Yaş Gruplarına Göre Dağılışı**

Sıra No	Mahalle - Karye	0-9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99	>100
1	Mir-i Mirân-ı Kıramdan Memiş Paşa Dairesi	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
2	Daire-i Ayan -ı Bafra	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MAHALLE												
3	HacıNabi	12 2 ⁹²	1	2	1	4	7	5	4	-	-	1
4	Hacı Şaban	11 1	1	-	2	4	4	2	-	-	-	-
5	Sofulu	13 4	4	-	-	2	2	6	1	-	-	-

⁹² Koyu renkte yazılmış olan ölümlere ait istatistikler sayımın yapıldığı yıldan sonraki 10 yıllık süreçte kaydı yapılan kişilere ait ölüm sayısını gösterir.

6	Debbağhane	5 4	3	4	2	1	6	7	1	-	-	-
7	Karkalu	2 2	-	2	2	5	2	-	1	-	-	-
8	Yaka	13 8	4	-	4	3	3	6	3	-	-	-
9	İshaklu	1 1	-	1	3	-	1	-	1	1	-	-
10	Küçük Hamam	4 2	3	-	1	6	3	1	-	-	-	-
11	Müftü	3 1	2	1	4	4	7	1	1	-	-	-
12	Çilehane	5 10	3	-	3	3	3	3	3	2	-	-
13	Cami-i Kebir	17 17	8	5	6	9	14	8	6	-	1	-
KÖY												
14	Gelemağri	2 4	3	-	4	1	1	1	-	-	-	-
15	Kaygusuz	7 5	2	2	2	1	3	-	-	-	-	-
16	Karaburç	3 3	1	2	1	-	1	-	-	-	-	-
17	Kalaylu	1 1	-	1	-	2	1	-	1	-	-	-
18	Kuşcular	4 1	1	-	1	1	1	2	1	-	-	-
19	Cuma Harızı	6 2	2	-	-	1	1	1	1	-	-	-
20	Hamam Harızı	2 2	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-
21	Garipşah	1 1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22	Dedelü	5 7	3	1	6	5	4	2	-	-	-	-
23	Yörgüç	6 2	1	1	1	1	1	2	-	-	-	-
24	Tatarlı	2 1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
25	Virancık maa Ekberli	6 6	3	-	1	-	4	-	-	-	-	-
26	Elmacık maa	2 2	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-

	Kozağızı											
27	Keresteciyan	9 10	7	2	1	1	7	5	1	-	1	-
28	Türk	1 7	5	2	1	-	2	-	-	-	-	-
29	Paşa Şeyh	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-	-
30	Gökağaç maa Gültepesi	19 6	2	4	-	1	1	2	1	-	-	-
31	Kelikler	1 5	1	2	3	2	-	-	1	-	-	-
32	Demşek	11 3	2	1	2	5	2	1	3	1	-	-
33	Kuşluhan maa Değirmenözü	5 2	-	-	2	-	2	1	-	-	-	-
34	Karaşeyh	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1
35	İnegazi	2 1	1	1	2	1	1	2	4	-	-	-
36	Burunca	2 1	1	-	-	2	2	-	-	-	-	-
37	İlyaslu	6 7	-	4	2	4	2	5	3	-	-	-
38	Tosköyü	2 4	7	1	1	3	2	2	2	1	-	-
39	Gazibeylü	14 4	6	1	3	4	5	1	-	-	-	-
40	Aktekke	1	2	2	1	-	-	2	1	-	-	-
41	Şeyhulaş	16 9	3	1	7	2	3	6	2	-	-	-
42	Martakale	10 12	12	-	6	5	4	4	3	-	-	-
43	Sarıköy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
44	Kinise	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
45	Tecir Beylü	2 2	3	-	2	2	-	-	-	1	-	-
46	Sarmaşuk	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-

		3										
47	Terzülü	6 8	2	5	2	-	2	6	1	1	-	1
48	Hacılar	5 2	-	-	1	4	2	-	2	-	-	-
49	Gümere	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
50	Lerodos	3 2	2	1	-	2	-	-	-	-	-	-
51	Koca Yörük	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-
52	Tekke	6 1	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-
53	Şeyheveran	2 6	2	-	2	3	2	2	1	-	-	-
54	Kıran	3 3	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-
55	Girne	6 1	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-
56	Çıkrıkçı	5	2	-	-	-	3	1	-	-	-	-
57	İnözü	3 1	3	1	3	1	-	1	2	1	-	-
58	Düzköy	5 8	6	2	-	4	2	3	2	1	1	1
59	Çalköy	7 6	3	5	-	3	-	1	-	-	-	-
60	Yörükalanı	4 2	2	1	1	3	1	-	-	-	-	-
61	Lengerlü	3 2	2	1	2	1	-	-	-	-	-	-
62	Sürmeli	1	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-
63	Köseli	4 11	1	4	-	1	3	1	-	1	-	-
64	Mardar	9 13	6	2	4	2	9	8	3	-	-	-
65	Kuşkayası	13 4	6	*	7	3	4	-	2	-	-	-
66	Domuzağılı	1 1	1	3	-	1	-	1	1	-	-	-
67	Çağşur	15 11	4	5	5	3	-	5	2	3	-	-

68	Killik	-	2	-	-	-	2	1	-	-	-	-
69	İğlemezlu	2	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-
70	Ayazma	16 19	10	6	3	2	4	1	-	1	-	-
71	Almaklu	9 1	-	2	-	2	1	1	1	-	-	-
72	Kanlıgüney	5	-	1	1	2	-	3	-	1	-	1
73	Kasnakçı	11 2	11	5	1	4	3	3	4	1	1	-
74	Yiğitalanı	2 2	2	1	-	1	3	-	-	-	-	-
75	Sarpun	6 5	2	-	2	2	3	5	3	1	-	1
76	Elalanı	1 8	3	1	1	-	-	2	1	-	1	-
77	Köleyurdu	3 2	12	1	1	4	5	3	4	1	-	-
78	Gelericik	1 1	1	-	2	-	1	-	-	-	-	-
79	Akalan	11 2	3	-	2	1	3	-	3	-	-	-
80	Farander	1	-	1	-	-	1	-	2	-	-	1
81	Çiflik-i Hacı Çırak	5 4	2	1	-	-	2	-	2	2	-	-
82	Dede Alanı	1 1	2	-	-	-	1	2	1	1	-	-
83	Kışla	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
84	Çimenlü	5 2	1	-	-	1	1	1	2	-	-	-
85	Alancık	-	1	-	1	1	1	-	-	1	-	-
86	Kabalu	6 2	2	1	-	2	-	-	3	-	1	-
87	İl Alanı	12 3	7	1	-	2	-	3	2	2	1	1
88	Ön Palanı	5 1	2	-	2	1	-	3	1	1	1	1

89	Kaplancık	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-
90	Kovanlı	3	3	1	-	-	-	1	-	1	1	-
91	Eğidir	3	1	-	1	3	3	4	2	-	-	1
92	Çulhakoca	3 2	-	1	2	2	1	4	2	-	-	-
93	Bengü	10 6	3	1	1	3	7	4	2	1	2	-
94	Pelitbükü	5 3	7	4	3	1	7	7	5	1	-	1
95	Kolay	11 6	4	-	4	5	-	3	5	3	1	-
96	Çeltik Alanı	7 5	3	1	5	2	1	6	1	3	-	-

1834 - 1845 yılları arasında sayımın yapıldığı gün kaydedilenlerle beraber daha sonraki süreçte düzenli olarak ölümlerin kaydı tutulmuştur. Tablodaki istatistikî bilgilerle dayanarak yaş gruplarındaki ölümlerin mahalle ve köylere göre değerlendirmesini yapmak mümkündür. Buna göre;

- 0 - 9 yaş grubunda en çok ölümün görüldüğü yerler 35 kişi ile Ayazma, 34 kişi ile Cami-i Kebir, 26 kişi ile Çağşur'dur.
- 10 - 19 yaş grubunda 12 kişi ile Martakale ve Köleyurdu, 11 kişi ile Kasnakçı, 10 kişi ile Ayazma
- 20 - 29 yaş grubunda 6 kişi ile Ayazma; 5 kişi ile Kasnakçı, Çağşur, Çalköy, Terzülü, Cami-i Kebir; 4 kişi ile Debbaghane, Gökağaç maa Gültepesi
- 30 - 39 yaş grubunda 7 kişi ile Kuşkayası, Şeyhulaş; 6 kişi ile Cami-i Kebir, Dedelü, Martakale; 5 kişi ile Çağşur, Çeltik Alanı
- 40 - 49 yaş grubunda 9 kişi ile Cami-i Kebir; 5 kişi ile Martakale, Demşek, Dedelü, Karkulu; 6 kişi ile Küçük Hamam
- 50 - 59 yaş grubunda 14 kişi ile Cami-i Kebir; 9 kişi ile Mardar; 7 kişi ile Pelitbükü, Bengü, Keresteciyan, Müftü, Hacı Nabi

7. 60 - 69 yaş grubunda 8 kişi ile Cami-i Kebir ve Mardar; 7kişi ile Pelitbükü; 6 kişi ile, Çeltik Alanı, Şeyhulaş, Terzülü, Yaka, Debbağhane
8. 70 - 79 yaş grubunda 6 kişi ile Cami-i Kebir; 5 kişi ile Pelitbükü, Kolay; 4 kişi ile, Köleyurdu, Kasnakçı, İnegazi ve Hacı Nabi
9. 80 - 89 yaş grubunda ölümlerin mahalle ve köy bazında üç kişiyi geçenine rastlanmaz.
10. 90 - 99 yaş grubunda ölümlerin mahalle ve köy bazında iki kişiyi geçenine rastlanmaz
11. >100 yaş grubunda ölümlerin mahalle ve köy bazında bir kişiyi geçenine rastlanmaz

1.4.1.3 1834 - 1845 Yılları Arasındaki Doğum ve Ölümün Karşılaştırılması

En fazla ölüm kaydının bulunduğu yer Kasnakçı köyüdür. Köydeki 202 kişiden 46 kişi (% 22,7'si) hayatını kaybetmiştir. Ölüm vuku bulmamış yerler Daire-i âyan-ı Bafra ile Sarıköy'dür. Doğumların en fazla görüldüğü mahalle, Cami-i Kebir'dir. Cami-i Kebir 259 kişiyle en kalabalık mahalle olup 64 doğum kaydedilmiştir. Doğum kaydedilmemiş yerler ise Mir-i Mirân-ı Kiramdan Memiş Paşa Dairesi, Daire-i Âyan -ı Bafra, Sarıköy, Kıran ve Alancık köyleridir.

Tablo 18: Doğum ve Ölümün

Sıra No	Mahalle - Karye	ÖLÜM SAYISI	DOĞUM SAYISI	ERKEK NÜFUS
1	Mir-i Mirân-ı Kiramdan Memiş Paşa Dairesi	1	-	13
2	Daire-i Ayan -ı Bafra	-	-	13
MAHALLE				
3	Hacı Nabi	35	38	99
4	Hacı Şaban	24	11	63
5	Sofulu	29	41	85
6	Debbağhane	30	35	114
7	Karkalu	15	14	57
8	Yaka	37	34	104

9	İshaklu	8	11	32
10	Küçük Hamam	19	18	66
11	Müfti	24	16	68
12	Çilehane	24	35	116
13	Cami-i Kebir	78	67	259
KÖY				
14	Gelemağri	11	17	38
15	Kaygusuz	18	14	39
16	Karaburç	9	7	30
17	Kalaylu	5	1	9
18	Kuşcular	11	6	41
19	Cuma Harızı	12	11	42
20	Hamam Harızı	5	5	13
21	Garıpşah	3	2	16
22	Dedelü	27	25	74
23	Yörgüç	13	12	37
24	Tatarlı	5	6	15
25	Virancık maa Ekberli	9	14	52
26	Elmacık maa Kozagızı	4	4	25
27	Keresteciyan	36	24	101
28	Türk	12	14	45
29	Paşa Şeyh	4	2	27
30	Gökağaç maa Gültepesi	30	16	88
31	Kelikler	13	17	37
32	Demşek	31	33	130
33	Kuşluhan maa Değirmenözü	8	7	36
34	Karaşeyh	3	5	19
35	İnegazi	18	13	64
36	Burunca	8	5	26
37	İlyaslu	25	24	97
38	Tosköyü	21	29	87
39	Gazibeylü	35	25	94

40	Ak Tekke	10	5	25
41	Şeyhulaş	44	30	113
42	Martakale	47	28	102
43	Sarıköy	-	-	7
44	Kinise	2	5	19
45	Tecir Beylü	10	10	44
46	Sarmaşuk	5	5	14
47	Terzülü	27	23	53
48	Hacılar	15	5	29
49	Gümere	2	3	7
50	Lerodos	8	6	19
51	Koca Yörük	4	3	9
52	Tekke	9	6	22
53	Şeyhevran	14	14	45
54	Kıran	13	3	23
55	Girne	12	6	35
56	Çıkrıkçı	13	1	19
57	İnözü	20	16	48
58	Düzköy	30	29	97
59	Çalköy	19	21	44
60	Yörükalanı	11	3	22
61	Lengerlü	12	2	24
62	Sürmeli	4	2	6
63	Köseli	21	25	64
64	Mardar	50	61	200
65	Kuşkayası	42	27	94
66	Domuzağılı	8	7	30
67	Çağşur	47	49	195
68	Killik	6	16	43
69	İğlemezlu	4	3	6
70	Ayazma	44	30	112
71	Almaklu	16	5	23
72	Kanlıgüney	11	21	57
73	Kasnakçı	46	43	202
74	Yiğitalanı	10	12	38

75	Sarpun	29	29	133
76	Elalanı	11	40	109
77	Köleyurdu	35	36	225
78	Gelericik	5	3	9
79	Akalan	19	18	61
80	Farander	6	21	73
81	Çiflik-i Hacı Çırak	15	22	74
82	Dede Alanı	8	16	51
83	Kışla	1	2	7
84	Çimenlü	13	10	68
85	Alancık	5	-	27
86	Kabalu	17	22	128
87	İl Alanı	30	22	150
88	Ön Palanı	18	20	75
89	Kaplancık	1	1	35
90	Kovanlı	11	2	24
91	Eğidir	22	26	120
92	Çulhakoca	19	28	73
93	Bengü	39	42	206
94	Pelitbükü	41	22	184
95	Kolay	38	38	144
96	Çeltik Alanı	36	39	215
Toplam		1757	1614	6452

1.4.1.4 Doğum ve Ölüm Kaydının Olmadığı Mahalle ve Köyler

Bafra merkeze bağlı mahallerde doğum ve ölüm kaydının olmadığı bir mahalleye rastlanmaz. Sarıköy'de hem doğum hem de ölüm kaydına rastlanmamıştır. Ayrıca Alancık köyünde hiç doğum kaydı yapılmamıştır.

1.4.1.5 1834- 1845 Yılları Arasında Nüfusta Meydana Gelen Değişimler

Sayımın yapıldığı 1834 yılında Bafra'nın mahalle ve köylerinin toplam nüfusu 6452'ti. Aşağıdaki tabloda yıllara göre kaydedilen ölüm / doğum olaylarını ve bunun toplam nüfusta yarattığı değişimler istatistikî veri olarak yer almaktadır.

Tablo 19:1834- 1845 Yılları Arasında Bafra Nüfusunda Meydana Gelen Değişimler

YILLAR	1834	1835	1836	1837	1838	1839	1840	1841	1842	1843	1844	TOPLAM
DOĞUM	1834 yılında nüfus 6452'dir.	208	135	152	301	187	60	213	93	128	135	1614
ÖLÜM		132	252	373	176	205	98	220	132	114	48	1757
FARKIN NÜFUSA YANSIMIŞ HALİ		6521	6404	6183	6308	6290	6252	6245	6206	6220	6307	

Nüfus verilerini gösteren yukarıdaki tabloya göre nüfus sayımının yapıldığı 1834'ten sonra en yüksek sayıya (6521) 1835 yılında rastlanır. Toplam nüfusun en düşük olduğu yıl 6183 kişi ile 1837 yılıdır. Diğer yıllar incelendiğinde sayılar arasında bir uçurum dikkati çekmemekle beraber 1834 yılını geçemedikleri görülür.

1.5 Yaş Gruplarının Tüvânâ-Müsin- Sabi ve Amelmende Olarak Dağılımı

1830 nüfus sayımıyla ilgili olarak daha önce verilen bilgilerde sayımın yapılaş amacını askere alınacak nüfusun ve vergi mükelleflerinin tespiti olarak ifade etmiştik. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan sürekli savaşıardan dolayı asker ihtiyacının yüksek olması ve hazinedeki açıklar sebebiyle halktan sürekli vergi istenmesi gibi durumlar sayım için görev yapacak memurların bazı zorluklarla karşılaşmalarına neden olmuştur. Halk sayım için gelen ve bazı bilgiler almaya çalışan devlet görevlilerine, yaşadıkları maddi sıkıntılar ve evlatlarını koruma güdüsüyle doğru bilgiler vermeyebilirdi. Bu yüzden Osmanlı üst düzey yetkilileri sayım memurlarını görev yerlerine gitmeden önce uyararak askere alınacakların isimlerinin yanına bunun açıkça yazılmayıp bir şifre ile işaretlenmesini istedi. "Matlub-ı âliye muvâfık" kelimesinin baş harfi olan "mim" şifre olarak belirlendi.⁹³ Matluba muvâfık olanlar

⁹³Doğru, *Osmanlı Devletinde...*, s.245

bu şekilde vergi mükellefi ve askerlik yapabilecekler olarak kaydedilecekti. Matluba gayr-i muvâfıklar ise ihtiyar, sakat, çocuk ve iş görmez kişilerden oluşmuştu.

1830 nüfus sayımı için görevlendirilen sayım memurlarının temel amacı 15-39 yaş arası matlûb nüfusun tespitini sağlamaktı. Kayıtların tutulduğu merkezlerle ilgili çalışmalar incelendiğinde kayıt sisteminde ciddi farklılıkların olduğu görülmektedir. Örneğin; Menteşe sancağı kayıtlarında matlub nüfus tespit edilirken; 15-16 arası Şabb-ı Emred (Yeni tüylenmeye başlamış), 17-18 arası ter bıyıklı, 19-20 arası çâr ebru (bıyıkları çıkmış) olarak kaydedilmiştir.⁹⁴ Trabzon nüfus defterleri ile Ankara nüfus defterlerindeki kayıt sistemi aynı olup şahısların büyük bir kısmı saç, sakal, bıyık ve boy özelliklerine göre tarif edilmiştir.⁹⁵ Trabzon nüfus defterlerinde saç, sakal, bıyık ve boy özellikli şahıs tanımlaması dışında askerliğe elverişlilik çeşitli ifadelerle belirtilmiştir. Askerliğe elverişli olanlar için sözlük anlamıyla güçlü, kuvvetli manasına gelen "tüvânâ" ibaresi kullanılmıştır. Askerlik yaşı geçmiş olanlar için de yine sözlük anlamıyla yaşlı, geçkin, kocamış olan "müsin" ifadesi kullanılmıştır.⁹⁶ Bafra nüfus defterlerindeki kayıt sistemi de Trabzon nüfus defterlerine belli açılardan çok benzemektedir. Bafra nüfus defterinde yaş grupları belirtilirken *tüvânâ* ve *müsin* ile birlikte *sabi ve amelmente* ifadeleri kullanılmıştır. Bu sınıflandırmada askerliğe uygun olanlar (matlublar) tüvânâlardır, askerliğe uygun olmayanlar (gayr-i matlub) ise musin, sabi ve amelmente olarak gösterilmiştir.

1.5.1 Matlub Ve Gayri Matlubların Köy ve Mahallelere Dağılışı

Tablo 20: Matlub ve Gayri Matlubların Köy ve Mahallelere Dağılışı

Sıra No	Mahalle - Köy	Tüvânâ	Müsin	Sabi ve Amelmente
1	Mir-i Mirân-ı Kiramdan Memiş Paşa Dairesi	10	2	1
2	Daire-i Âyan -ı Bafra	12	1	—
3	Hacı Nabi	25	26	48
4	Hacı Şaban	19	14	30
5	Sofulu	24	10	51
6	Debbağhane	32	33	49

⁹⁴Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı...*, s.134

⁹⁵Demircioğlu, Bilgin, Çakıcı ve Birinci, *Trabzon Nüfus ...*,s.6

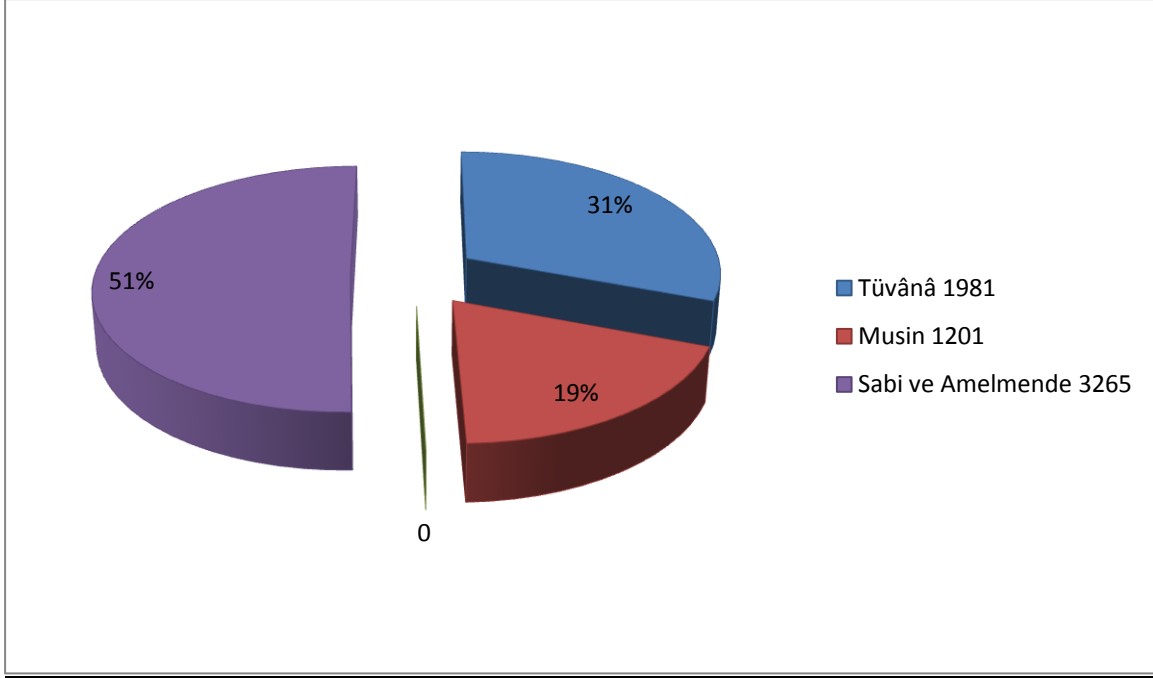
⁹⁶Demircioğlu, Bilgin, Çakıcı ve Birinci, *Trabzon Nüfus ...*, s.21

7	Karkalu	23	8	26
8	Yaka	33	19	52
9	İshaklu	10	7	15
10	Küçük Hamam	25	8	33
11	Müfti	22	17	29
12	Çilehane	36	28	50
13	Cami-i Kebir	77	57	125
KÖY				
14	Gelemağri	17	3	18
15	Kaygusuz	11	6	22
16	Karaburç	9	6	15
17	Kalaylu	2	5	2
18	Kuşcular	12	7	22
19	Cuma Harızı	14	7	21
20	Hamam Harızı	5	1	7
21	Garipşah	4	2	10
22	Dedelü	29	14	31
23	Yörgüç	11	9	17
24	Tatarlı	4	3	8
25	Virancık maa Ekberli	19	6	27
26	Elmacık maa Kozağızı	7	4	14
27	Keresteciyan	22	14	65
28	Türk	10	6	29
29	Paşa Şeyh	9	4	14
30	Gökağaç maa Gültepesi	26	6	56
31	Kelikler	15	7	15
32	Demşek	40	21	69
33	Kuşluhan maa Değirmenözü	10	3	23
34	Karaşeyh	7	3	9
35	İnegazi	22	11	29
36	Burunca	6	3	17
37	İlyaslu	37	12	48
38	Tosköyü	36	15	36
39	Gazibeülü	33	14	47

40	Ak Tekke	7	6	12
41	Şeyhulaş	28	22	63
42	Martakale	29	21	52
43	Sarıköy	3	1	3
44	Kinise	8	3	8
45	Tecir Beylü	15	8	21
46	Sarmaşuk	1	4	9
47	Terzülü	21	10	21
48	Hacılar	8	7	14
49	Gümere	1	1	5
50	Lerodos	5	3	11
51	Koca Yörük	3	1	5
52	Tekke	5	6	11
53	Şeyhevran	15	7	23
54	Kıran	8	4	11
55	Girne	16	5	14
56	Çıkrıkçı	5	4	10
57	İnözü	20	5	23
58	Düzköy	29	17	51
59	Çalköy	14	10	20
60	Yörükalanı	8	4	10
61	Lengerlü	5	2	17
62	Sürmeli	3	1	2
63	Köseli	23	9	32
64	Mardar	51	46	103
65	Kuşkayası	30	12	52
66	Domuzağlı	8	7	15
67	Çağşur	60	25	110
68	Killik	16	8	19
69	İğlemezlu	1	2	3
70	Ayazma	37	17	58
71	Almaklu	6	4	12
72	Kanlıgüney	21	9	27
73	Kasnakçı	68	51	83
74	Ekin Alanı	15	8	15

75	Sarpun	38	30	65
76	Elalanı	31	19	59
77	Köleyurdu	63	37	126
78	Gelericik	4	1	4
79	Akalan	20	10	31
80	Ferandar	16	19	38
81	Çiflik-i Hacı Çırak	23	16	35
82	Dede Alanı	14	15	22
83	Kışla	1	3	3
84	Çimenlü	18	15	35
85	Alancık	11	4	12
86	Kabalu	46	16	66
87	İl Alanı	36	33	81
88	Ön Palanı	15	22	38
89	Kaplancık	8	6	21
90	Kovanlı	6	3	15
91	Eğidir	26	19	75
92	Çulhakoca	25	12	36
93	Bengü	63	45	98
94	Pelitbükü	45	38	101
95	Kolay	52	27	65
96	Çeltik Alanı	62	39	114
Toplam		1981	1201	3265

1834 yılında kaydedilmiş verilere göre toplam nüfus 6452'dir. Mir-i Mirân-ı Kiramdan Memiş Paşa Dairesi ile Daire-i Ayan-ı Bafra'yı dışarıda bırakırsak sabi ve amelmendelerin kaydolmadığı bir mahalle ve köy yoktur. Sabi ve amelmendelerin en fazla olduğu köy 126 kişi ile Köleyurdu, mahalle ise yine 125 kişi ile Cami-i Kebir'dir. Kasnakçı köyü ise 51 kişi ile en fazla musin kaydının yapıldığı yerdir. Sarmaşuk, İğlemezlü, Kışla ve Gümere köyleri 1kişi ile tûvânâ kaydının en az yapıldığı yerler iken; 68 kişi ile Kasnakçı en fazla kaydın olduğu köydür. 77 kişi ile de Cami-i Kebir tûvânâ kaydının en fazla olduğu mahalledir.

Şekil 7:Matlup ve Gayri Matlupların Köy ve Mahallelere Dağılışı

1834 verilerine göre Bafra müslüman nüfusu 972 ve 973 numaralı defterlerde toplam olarak 6452 olarak çıkmış ve bu rakamın 1981 kişilik kısmını askerliğe uygun olan tüvânâları oluşturmuştur. Tüvânâların Bafra nüfusu içindeki oranı %29 iken Musinlerin sayısı 1201 ve oranı %20, sabi ve amelmendelerin sayısı 3265 ve Bafra nüfusuna oranı %51'dir.

1.5.2 Yıllara Göre Tüvânâ ve Müsin Olacakların Sayıları

Osmanlı Arşivi'ndeki bir belge nüfus sayım sonuçlarına göre 12-15 yaş arası ahalinin "tüvânâ" tabiri ile askere elverişli olduğunun kastedildiği görülür⁹⁷. Çalışma konumuzu teşkil eden defterlerde 13 yaş grubundakiler tüvânâ olarak kaydedilmiştir. Defterde daha küçük yaşlarda olup tüvânâ olacak yaşlara ilişkin tarih yazılanlara da çok sık rastlanmaktadır. Örneğin; hicri 1250(1834) tarihinde 10 yaşında olan bir çocuk için tüvânâ olacağı yaş, isminin üzerine hicri " Tüvânâ1253 " (1837) olarak kaydedilmiştir. Aynı durum "Müsin" olarak kaydedilenler için de yapılmış ve isimlerin üzerlerine "Müsin" olacakları tarih yıllarıyla birlikte kaydedilmiştir.

⁹⁷Sezgin Demircioğlu, Süleyman Bilgin, *Of Nüfus Defteri (1834)*, İstanbul 2011, s.44

Tablo 21: Yıllara Göre Tüvânâ ve Müsin Sayıları

Yıl	Tüvânâ	Müsin
1252	27	160
1253	82	36
1254	68	33
1255	120	10
1256	27	3
1257	85	87
1258	78	7
Toplam	487	336

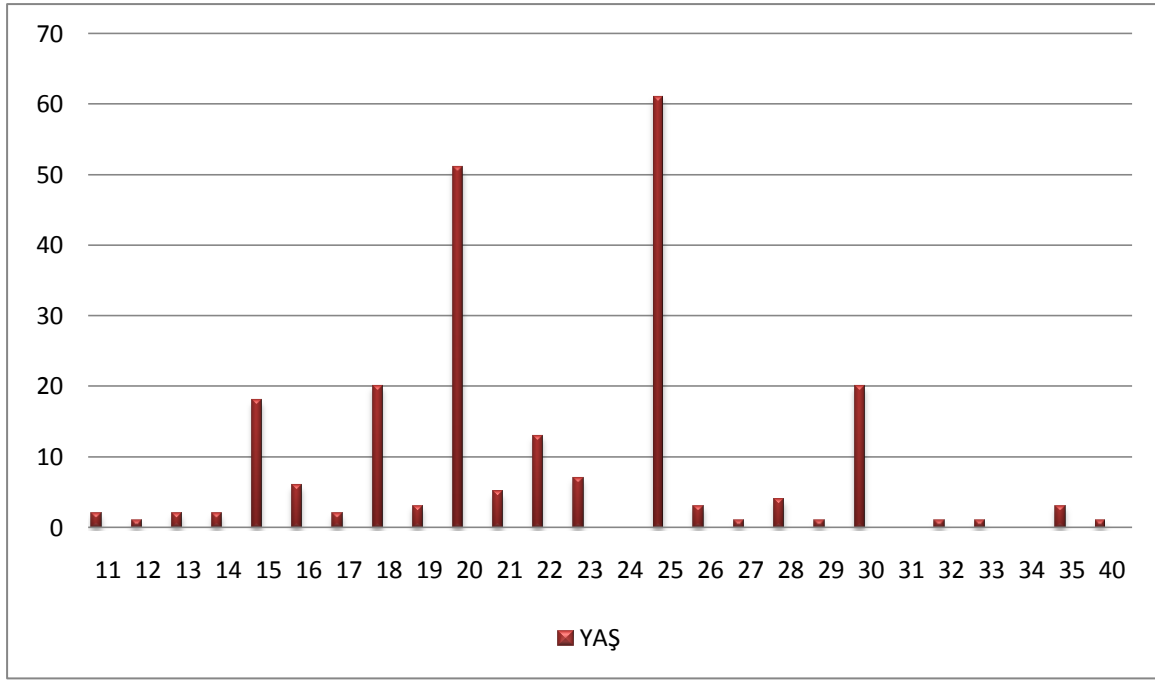
Bafra'da ilerki yıllarda tüvânâ olacakların toplam sayısı 487 olup bunların toplam nüfusa oranı %7,5'dir. İlerki yıllarda müsin olacakların sayısı 336 olup bunların toplam nüfusa oranı %5,2'dir.

1.5.3 Mahalle ve Köylerdeki Asker Kayıtları

Bafra Kazası ve köylerinde Mânsure, Bahriye, Redif, Nefer, Sipahi, Tobçu, Nizamiye askerleriyle ilgili kayıtlar bulunmaktadır. Bu kayıtları en çok asker kaydı yapılan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'den başlamak üzere inceleyeceğiz.

1.5.3.1 Asakir-i Mansûre-i Muhammediye

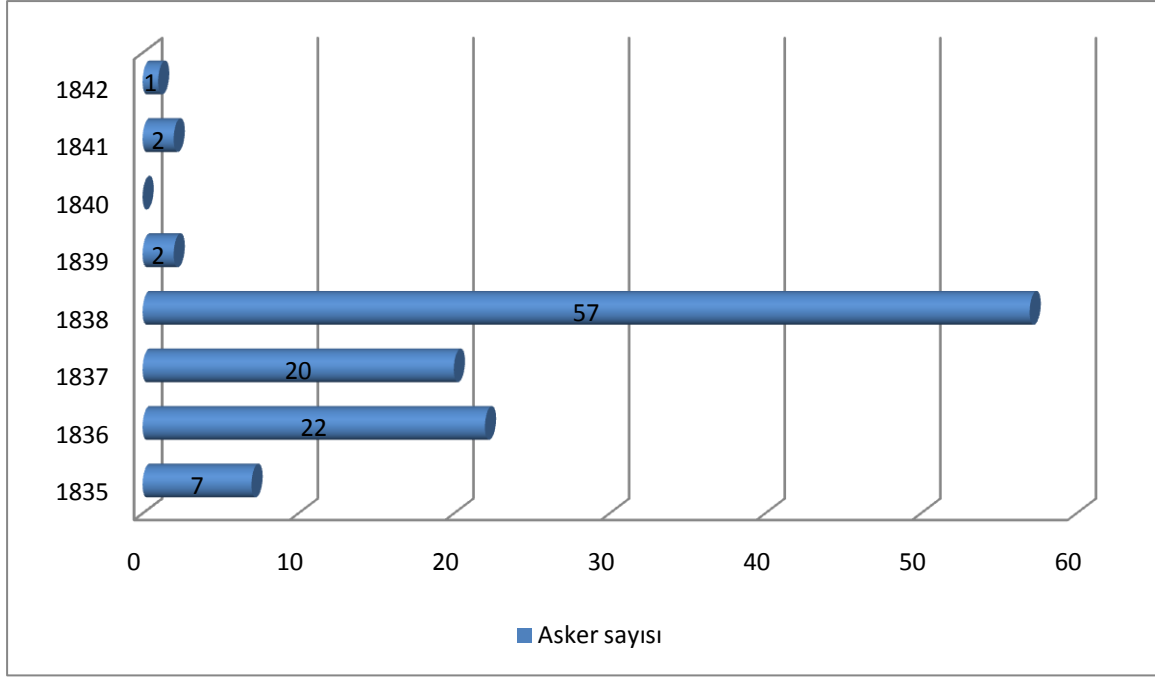
II. Mahmud devrinde gerçekleştirilen en önemli yeniliklerden birisi Asakir-i Mansure-yi Muhammediye ordusunun kurulmasıdır. 1826'da kaldırılan "yeniçeri ocağı" yerine kurulan bu ordunun asker ihtiyacını karşılayabilmek için 1831 nüfus sayımı gerçekleştirilmişti. Nüfus defterimizden elde ettiğimiz verilerden yola çıkarak bu amaca ulaşıldığını söyleyebiliriz. Nüfus defteri kayıtlarında bu dönemle birlikte ortaya çıkan yeni askeri birimlere ait verilerden en fazlası Asakir-i Mansure'ye aittir.

Şekil 8:Asakir-i Mansure'ye Alınan Askerlerin Yaşlara Göre Dağılımı

Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusundaki askerlerle ilgili defterlerimizde iki ayrı kayıt bulunmaktadır. Kayıtlardan ilki sayımın yapıldığı 1834 yılına ait verileri içerir. Bunlar tarih belirtilmeden kırmızı mürekkeple "asakir-i mansurededir" ifadesiyle isimlerin altına kaydedilenlerdir. Bunların sayısı 234 olup o yılki nüfusa göre yaklaşık olarak nüfusun % 3'üne takabül etmektedir. Bu 234 kişinin askere gidiş yaşları 11 ile 40 yaş arasında değişmektedir. Asâkir-i Mansûre-i Nizamnâsinde askere alınma yaşında ilk tercihin 15-30 yaş olacağı, fakat istenilen vasıflar haiz bulunduğu takdirde 40 yaşına kadar olanların da kayd edilebileceği belirtilmiştir⁹⁸. Buna rağmen 15 yaşından küçüklerin de Bafra'da bu orduya alındığı görülmektedir. Defter kayıtlarına göre Karkalu Köyünde 27 nolu haneye kayıtlı Kürt Ahmed oğlu Halil oğlu Hasan ile İlyaslu köyünde 9 nolu haneye kayıtlı Kör Hasan'ın oğlu Mustafa 11 yaşında Asakir-i Mansure'ye alınmıştır. En yaşlı olarak da Demşek köyünde 7 no.lu haneye kayıtlı Kul Ahmed oğlu Ali'nin kardeşi Salih 40 yaşında bu orduya alınmıştır. Bu şekilde Asakir-i Mansure'de olanların yaş dağılımları incelendiğinde ilk sırayı 61 kişiyle 25 yaş alırken onu 51 kişiyle 20 yaşındakiler izlemektedir. Kayıtlarda 24,31 ve 34 yaşlarında hiç kimsenin bu orduya gitmediği dikkat çekmektedir.

⁹⁸ Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı...*, s.171

Şekil 9:Yıllara Göre Asakir-i Mansure'ye Katılan Asker Sayısı

Asakir-i Mansure ile ilgili ikinci bir husus da sayım yapıldıktan sonra belli yıllarda bu orduya dahil olan askerlerle ilgilidir. Defterlerimizdeki kayıtlara göre 1834 ile 1842 yılları arasını kapsayan süreç içinde Bafra mahalle ve köylerinden bu orduya asker gidişi devam etmiştir. Nüfus defterinde düzenli aralıklarla yapılan eklemelerde bu orduya sonradan gidenler yine kırmızı mürekkeple ve tarih verilerek yazılan *reft be asakir-i mansûre* ifadesiyle kaydedilmiştir. Kayıtlara göre bu yıllar arasında en çok asker gidişi 1838 yılında 57 kişiyle gerçekleşmiştir. Asakir-i Mansure'ye en az gidiş de 1839 yılında 2 kişiyle gerçekleşmiştir.

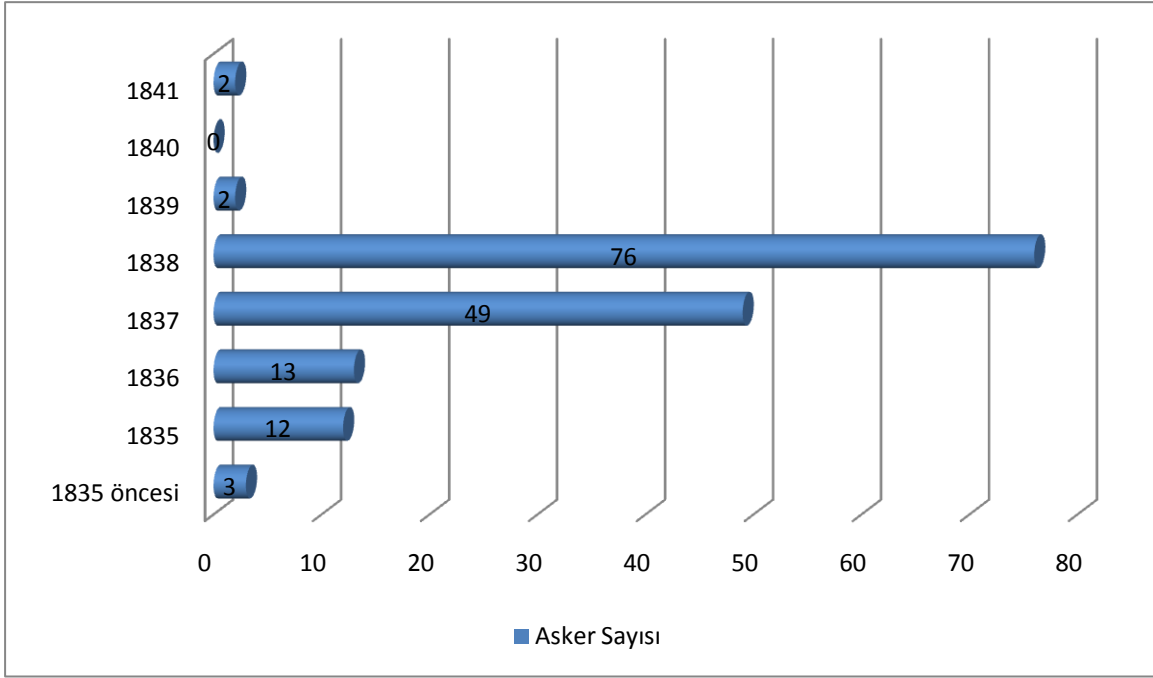
1.5.3.2 Asakir-i Bahriye

18. Yüzyılda Osmanlı donanması eski gücünü kaybetmiş, devletin tüm kurumlarında görülen bozukluk donanmaya da yansımıştı.

III. Selim zamanında donanma siyaseti ciddi olarak yeniden ele alındı. İstanbul başta olmak üzere tersaneler genişletilerek yeni bir donanma inşa edildi ve *umûr-ı bahriye nezâreti* kuruldu. Bu çalışmalar sonucunda Akdeniz ve Karadeniz’de savaşabilecek güçte bir donanma meydana gelmişti. Ancak III. Selim’in tahttan indirilmesi ile çalışmalar durdu.

II. Mahmud döneminde bazı sebeplerle bu politika devam ettirilemedi. 1827 yılında Osmanlı donanması Avrupa devletlerince *Navarin* limanında yakılınca, devlet deniz

gücünden yoksun kaldı. Sonraları tekrar bir donanma kurulmaya çalışıldı. Zamanında dünyanın en büyük harp gemisi olan Mahmudiye kalyonu 1829'da İstanbul'da inşa edildi⁹⁹.

Şekil 10: Yıllara Göre Asâkir-i Bahriye'ye Katılım

Çalışma konumuzu oluşturan iki nüfus defterinde Asakir-i Bahriye'ye gönderilen asker sayısı 157'dir. Asakir-i Mansure'ye gidişlerde bahsettiğimiz durum Asakir-i Bahriye 'de de gerçekleşmiş ve düzenli aralıklarla yapılan eklemelerde bu orduya sonradan gidenler yine kırmızı mürekkeple ve tarih verilerek yazılan *reft be Asakir-i Bahriye* ifadesiyle kaydedilmiştir. Kayıtlara göre 1835 yılı öncesinde tarihsiz olarak kaydedilen 3 Asakir-i Bahriye askeri vardır. 1835 ile 1841 yılları arasında Asakir-i Bahriye'ye asker gidişi devam etmiş ve bu yıllar arasında en çok asker 1838 yılında 76 kişiyle gerçekleştirmiştir. Bu yılı 1837 yılı 49 askerle takip ederken en az gidiş 1839 ile 1841 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1840 yılında ise Bafra mahalleri ve köylerinden hiç kimse Asakir-i Bahriye'ye gitmemiştir.

⁹⁹ Çadırcı, *Türkiye'de Yönetim....*,s.89

1.5.3.3 Redif

II. Mahmud tarafından 1834 yılında kurulan ihtiyat ordusudur¹⁰⁰. Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusundan ilk kurulduğu dönemde beklenen başarı elde edilememiştir, ayrıca çeşitli nedenlerden dolayı düzenli asker sayısını arttırmakta mümkün olmuyordu. Yöneticiler, klasik dönemin eyalet askerlerine karşılık olabilecek yeni bir ordu daha oluşturmakta fayda gördüler. Asakir-i Mansurenin kuruluşundan 8 yıl sonra eyaletlerde Redif Askeri adı altında bir ordu daha oluşturuldu.

Kuruluş bakımından Asakir-i Mansure-i Muhammediye'ye benzeyen, fakat işleyiş ve görev yönünden değişik yapıya sahip bulunan Redif Askeri Teşkilâtı'nın oluşturulmasına 1834 yılı Ağustosunda toplanan *Meclis-i Şura'* da karar verilmişti. II. Mahmut bu kararı yerinde görerek onayladıktan sonra bir fermanla bütün ülkeye duyurmuş, kuruluşu hakkında bilgi vermişti. Karar gereği imparatorluğa bağlı bütün sancaklarda subayları ile birlikte 1400'er kişilik birer tabur oluşturulacaktı. Redif askerleri olacaklar 23-32 yaşlarında bulunacaklar, askerliğe engel sakatlıkları olmayacaktı. Subaylar bölgenin *hânedan ve kişizâdeleri* arasından valilerce seçilip merkeze bildirecekti. Uygun görülenler subay olarak taburların eğitimini üstleneceklerdi. Bunların yönetim işlerine karışmamaları kural olmakla birlikte bir âyân veya voyvoda hem yönetim işlerini hem de subaylığı bir arada yürütebilecek yetenekte görülürse, böylelerine olanak tanınacaktı. Subay seçilenler İstanbul'a gidecekler, orada kısa bir eğitimden geçirildikten sonra rütbe alarak geldikleri bölgelere Redif subayı olarak görev yapmak üzere geri gönderileceklerdi¹⁰¹.

Redif Askeri teşkilâtının kurulmasını emreden ferman eyalet valilerinin ellerine geçmez, valiler asker yazımını başlatarak taburları oluşturmuşlardır. Ancak önceden düşünülmeyen bazı sorunlar ortaya çıkmış, uygulama ilerledikçe güçlüklerde artmıştır. Özellikle ileri gelen ailelere mensup kimselerin kısa sürede asker eğitecek bilgileri İstanbul'da öğrenip askere aktarmaları mümkün olmamıştı. Öte yandan sancak merkezlerinde yapılacak eğitimlere ziraat mevsiminde asker katılımını sağlamak zordu. Ayrıca yılda iki defa eyalet merkezlerinde yapılması ön görülen toplu eğitime katılmak kolay olmuyordu. Bu sebeplerden dolayı 1836'da Redif askerlerinin daha uygun şartlarda eğitim yapmasını sağlamak için yeniden düzenlemeye gidildi. Redif teşkilâtının bulunduğu sancaklar yeniden belirli merkezlere bağlanarak mülki bölünmede yeni düzenleme yapıldı. Valilik ünvanı "Müşir"

¹⁰⁰ Ünal, Osmanlı Tarih Sözlüğü ..., s.556,Redif askeri teşkilatı için bk. Musa Çadırcı, "Anadolu'da Redif Askeri Teşkilâtının Kuruluşu ", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, VII-XII (1975), s. 63-75

¹⁰¹ Çadırcı, *Türkiye'de Yönetim*..., s.s.1220-21

olarak değiştirildi. Uygulamaya 1836'da başlandı. Askerin eğitim öğretimi sıraya kondu. Sancak sınırları içindeki taburların üçer aylık süre ile sancak merkezinde eğitim öğretim yaptıktan sonra memleketlerine dönmeleri, yerlerine diğer bir taburun gelmesi kuralı kondu. Böylelikle hem sancak merkezi askersiz kalmayacak hem de erler işlerini yürütebileceklerdi. Ayrıca talimlerin ziraat mevsimine rastlamamasına çalışılacaktı. Böylece Anadolu'da yılda iki kez yapılmakta olan genel talimler bir defaya indirilmiş oluyordu. Eyalet ve sancak merkezlerinde güvenliğin sağlanması, vergilerin toplatılması ve benzeri hizmetlerde Redif askerinden yararlanılmaya başlandı. Ancak istenilen derecede yarar sağlanılmadığından, Tanzimat'ın ilânından sonra askerlik alanında yeni düzenlemeler yapılırken, Redif teşkilâtı da önemli değişikliklere uğradı¹⁰².

Nüfus defterlerimizde Redif askerliğiyle ilgili ilk kayıt 1836 yılında yapılmıştır. 1836'da bu birliğe 4 tane asker alınmış, 1837'de bu sayı 1'e düşmüş ve 1838 'de rakam 35'e yükselmiştir. Bafra'da Redif Ordusuna kaydedilenlerin yaşlara dağılımı incelendiğinde 9 -44 yaşları arasındakilerin bu orduya alındığı görülmektedir. Bu durum Redif askeri olacakların 23 -32 yaşlarında bulunması kaidesine Bafra'da uyulmadığını göstermektedir. Kayıtlarımıza göre Mardar köyünde 32 numaralı hanede ikamet eden Deli Mehmed oğlu Hasan ile Çulhakoca köyünde 13 numaralı hanede kayıtlı bulunan Kaşifoğlu Hasan'ın torunu Mehmed 9 yaşında Redif birliğine gitmişlerdir. Ayrıca Köleyurdu köyünde 25 numaralı hanede kayıtlı bulunan Kıroğlu Ali'nin oğlu Hasan 1837'de 43 yaşında ve Çeltik Alanı köyünde 97 numaralı haneye kayıtlı Hacı Âdemoğlu Muhammed 1838'de 44 yaşında iken Redif birliğine alındığı görülmektedir.

1.5.3.4 Diğer Askeri Birlikler

Bafra'nın mahalle ve köylerinde, Mansûre, Bahriye ve Redif askerleri dışında Nizamiye, Sipahi, Tobçu ve Neferlerin de olduğu nüfus defterlerimizdeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Kayıtlarımızda Bafra'nın mahalle ve köylerine yayılmış 30 Nefer, 11 Sipahi, 5 Topçu ve 8 Nizamiye askeri mevcuttur. Aşağıda bahsedeceğimiz 8 askeriye emeklisini de yapacağımız toplama eklersek nüfus defterlerimizdeki kayıtlı asker sayısı 604 olarak karşımıza çıkar. Bunlar içinde Mansûre askeri olarak görev yapan 345 kişi en büyük yekûnu oluşturur. Bunu sırayla 157 kişi ile Bahriye, 40 kişiyle Redif, 30 kişiyle Neferler, 11 kişiyle Sipahiler, 5 Tobçu ve 8 kişi ile de Nizamiye askerleri takip etmektedir.

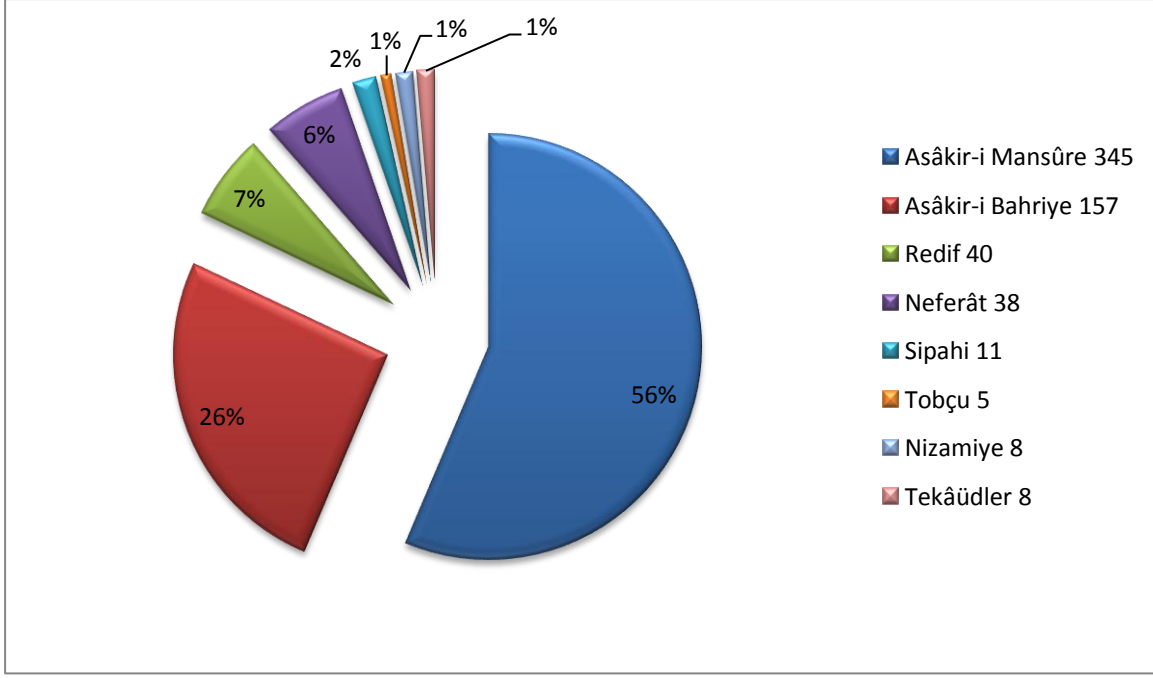
¹⁰²Çadırcı, *Türkiye'de Yönetim...*, s.1221

1.5.3.5 Emekli Askerler (Tekâüdler)

Nüfus defterlerinde askeri sınıftan emekli olanlar için *Tekâüd* ifadesi kullanılmıştır. Bunların toplamları 8'dir. Bunların 4'ü sipahi, 2'si lağım ve diğerleri de nefer ve Asâkir-i Mansûre emeklileridir. Sipahi emeklilerinden Niksarlı Ali Bıdık, 65 yaşındadır ve Bafra merkezde Hacı Şaban Mahallesiinde kayıtlıdır. Diğer 3 sipahi emeklisi Sarpun köyünde ikamet etmektedir. Lağımcılıktan emekli olan iki kişi de Hacı Nabi mahallesinde 11. ve 12. hanelerde kayıtlıdır. Asâkir-i Mansûre emeklisi, Ali Dedeoğlu Mustafa'nın biraderi Mehmed'dir ve Hacı Şaban mahallesinde 20 no.lu haneye kayıtlıdır. Yaşının 23 olması o dönemki askerlik süresi gözönüne alınırca ilginç bir durumdur. Neferlikten emekli olan Ceridoğlu Mustafa'nın oğlu Ali de genç sayılabilecek bir yaşta tekâüd kaydedilmiştir. 35 yaşındadır ve Çimenlü köyünde yaşamaktadır.

Tablo 22: Yıllara Göre Asker Sayıları

Yıl	Mansûre	Bahriye	Redif	Neferât	Sipahi	Tobçu	Nizamiye	Tekâüdler
1835	7	12						
1836	22	13	4					
1837	20	49	1					
1838	57	76	35					
1839	2	2	-					
1840	-	-	-					
1841	2	2	-					
1842	1	-	-					
1835 Öncesi	234	3	-	30	11	5	8	8
Toplam	345	157	40	30	11	5	8	8

Şekil 11: Bafra Mahalle ve Köylerinde Asker Dağılımı

1.6 Göçler

972 ve 973 numaralı defterlerde göçlerle ilgili kayıtlara da rastlanmaktadır. Bahsi geçen duruma ilişkin kayıt sayısı nüfusa göre oldukça düşük olmakla beraber şöyledir: Müftü’de hane 17’de sakin 48 yaşındaki Süleyman adlı kişinin kaydının yanına “Köprü’de sakin” diye not düşülmüştür. Ayrıca 8 kişi için de “Reft be Âsitâne” diye kayıt yapılmıştır. Bu şekilde İstanbul’a gittikleri belirtilmiştir. Bu kayıtlara uygun olarak Bafra mahallelerinden İstanbul’a gidenler şunlardır; Cami-i Kebir’de 25 nolu hanede sakin 35 yaşındaki Serdar oğlu Ali Efendi, 89 nolu hanede sakin 58 yaşındaki Hacı Ahmed ve Sofulu mahallesindeki 15 nolu hanede sakin 35 yaşındaki Molla Mustafa. Köylerden göç edenler ise Kaygusuz Köyü’nde sakin 6 yaşındaki Mustafa, Çalköy’de sakin 11 nolu hanede kayıtlı 30 yaşındaki Sipahioğlu Osman, Köleyurdu Köyü’nün 5 nolu hanesinde sakin 8 yaşındaki Hasan, 14 nolu hanede kayıtlı 6 yaşındaki Muhammed ve 23 nolu hanede sakin 12 yaşındaki Muhammed Bekdaş’tır.

1.7 972 -973 Numaralı Nüfus Defterinde Geçen İdari Yöneticiler

1.7.1 Âyanlar

Âyanlık¹⁰³ rejimi Osmanlı Devleti'nde 17. yüzyılın sosyal ve iktisadi şartlarının etkisiyle kendiliğinden gelişmiştir. 18. yüzyılın ikinci yarısında âyanlığın sancaklardan nahiyelere kadar hiyerarşik bir şekilde ve örgütlü olarak gelişmesi Osmanlı adalet, maliye ve güvenlik düzenini derin biçimde etkilemiştir. Lâle Devri'yle batıya bilinçli bir bakış atan Osmanlı toplumu, iç idari sistem açısından ise gerilemiş ve bir çeşit feodal karakter kazanmıştır. Böylece Osmanlı merkezîyetçi idare anlayışı yerine sancak ve vilayetlerde devlet otoritesini kendi menfaatlerine kullanan, nüfuzlu, yerel güce sahip valiler ortaya çıkmıştır¹⁰⁴.

Osmanlı taşra yönetiminde âyan ve eşrafın etkin bir biçimde söz sahibi oldukları bilinmektedir. II. Mahmud döneminde şehir ve kasabada hükümet görevlileriyle halk arasında vergi ödenmesinde, askere almada ve benzeri ilişkilerin sağlanıp yürütülmesinde aracılık yapan âyanlar, vali, mütesellim ya da voyvoda gibi, merkezce veya yöneticilerce atanmıyorlardı. Bu bakımdan yerel yönetimin oluşmasında ve halkın yönetime katılması yönünden âyanlık ilginç bir kurum olarak Osmanlı yönetimine geçmiş bulunmaktadır¹⁰⁵.

İltizamın yaygınlaşması, vali ve kadıların çok sık değiştirilmesi, eyalet ve sancak yönetimlerinin yerel güçlere gittikçe daha bağımlı hale gelmesine sebep oldu. 19. yüzyıl'ın başlarındaki savaşların her birinde Osmanlı Devleti, bir yandan cephedeki düşmanla savaşırken bir yandan da eyalet yönetimini elinde bulunduran güçlü ailelerin ve büyük savaş ağalarının tehditlerine maruz kaldı¹⁰⁶.

II. Mahmud, yönetimde düzenlemeler yaparken âyanlığın etkilerini azaltacak bazı uygulamaları da devreye sokmuş ve kademeli biçimde âyanlık müessesinin gücünü yok etmiştir. Bu durumun en güzel örneklerinden biri *muhtarlık* kurumunun kurulup aktif hale getirilmesidir. Ancak bu durumla ilgili ayrıntıları muhtarlar bölümümüzde ele alacağız. Tanzimat'ın getirdiği yönetim biçiminde artık âyanlığa yer yoktur¹⁰⁷.

¹⁰³ Âyanlık için bk. Yücel Özkaya, *Osmanlılarda Âyanlık Müessesesi*, Ankara 1997; "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yerli Ailelerin Âyanlıkları Ele Geçirmeleri ve Büyük Hanedanlıkların Kuruluşu", *Belleten*, XLVII/16 (1978), Mustafa Akdağ, "Osmanlı Tarihinde Ayanlık Düzeni Devri 1730 - 1839", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, VIII – XII, S. 14- 23 (1970 – 1974) s. 51 – 61.

¹⁰⁴ Rıza Karagöz, "Karadeniz'de Bir Hanedan Kurucusu Haznedar-zade Süleyman Paşa", Samsun, 2009, s.11-12

¹⁰⁵ Çadırcı, *Türkiye'de Yönetim....*, s.1236 - 1237

¹⁰⁶ Karagöz, *Karadeniz'de Bir Hanedan ...*, s.15

¹⁰⁷ Çadırcı, *Türkiye'de Yönetim....*, s.1236 - 1237

Anadolu ve Rumeli'nin her tarafında görülen bu zümrenin Karadeniz bölgesinde ön plana çıkan isimleri arasında 1768 - 1774 Osmanlı - Rus Harbindeki başarılarıyla katkı sağlayan Caniklizadelerdir¹⁰⁸. Canik ve ahalisinde Caniklizadelerin etkinliğinin bitmesinden sonra aynı bölgede Haznedaradeler ailesi onların yerini alacaktır. Bu aile II. Mahmut'un yenilikçi ve merkezîyetçi siyasetine de destek vermiştir. Ailenin o günden bugüne kadar varlıklarını sürdürmelerinde merkezle olan ilişkilerinde izledikleri sıcak ve uyumlu tutum önemli olmuştur. 19. yüzyılın ilk yarısında Karadeniz bölgesinin idaresini elinde bulunduran bu "son hanedan"ın kurucusu Haznedarzade Süleyman Paşa'dır. Kendisi Trabzon valiliği de yapmış olan Canikli Süleyman Paşa'nın damadı ve haznedarı idi. Bu nedenle Haznedarzade unvanını almışlardır¹⁰⁹.

İç isyan ve savaşların bölge ekonomisi ve sosyal düzenini alt üst ettiği dönemde yaptıkları çalışmalarla merkezi otoritenin güvenilir adamları olmuşlardır. Yirmi yıllık süre içinde bölgedeki mütegalibe âyânın büyük kısmı ortadan kaldırılmış veya sürgün edilmiştir. Devlet merkezi açısından bakıldığında, kritik bir dönemde devlet politikalarının taşrada tutunmasında önemli bir siyasi katkı sağlamışlardır¹¹⁰.

Süleyman Paşa'ya 1806 yılında Canik muhassıllığı verilmiştir. Bunda Trabzon valisi Yusuf Ziya Paşa'ya devlete karşı yapılan isyanları bastırma görevi sırasında verdiği destek ve yaptığı hizmetin etkisi büyüktür. Tayyar Paşa Trabzon divanından gönderdiği emirle, kendisi Canik'e gelinceye kadar muhassıllık işlerine vekâlet etmesini; Ünye, Çarşamba ve Bafra'daki konaklarının bakımını yapmasını Süleyman paşadan istemektedir. Bölgedeki muhassıllığı 1808'den vefat ettiği 1818'e kadar aralıksız devam etmiştir¹¹¹.

Süleyman Paşa'nın beş oğlu bir kızı vardı. En büyüğü paşanın ölüm tarihine kadar *kapıcıbaşılık* ünvanına sahip Osman beydir. Kendisi Canik muhassıl vekilliği, Sivas valiliği ve Trabzon valiliklerinde bulunmuştur. Diğer oğlu Abdullah Bey de Osman beyin vefatından sonra boşalan Trabzon valiliğine nezaretle tayin edilmiştir. Ortanca oğlu Memiş beydir. Çalışma konumuzu oluşturan 972 nolu Bafra nüfus defterinde Mir-i Mirân-ı Kiramdan (beylerbeyi) Memiş Paşa olarak geçer. Defterimizin hemen ilk bölümde yer alan kayıtlara göre Memiş Paşa tek hanede 13 kişilik bir nüfusla kaydedilmiştir. Süleyman Paşa'nın ortanca oğlu Memiş Paşa 1829 yılında Trabzon kaymakamı olarak görev yapmıştır. Ayrıca ağabeyi

¹⁰⁸ Bk, Rıza Karagöz, *Canikli Ali Paşa*, Ankara 2003

¹⁰⁹ Karagöz, *Karadeniz'de Bir Hanedan ...*, s.13 - 14

¹¹⁰ Karagöz, *Karadeniz'de Bir Hanedan ...*, s.143 - 144

¹¹¹ Karagöz, *İlkçağ'dan Cumhuriyete ...*, s.146 - 147.

Osman Paşa vali iken ona yardım için memur edilmiştir¹¹². 972 no.lu defterdeki kayıtlara göre Daire-i Âyan-ı Bafra başlığı ile kayıtlı bölümde Bafra Âyanı Ahmet Bey ve onun 12 kişilik maiyetine ait bilgiler de mevcuttur.

1.7.2 Muhtarlar

Nüfus defterlerinde muhtarlarla ilgili bilgiler de vardır. Sayım işlemini yürüten devlet görevlilerinin defterlere kişileri kaydederken belli bir silsileyi takip ettikleri anlaşılıyor. Örneğin; mahallelerde genellikle önce imamlar kaydedilmiş ardından muhtarların isimleri yazılmıştır. Köylerde öncelik -varsa- din görevlilerine verilmiştir. Defterlerde muhtarlarla ilgili bilgiler sadece merkeze bağlı mahallerdedir. Köylerin hiçbirinde muhtarlarla ilgili bir kayıt yoktur. Bunun sebebi de o dönemde muhtarlık kurumunun yeni tesis edilmiş olması ve köylere bu uygulamanın henüz gelmemiş olmasıdır. Bafra merkez mahallelerindeki muhtarlarla ilgili bilgilere geçmeden önce Osmanlı Devleti'nde ilk defa 1826 yılında kurulan muhtarlık kurumu hakkında bilgi verelim.

Muhtarlık örgütünün kurulmasında amaç, ülkede iç güvenliğin sağlanmasını kolaylaştırmak, halkı âyanın baskısından kurtarmaktı. II. Mahmud, halkın refah ve güvenini sağlamak amacı ile yönetimde düzenlemeler yapmanın gerekli olduğunu bilerek âyânlığa da çeki düzen vermek istemiştir. Kurumu bütünüyle birden bire kaldırmanın boşluk yaratacağı bilindiğinden, 1826'dan hemen sonra sancak merkezlerinde "Sandık Eminliği" oluşturulmuş, âyanın bazı görevleri bu kuruma verilmişti. Daha sonra 1829'da İstanbul mahallelerinde muhtarlık işlerlik kazanmıştır. Böylece âyanın görevi kendiliğinden son bulmuş, işsiz kalan bu görevlilere Redif askeri teşkilatında görev verilmiştir¹¹³.

Anadolu'daki ilk uygulama Kastamonu mahallerinde ve sancağa bağlı kazalarda padişah fermanıyla başlatılmıştır¹¹⁴. Kastamonu müteselliminin muhtar seçiminde uyguladığı yöntem, Osmanlı şehirlerinde örnek alınmış, diğer şehir, kasaba ve köylerde aynen uygulanmıştır.

Muhtarların önde gelen görevleri mahallerinde güvenliğin sağlanması idi. Bunun için başka şehir ve köylerden mahalleye gelenlerin durumlarını öğrenmek, yanlarında

¹¹² Karagöz, *Karadeniz'de Bir Hanedan ...*, s.123 - 124

¹¹³ Çadırcı, *Türkiye'de Yönetim...*, s.1237-1238

¹¹⁴ Musa Çadırcı, "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme", *Belleten*, (1970), s.409-420)

bulundurmaları zorunlu olan mürur tezkerelerini tetkik edip, niçin geldiklerini, nerede kaç gün kalacaklarını anlamak, tezkeresiz gelenleri mahalleye sokmamak başka bir kasaba veya köyden mahalleye gelen, devamlı oturmak amacıyla ise, yerleşeceği mahallede kendisine ev göstermek, mahalle halkından birisini yeni gelene kefil etmek, adını mahalle defterine kaydedip, Defter Nazırına bildirmektir. Ayrıca mahallede doğan, ölen, kaybolan veya başka mahalleye gidenlerin kayıtlarını mahalle defterinden silmek ve yine bunları günü gününe Defter nazırına bildirmektir¹¹⁵.

Mahalle ve köy muhtarları, 1830 nüfus sayımından hemen sonra sancak merkezlerinde kurulan Defter Nazırlarına, Defter Nazırları da bu tarihte İstanbul'da kurulmuş olan Ceride Nezaretine bağlıydı. Ancak muhtarların denetimi Defter Nazırlığı tarafından yapılmıyordu. Sancak yöneticisi olan mütesellimler, muhtarların amiri idiler.1833'te oluşturulan muhtarlık görev ve yetkileri değişmeksizin günümüze dek süregelen bir kurum olup Tanzimat'tan sonra ufak tefek değişiklikler geçirmiştir¹¹⁶.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Bafra nüfus defterlerinde sadece merkeze bağlı mahallelerde muhtarlara rastlanmıştır. Muhtarlar deftere yazım sırasında her zaman din görevlilerinden sonra kaydedilmiştir¹¹⁷. Örneğin; Bafra merkeze bağlı Hacı Nabi mahallesinde önce mahalle müftüsü ardından mahalle imamı ardından da muhtar Etmekçioğlu Mehmed yazılmıştır. Aynı şekilde Debbağhane mahallesinde mahallenin dört imamı yazıldıktan sonra sıra mahalle muhtarı Saruklıoğlu Ahmed'e gelmiştir. Muhtarlarla ilgili kayıtlar incelendiğinde Karkulu Mahallesi muhtarının yaşının 23 olduğu görülmektedir. Diğer muhtarların yaşları 38'in yaş üzerindedir. Hacı Şaban Mahallesi muhtarı Mehmed Yusuf oğlu Yusuf'un yaşı nüfus defterindeki mürekkebin dağılmış olmasından dolayı okunamamıştır. Tüm muhtarlar defterlerde hane reisi olarak kayıtlıdır.

¹¹⁵ Çadırcı, *Türkiye'de Yönetim...*, s.1239

¹¹⁶ Çadırcı, *Türkiye'de Yönetim...*, s.1239

¹¹⁷ Çilehane mahallesinde istisna bir durum ortaya çıkmış, muhtar Şihzâde İsmail'den sonra din görevlisi olarak müezzin kaydedilmiştir. Bu durum müezzinlerin Mahalle imamlarının, müezzinlere göre daha önemli görülmesinden kaynaklanmış olabilir.

Tablo 23: Bafra'ya Bağlı Mahalle Muhtarları

Sıra	Mahalle	Muhtar	Yaş
1	Hacı Nabi	Etmekçioğlu Mehmed	55
2	Hacı Şaban	Mehmed Yusuf oğlu Yusuf	?
3	Sofulu	Şerif Hasan Efendi	52
4	Debbağhane	Sarukloğlu Ahmed	55
5	Karkalu	Kara Ahmed Oğlu İbrahim	23
6	Yaka	Şih Molla Mustafa	70
7	İshaklu	Sirkecioğlu Hacı Mahmud	75
8	Küçük Hamam	Ahcı Mustafa Oğlu Hacı Ali	38
9	Müfti	Muhtar-ı Mahalle Oğlu Mustafa	45
10	Çilehane	Şih Zâde İsmail	60
11	Cami-i Kebir	Sıvacioğlu Molla Ahmed	40

1.3 979, 980 ve 1034 Numaralı Defterlere Göre Bafra Nüfusu

1.3.1 979 Numaralı Deftere Göre Göçmenler

19. Yüzyılın ilk yarısında Bafra Kazasının nüfusunu ortaya koyarken faydalandığımız bir başka kaynak 1835 tarihli ve 979 numaralı nüfus defteridir. Bu nüfus defterinde; Bafra, Alaçam, Samsun, Erım, Ayvacık, Ökse, Akçay, Terme, Ünye, Çöreği, Cevizderesi, Fatsa, Serkeş ve Keşderesi'nde bulunan Müslüman ve reyalara ait göçmen ve misafirlerin tutulduğu kayıtlardır.

979 numaralı nüfus defterinin ilk 15 sayfası Bafra'da ve Bafra'ya bağlı çiftliklerde ikamet eden Kazak, Ekrad, Kıpti, Reaya ve çeşitli bölgelerden gelmiş göçmen nüfusa ait bilgiler içermektedir.

979 numaralı nüfus defterine göre Bafra'ya bağlı yukarıda sözü edilen bu gruplar başta çiftlikler olmak üzere 33 farklı yerleşim birimine dağıldıkları görülür. Kayıtlar yapılırken Kuşçular'da kayıtlı olan Ermenilerle birlikte Bafra'da misafiren bulunan Reayaların Cizye grupları âlâ, evsâd ve ednâ cinsinden yazılmışken diğer 31 yerleşim biriminde yazılış biçimi Müsin, tüvana ve Sagir / Sabi Amen-mende olarak kaydedilmiştir. Bu gruplar içerisinde sadece defterin ilk sayfasında yer alan Kazaklarla ilgili hane bilgisi verilmişken diğerlerinde bu bilgi yoktur. Bu defterdeki kayıtlara göre en kalabalık nüfus 212 kişiyle Ekrad Taifesidir. İkinci sırada 101 nüfusla Engiz'de ikamet eden Kabartay Muhacirleri bulunurken üçüncü sırayı 82 nüfusla Sivaslı Göçebe Taifeleri almaktadır.

979 numaralı nüfus defterine göre 1835 yılında Bafra Kazasında Kazak, Ekrad, Kıpti, Göçebe, Ermeni Reayaların genel toplamı 862 kişidir. 862 kişilik bu grubun 66'sı Ermeni ve Reyalardan oluşmaktayken 798'si Müslümandır.

Tablo 24: 1835 Yılında Göre Bafra'da Göçmenler

Sıra No	Karye - Çiftlik	Nüfus	Hane	Cizye Grubu		
				Müsin	Tüvânâ	Sagir
1	Bafra'da Kâin Kazaklar	36	21	-	-	-
2	Bafra'da Kâin Ekrâd Taifeleri	121	-	-	-	-
3	Bu kısım defterde yırtık olduğu için okunamamıştır	10	-	-	-	-
4	Kara Yaka Gıbtıyan	5	-	1	2	2
5	Çiftlik-i Karaarslan Mutasarrıf Ahmed Bey	5	-	3	2	-
6	Çiftlik-i Karaköy	25	-	9	5	11

	Mutasarrıf Ahmed Bey					
7	Çiftlik-i Gulam Mutasarrıf Tahir Ağa	10	-	4	6	-
8	Çiftlik-i İğde? Mutasarrıf Tahir Ağa	5	-	2	3	-
9	Çiftlik-i Kanlıcak Mutasarrıf Tahir Ağa	5	-	2	3	-
10	Çiftlik-i Kırcaburun Mutasarrıf Hüseyin Ağa	13	-	3	4	6
11	Çiftlik-i Kırcaburun Mutasarrıf Müftizâde Ali Efendi	11	-	2	4	5
12	Çiftlik-i Doğancı Mutasarrıf Hafız Ömer Efendi	5	-	2	2	1
13	Çiftlik-i Harız Mutasarrıf Hacı Mustafa Ağazade Hüseyin Ağa	10	-	3	3	4
14	Çiftlik-i Kara Aslan Mutasarrıf Mustafa Ağazade Hasan Ağa	8	-	2	1	5
15	Çiftlik-i Ahurcak Mutasarrıf Hacı Mehmedzâde İsmail Ağa	9	-	3	3	3
16	Çiftlik-i Kacaklu? Mutasarrıf Karahisari MehmedAğa	4	-	1	2	1
17	Sivaslı Taife-i Göçebeyan	45	-	3	24	18
18	Çiftlik-i Alaylu Mutasarrıf Abdullah Bey Göçebe Taifesi	15	-	15	1	1
19	Çiftlik-i Kubur Hizmetkârları	9	-	1	2	6

20	Orta Geçe Diğer Sivashlı Göçebe Taifeleri	82	-	6	30	46	
21	Kuşçular'da Kâin Göçebe Taifeleri	50	-	8	17	25	
22	Çiftlik-i Engiz Mutasarrıf Memiş Paşa	31	-	8	13	10	
23	Engiz Çiftlik-i Mezburda Kain Sivashlı Göçebler	26	-	3	17	6	
24	Çiftlik-i Karatekin Mutasarrıf Memiş Paşa Sivashlı Göçebeleri	25	-	4	9	12	
25	Göçebe Laz Taifeleri	38	-	6	10	22	
26	Bafra'da Sakin Ahışa Muhacirleri	6	-	1	5	-	
27	Çamur Alizâde Hacı Hüseyin Efendinin Çobanı	3	-	1	1	1	
28	Öte Geçeden Göçebe Laz Tâzifesi	21	-	2	6	13	
29	Bafra'da Sakin Kabarta Muhacirleri ¹¹⁸	30 +7	-	7	12	11	
30	Bafra'da Mütemekkûn Misafir Reaya ve Gerek İslâm beyan	101	-	35	24	42	
31	Bafra'da Misafir Reaya ve Kürd ismi beyan	27	-	7	19	1	
	Müslüman Nüfus Toplamı	798	21	144	230	252	
				Ala	Evsad	Edna	Sagir
32	Kuşçular'da Kâin Göçebe Ermeniyan Taifeleri	24	-	-	-	13	11

¹¹⁸ Kabartay Muhacirlerinin bulunduğu sayfanın sonuna müsün, tûvânâ ve sagir toplamları yapıldıktan sonra 7 kişinin daha ismi eklenmiştir ancak bu kişilerin musin ve tûvana dağılımları yapılmamıştır.

33	Bafra'da Misafiren Sakin Reayaları Beyan	40	-	3	35	1	1
	Reaya Toplamı	66	-	3	35	14	12
	Genel Toplam	862	-				

1.3.2 980 Numaralı Deftere Göre Bafra Kazası Gayrimüslim Nüfusu

Bafra Kazasına bağlı mahalle ve köylerde yaşayan gayrimüslimlerin sayıları, hane sayıları ve Cizye¹¹⁹ grupları Hicri 1250 (1834-1835) tarih ve 980 sayılı nüfus defterine kaydedilmiştir. 980 numaralı nüfus defterinin 1-115'inci sayfaları arasında Bafra'ya tabii mahalle, köy ve çiftliklerde ikamet eden gayr-i Müslimlere ait bilgiler mevcuttur. Defterin 115'inci sayfasından sonraki kayıtlar Alaçam'a bağlı gayr-i müslimlere aittir.

980 numaralı gayr-i müslim nüfus defterinde Hisarlı Köyünün kaydının yapıldığı 107'inci sayfadan sonra 114'üncü sayfadaki Saklu Köyünün kayıtları yazılmıştır. Aradaki 6 sayfalık boşlukta herhangi bir kaydın olup olmadığı bilinmemektedir. Bununla birlikte 115'inci sayfadaki Bafra'ya bağlı gayr-i Müslimlerin toplamının yapıldığı bölümdeki rakamlar bu alanda bir eksiklik olmadığını sadece sayfa numaralarının yanlış yazıldığını düşündürmektedir.

972 ve 973 numaralı nüfus defterlerinde müslüman nüfus yaşlarına göre sabi (çocuk), tüvana (genç), ve müsün (yaşlı) olarak sınıflandırılmıştı. Gayrimüslim nüfusa ait verileri içeren 980 numaralı defterde yaş grupları gelirlerine göre ifade edilmiştir. Cizye gelirlerine göre zengin olanlar a'lâ (iyi), orta halli olanlar evsât (orta), fakir olanlar ednâ(fakir) olarak sınıflandırılırken çocuklar ve yaşlılar, sagîr ve amel-mânde olarak kaydedilmiştir.

¹¹⁹ Cizye, Osmanlılara önceki Türk-İslâm devletlerinden intikal eden şer'î bir vergidir. Daha geniş anlamda cizye, Osmanlı vatandaşı olan gayrimüslimlerden, can ve mal güvenliklerinin sağlanmasına karşılık alınan bir vergi çeşididir. Devletin önemli bir gelir kalemi olan cizye, 14- 75 yaşları arasında bulunan sağlam erkek nüfustan alınmaktaydı. bk. Mehmet Ali Ünal, Osmanlı Tarih Sözlüğü, s.153, Mehmet Erkal- Halil İnalçık; "Cizye". DİA.,VIII. İstanbul 1993. s.42-48

Tablo 25:1835 Yılında Bafra Kazasında Gayrimüslimler

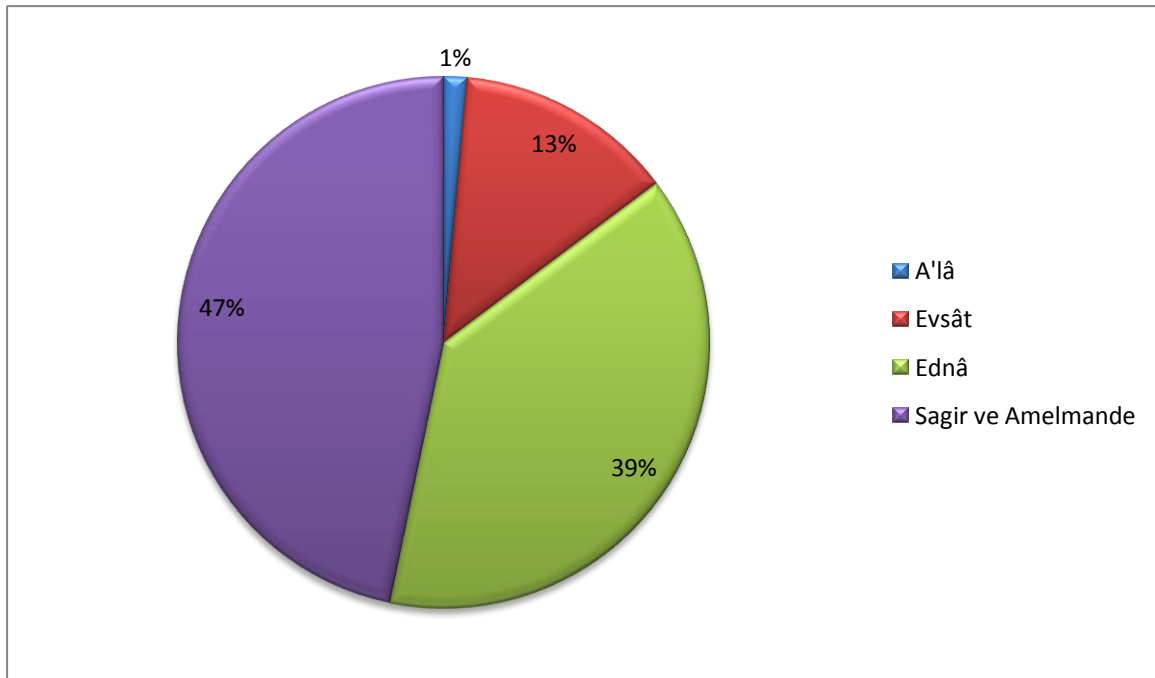
Mahalle / Köy Adı	Hane	A'lâ	Evsât	Ednâ	Sagir ve Amelmande	Toplam
Yaka (Ermeni Reayaları)	36	8	14	35	46	103
Rum ReayaTaifeleri	84	10	35	102	158	305
Elyagut	36	2	51	92	134	279
Gökçesu Reayaları	6	1	15	13	12	41
Gedikler	2	-	4	2	5	11
Kuşluhan maa Değirmenözü	2	1	5	4	7	17
Selemelik	19	9	40	22	24	95
Tabii Selemelik	6 ¹²⁰	-	3	21	17	41
Kovanlık	5	-	11	23	31	65
Ahresto?	3	2	1	1	2	6
Kaydalapa	18	1	10	44	17	72
Kapualtı	7	-	7	26	22	55
Boz Melik	16	2	1	35	24	62
Osman Beyli	12	-	2	15	15	34 ¹²¹
Teknecik	9	1	6	21	20	48
Lengerlü	1	-	1	1	2	4
Yenicek	12	1	24	-	11	36
Kapukiye	21	2	2	44	68	116

¹²⁰980 numaralı Nüfus Defterinin 28. Sayfasında kayıtlı olan Tabi-i Selamünaleyk'de kişilerin üzerine hane numaraları kaydedilmiş olmasına rağmen sayfa sonunda yapılan toplamlarda hane sayısı yazılmamıştır.

¹²¹ 980 Numaralı Nüfus Defterinde Osman Beyli köyünde toplam nüfus 34 olarak verilmiştir ancak a'lâ, evsât, ednâ ve sagir -amel-mânde kayıtlarında toplam 32'dir. Bu sebeple toplam rakama 2 ilave edilmiştir.

Doğanyuvası	11	1	2	21	22	46
Canıklü Yurdu	28	1	1	52	31	85
Sürmeli	27	1	5	38	46	90
Darboğaz	30	1	1	65	36	93
Engiz	7	-	2	9	13	24
Dokuzoğlu	27	1	5	58	40	104
Boyaluca	13	-	8	56	50	114
Kavakluca	17	-	4	34	53	91
Ormanos ?	42	1	4	63	47	115
Çulhakoca	3	-	3	5	13	21
EyNEGazi	4	-	-	10	19	29
Fındık Gediği	17	-	12	25	52	89
Kuzalanı	13	1	2	27	24	54
Çiflik-i OtkayasıMutasarrıf Memiş Paşa	6	-	-	10	15	25
Çiflik-i Sakarçukuru Mutasarrıf Memiş Paşa	9	-	11	-	17	28
Çiftlik-i Kabaçukur Mutasarrıf Memiş Paşa	21	1	3	38	48	90
Yaylazifindi (?)	20	-	4	63	73	140
Asmaçam	23	1	51	56	89	197
Nebyan Kirazlu	23	-	15	34	49	98
Yeraltı Tabi-i Nebyan	21	-	27	28	52	107
Hotmeşah Tabi-i Nebyan	29	-	25	41	59	125

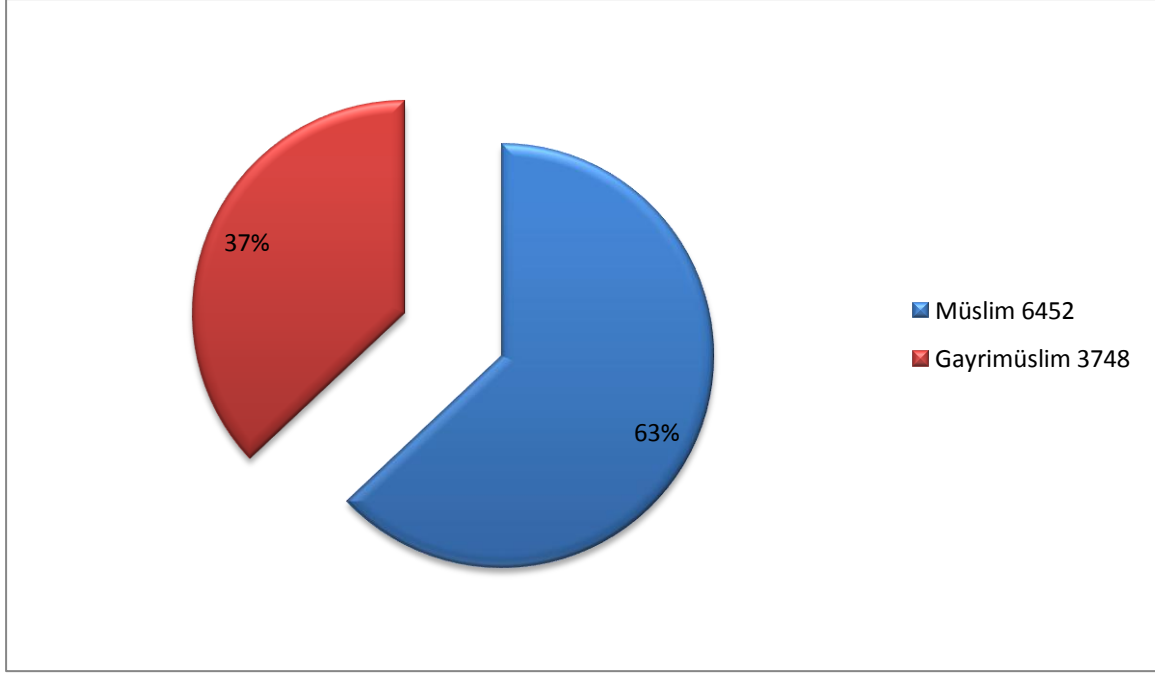
Pireyurdu Tabi-i Nebyan	13	-	16	26	30	72
Ağcaalan Tabi-i Nebyan	16	-	18	43	43	114
Kolay	6	-	3	17	37	57
Hisar	57	4	24	99	162	289
Saklık	22	-	22	23	16	61
Toplam	794	53	500	1442	1751	3748 ¹²²

Şekil 12: Gayrimüslimlerin Cizye Gruplarına Dağılımı

Cizye gruplarına göre Bafra'daki gayr-i müslim nüfusu değerlendirecek olursak; %47'lik oranla ilk sırayı sagîr ve amelmande olarak kaydettiğimiz yaşlı ve çocuklar alır. Bunların toplam sayıları 1751'dir. İkinci sırada % 39'luk oranla ednâlar (fakirler) yer alırken sayıları 1442'dir. %13'lük oran ve 500 kişilik sayılarıyla üçüncü sırada evsâtlar (orta) yer alır. Cizye gelirlerine göre zengin olarak kaydedilen a'lâ'ların (iyi) en son sırada % 1'lik oranla yer aldığını görüyoruz. A'lâ grubuna girenlerin Bafra'daki toplam sayısı 50 kişidir.

¹²²A'lâ, Evsât, Ednâ ve Sagir ve Amelmandelerin toplam rakamı 3746'dır ancak tabloda toplam rakam 3748 olarak verilmiştir. Bu durumun nedeni Osman Beyli köyündeki 34 kişilik nüfusun cizye gruplarına dağılımında yapılan 2 eksiklikten kaynaklanır.

Şekil 13: 1835 Sayımında Bafra Kazası Müslim - Gayrimüslim Oranı

980 numaralı Bafra – Alaçam Gayr-i Müslim nüfus defterinin 115’inci sayfasına kadar olan kayıtlara göre 1835 yılında Bafra’ya tabi mahalle ve köylerde yaşayan gayr-i müslim nüfus 794 haneye dağılmış 3748 kişi olarak ortaya çıkmaktadır. 1835 yılına ait 972 ve 973 numaralı nüfus defterinden elde ettiğimiz 6452 kişilik müslüman nüfusu da gayr-i müslim nüfusa dâhil edersek 1835 yılında Bafra’daki toplam nüfus 10.193 olarak karşımıza çıkar. Bu rakamlara göre Bafra’daki Gayr-i Müslim nüfusun oranı % 37’dir.

1.3.3 1034 Numaralı İcmal Defterine Göre 1849 Yılında Bafra Kazası Müslüman Nüfusu Müslim 6452 Gayrimüslim 3748

19. yüzyılın ilk yarısında Bafra Kazası nüfusunu ortaya koyabilmek için kullanılması gereken son arşiv belgesi 1849 yılına ait 1034 numaralı Nüfus İcmal defteridir. Daha önceki bölümlerde tahrir defterleriyle ilgili bilgileri verirken açıklamasını yaptığımız icmal veya mücmel defterlerinin farkı nüfus ile ilgili bilgilerin ayrıntıya inilmeden ait olduğu idari teşkilatın ismiyle birlikte hane ve nüfus verilerini toplam olarak vermesiydi.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defteri kataloğunda 1034 numara ile kayıtlı nüfus icmal defteri; Samsun, Kabi Madeni, Meydan, Serkeş ve Bafra ait bilgiler barındırmakta olup baştan ilk 5 sayfası eksiktir. Defterin tarihi ile ilgili olarak yapılan başka çalışmalarda 1849

tarihi verilmektedir¹²³. 1034 numaralı defterde Bafra Kazası ile bilgiler 30. sayfadan başlayıp 45. sayfasına kadar devam etmekte olup 30 ile 38. sayfalar arasında Müslüman nüfusa ait kayıtlar bulunurken 40 ile 49. sayfalar arasında gayr-i müslim nüfusa ait bilgiler mevcuttur.

1034 numaralı nüfus icmal defterine göre 1849 yılında Bafra Kazasında Müslüman nüfus 2716 haneye dağılmış olan 8085 kişiden ibarettir.

Tablo 26 :1849 Yılında Bafra Kazası Müslüman Nüfusu

Sıra No	Mahalle - Karye	Nüfus	Hane
1	Cami-i Kebir	289	136
2	Müfti	71	32
3	Küçük Hamam	88	32
4	Hacı Şaban	81	33
5	Kargalu	59	30
6	Sofulu	131	51
7	Hacı Nabi	149	64
8	Çilhane	133	57
9	Debbağhane	220	97
10	Yaka	85	45
11	İshaklu	48	18
12	Taife-i Ekrad Kasaba-i Mezbur	134	51
13	Dedeli	67	26
14	Yörgüç	20	9
15	Mardar	203	81
16	Harız-ı Cuma	51	22
17	(Harız-ı Cuma'da) Sivaslı Göçebeler ¹²⁴	146	58
18	Cuma Harızı	21	8
19	Kuşcular	60	27
20	Kuşcular Taife-i Elekcıyan ¹²⁵	63	21

¹²³Demircioğlu, Bilgin, Çakıcı ve Birinci, *Trabzon Nüfus ...*, s.14-15.

¹²⁴ Taife-i mezbur Müteveffa Osman Paşazadelerin müşterek arazilerinde ve birazlarının kendü mülklerinde olduğu. Nfs. Def. No. 1034, s. 31.

¹²⁵ Kendülerinin bir miktar arazileri olduğu

21	Karaburç	34	14
22	Kaygusuz	19	13
23	Kalaycılı	18	8
24	Gelemağri	79	30
25	Garişah	27	13
26	Gökçeağaç	54	18
27	Kelikler	55	17
28	Gültepesi	34	11
29	Keresteciyan	134	50
30	Demşek	107	34
31	Tatarlı	12	5
32	Virancık	51	21
33	Türkgünü	48	17
34	Elmacık maa Kozağızı	28	9
35	Kuşluğan	32	11
36	Terzili	37	13
37	Burunca	20	6
38	Şeyh	23	8
39	İlyaslu	105	36
40	EyNEGazi	61	19
41	Paşaseyh	21	6
42	Çulhakoca	108	16
43	Kanlıgüneyi	83	16
44	Köleyurdu	274	51
45	Yiğidalanı	49	13
46	Eğidir	145	29
47	Kolay	148	49
48	Kovanlık	27	10
49	Bengi	310	92
50	Pelitbükü Kırpicak	144	38
51	Pelitbükü Sekicek	126	32
52	Kabalı	174	58
53	Kaplancık	60	16
54	Ferundek (?)	108	24
55	Alancık	25	11

56	Çiftlik	115	25
57	Hecinlü	64	19
58	Dedealanı	49	13
59	Erikbilanı	77	29
60	Cerik Alanı 9. Kayıt	124	26
61	Boyalı	106	27
62	Türkmenler	105	25
63	BElalanı	196	43
64	Sarpun	158	44
65	Gökalan	88	21
66	El Alan	49	13
67	Akalan	65	22
68	Çağışur	215	49
69	Kasnakçı	238	57
70	Kuşkayası	73	26
71	Ayazma	89	33
72	Yörükalan	9	4
73	Lengerli	14	5
74	Köslü	81	22
75	Çalköy maa Sürmeli	42	15
76	Ciniler	23	5
77	Koçaklı	34	13
78	Killik	61	26
79	Karaköy	11	4
80	Çiftlik-i Mezbur'da mütemekkinan Sivaslı Göçebeler	31	12
81	Eylemezlü	17	12
82	Alıklı	27	12
83	Engiz maa Geleric	74	29
84	Çiftlik-i Mezburda kain Sivaslı göçebeler	26	10
85	İnözü	42	10
86	Düzköy	85	24
87	Tasköy	93	25
88	Şeyhulaş	84	39

89	Tecirbeylü	28	9
90	Gazibeylü	93	29
91	Sarmaşuk	8	3
92	Tekke	16	6
93	Martıkale	56	25
94	Ferak?	20	5
95	Ahurcak	19	8
96	Gülübec (?) Çiftliği	21	8
97	Lodros	20	5
98	Karaca Yörük	5	3
99	Çiftlik-i Karaca Yörük	6	5
100	Girne	39	19
101	Şeyhevran	48	21
102	Hacılar	40	18
103	Gümere	15	6
104	Çiftlik-i Alablı	16	6
105	Aktekke	24	12
106	Kilise	16	4
107	Sarıköy	12	6
108	Çiftlik-i Doğancık	4	2
109	Çiftlik-i Karaarslan	71	45
110	Çiftlik-i Elive (?)	20	9
111	Çiftlik-i Bakır Pınarı	11	4
112	Kozcağız	13	7
Toplam		8085	2716

1.3. 4 Müslüman Nüfusun 1034 Numaralı İcmal Defteri ve 972 ve 973, 979 Nüfus Defterlerine Göre Karşılaştırılması

1849 yılına ait 1034 numaralı nüfus icmal defterine göre Bafra Kazası Müslüman nüfusu 2716 haneye dağılmış 8085 kişi olarak ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu nüfus ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta 1034 numaralı icmal kayıtlarında Müslüman nüfus kaydedilirken sadece yerleşik nüfus bu defterde yer almamıştır. İlave olarak Ekrâd Taifesi, Elekçıyan ve göçebeler gibi daha önce 979 numaralı nüfus defterinde yer almış bazı gruplarında bu rakama eklendiği görülmektedir. Bu yüzden 1034 numaralı nüfus icmal

defterindeki Müslüman nüfusa ait kayıtları 1835 yılı ile kıyaslayabilmek için 972-973 Bafra Müslüman Nüfus defteri ile Bafra'daki göçebe nüfusun kayıtlarının yapıldığı 979 numaralı defterin toplamını alarak kıyaslamak nüfusun gelişimini ortaya koymak adına daha sağlıklı veriler ortaya koyacaktır.

Ayrıca 1835 yılına ait nüfus bilgilerini değerlendirirken kullandığımız 972 ve 973 numaralı Bafra Müslim nüfus defterlerinde, Bafra'ya bağlı Memiş Paşa Dairesi ve Bafra Âyanlarıyla birlikte 11 mahalle ve 83 köyün kayıtları mevcuttu. Virancık - Ekberli, Elmacık - Kozağzı, Gökağaç - Değirmenözü köylerinin birlikte kaydedilmesinden dolayı Bafra'daki gerçek köy sayısı 86 idi.

1849 yılı nüfus verilerini ihtiva eden 1034 numaralı icmal defterinde Bafra ile ilgili olarak Müslümanlara ait 11 mahalle 92 köy ve 9 çiftlik olmak üzere toplam 112 yerleşim birimine ait nüfus ve hane bilgileri mevcuttur. 972, 973 ve 979 numaralı nüfus defterlerindeki Müslümanlara ait yerleşim yeri sayısı 126 bu durumda icmal defterindeki yerleşim birimi sayısı Memiş Paşa Dairesi ve Bafra Âyanlarını dışarıda bırakarak hesaplırsak 12 adet eksik görünmektedir. Ancak durum daha farklıdır; çünkü 972 ve 973 numaralı nüfus defterinde kayıtları bulunan 15 tane daha köyün kayıtları 1034 numaralı icmal defterinde yer almamaktadır¹²⁶. Bu durumda 1034 numaralı icmal defteri ile diğer defterler arasında 17 adetlik bir fark görünmektedir. Ancak bu rakamda gerçek sayıyı vermemektedir. Zira 972 ve 973 numaralı nüfus defterlerinde Virancık, Ekberli ile birlikte kaydedilmişken, 1034 numaralı icmal defteri kayıtlarında sadece Virancık'a ait kayıt mevcuttur. Ayrıca 972 ve 973 numaralı nüfus defterlerinde Gökçe ağaç ve Gültepesi bir arada kaydedilmişken 1034 numaralı icmal defterinde bu iki köyün kayıtları ayrı ayrı tutulmuştur. Yukarıda bahsettiğimiz ve örnekleri artırılabilir bilgilerin yola çıkarak 1835 yılına ait 972,973 ve 979 numaralı nüfus defterleri kayıtlarında yer alan idari taksimat ile 1849 yılı 1034 numaralı nüfus icmal defterinde yer alan idari taksimatı mahalle ve köy düzeyinde tek tek karşılaştırmanın sağlıklı sonuçlar ortaya koymayacağı açıktır. Bu sebeple 1034 numaralı defterde yer alan nüfus bilgilerini daha önce değerlendirmesini yaptığımız 972,973 ve 979, numaralı nüfus defterlerindeki toplamlarla karşılaştırmakla yetineceğiz.

1835 yılı nüfus sayımına göre 972 -973 numaralı Bafra Müslim Nüfus defterine göre Bafra merkez ve bağlı köylerde Müslüman nüfus 6452 erkek olarak ortaya çıkmıştı. 6452

¹²⁶ Bu köyler; Hamam Harızı, Kuşluhan maa Değirmenözü, Koca Yörük, Kıran, Çıkrıkçı, İnözü, Sürmeli, Domuz ağılı, Almaklu, Hacı Çırak, Dede Alanı, Kışla, Çimenlü, İl Alanı, Ön Palanı

kişilik bu erkek nüfus 1844 haneye dağılmıştı. Yine 1835 yılına ait Bafra'daki göçebe ve misafir reayaların kaydedildiği nüfus defterinde Müslüman nüfus 777 kişi olarak tespit edilmişti. Bu defterde sadece Kazak nüfusun kaydedildiği sayfada hane bilgileri verildiği için hane sayısı 21 olarak çıkmıştı. 1835 yılına ait bu üç defterdeki Müslüman nüfusun toplamı 1865 hanede 7229 erkektir. 1849 yılı icmal kayıtlarının yer aldığı 1034 numaralı defterdeki Müslüman nüfus 2716 hanede kayıtlı 8085 erkek nüfus olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda 1835 yılından 1849 yılına kadar ki dönemde Bafra'daki Müslüman nüfus yaklaşık olarak %12'lik bir artışla 856 kişi artmıştır. Hane sayısı da bu dönemde yaklaşık olarak % 46'lık bir oranla 865 adet artış göstermiştir. Hane sayısındaki bu büyük artışın temel nedeni 979 numaralı nüfus defterindeki hane sayılarının o dönemde eksik yazılıp 1034 numaralı defterde bu eksikliğin giderilmiş olmasından kaynaklanmış olabilir.

1.3.5 1034 Numaralı İcmal Defterine Göre 1849 Yılında Bafra Kazası Gayr-i Müslim Nüfusu

1849 yılına ait 1034 numaralı nüfus icmal defterine göre de Bafra'daki gayr-i müslim nüfus 1293 haneye dağılmış olarak 5524 kişidir.

Tablo 27 : 1849 Yılında Bafra Kazası Gayrimüslim Nüfusu

Sıra No	Mahalle - Karye	Nüfus	Hane
1	EyNEGazi	25	4
2	Çulhakoca	33	4
3	Kolay	43	7
4	Kovanlı	27	10
5	Rumiyan	326	154
6	Elyagut	342	84
7	Hızırilyas	62	20
8	Selemelik	274	46
9	Gökçesu	77	20
10	Kovanlıca	163	27
11	Boyalıca	151	28
12	Müderriş Gedüğü	98	19
13	Asar	344	64
14	Kapualtı bölmesi Yayla	182	40

15	Kuzalanı	70	17
16	Saklu	68	17
17	Hotmeşah	159	26
18	Kirazlı	90	19
19	Asmaçam	176	25
20	Bilan Yurdu	47	8
21	Ağca Alanı	116	13
22	Yaraaltı	66	14
23	Kayaçukur	93	16
24	Otkayası	32	4
25	Sofu Çukuru	33	13
26	Ormanos	160	44
27	Kiraztepesi	28	10
28	Kösedik	46	9
29	Dokuzağılı	191	52
30	Köseli	84	13
31	Canikli Yurdu	129	43
32	Yedirli	28	11
33	Sürmeli	162	53
34	Doğanyuvası	66	19
35	Darboğaz	244	59
36	Yenicek	85	15
37	Kapukaya	152	25
38	Karasazlıotağı	89	11
39	Doruk Uşağı	59	12
40	Beyli Uşağı	69	20
41	Derindir	61	13
42	Aktekke	53	12
43	Kaydapala	109	19
44	Cerimler? maa Çakallar?	76	18
45	Bozmelik	85	21
46	Osmanbeyli	75	18
47	Nodoris?	35	9
48	Ahresto	67	25

49	Ermeniyan	193	73
50	Orhan maa Porsik Alanı	81	-
Toplam		5524	1293

1835 yılı nüfus kayıtlarını ihtiva eden 980 numaralı Bafra- Alaçam gayr-i müslim nüfus defterinde kayıtları bulunan Bafra'ya bağlı 13 mahalle ve köye ait bilgilerin 1034 numaralı defterde yer almadığını görüyoruz¹²⁷. Ayrıca 1034 numaralı icmal defterinde 980 numaralı defterde yer almayan yeni 30 adet köy ve 1 adet çiftliğe dair nüfus bilgileri ortaya çıkmaktadır¹²⁸. Anlaşılacağı üzere 1835 yılına ait 980 numaralı nüfus defterindeki idari taksimat ile 1849 yılına ait 1034 numaralı nüfus icmal defterindeki Gayr-i müslim nüfusun yaşadığı idari taksimat arasındaki farklardan dolayı nüfusu sadece toplam rakamlar üzerinden değerlendirmek daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

980 numaralı Bafra – Alaçam Gayr-i Müslim nüfus defterinin 115'inci sayfasına kadar olan kayıtlara göre 1835 yılında Bafra'ya tabi mahalle ve köylerde yaşayan gayr-i müslim nüfus 794 haneye dağılmış 3748 kişi olarak ortaya çıkmıştı. 1849 yılına ait 1034 numaralı nüfus icmal defterine göre de Bafra'daki gayr-i müslim nüfus 1293 haneye dağılmış olarak 5524 kişidir. 1835 yılından 1849 yılına gelindiğinde Bafra'daki gayr-i müslim nüfus yaklaşık olarak % 43'lük bir artışla 1776 kişi artarken hane sayısı yaklaşık olarak %63'lük bir artışla 499 artmış görünmektedir.

¹²⁷ Yaka mahallesindeki Ermeni Reaya, Kelikler Köyü, Kuşluğan ile birlikte yazılan Değirmenözü köyleri, Lengerlü Köyü, Teknecik Köyü, Engiz Köyü, Kavakluca Köyü, Fındık Gedîği Köyü, Sakar Çukuru Mutasarrıf-ı Memiş Paşa Çiftliği, Yayla Zefinidi Köyü, Hisar Köyü, Saklık Köyü ve Karapire yurdu Tabi-i Nebyân

¹²⁸Bu yeni yerleşim birimlerinin isimleri şunlardır; İnegazi, Kovanlı, Müderris Gedüğü, Asar, Kozalanı, Saklu, Hotmeşah, Kirazlı, Asmaçam, Bilan Yurdu, Ağca Alanı, Yaraaltı, Kayaçukur, Otkayası, Sofu Çukuru, Ormanos, Kiraztepesi, Kösedik, Köseli, Canikli Yurdu, Yedirli, Sürmeli, Doğanyuvası, Darboğaz, Yenicek, Kapukaya, Doruk Uşağı, Baylı Uşağı, Derindir, Sayfa 43 ile Çiftlik-i Orhan maa Porsik Alanı'dır.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞAHİS İSİM, SIFAT VE LAKABLARI

2.1 İsimler

Türkler İslamiyet'in kabulünden sonra eski Türk adları yerine Arapça isimler kullanmayı tercih etmişlerdir. Kaza genelinde bu duruma uygun oldukça fazla isim göze batmaktadır. Bu duruma örnek; Ali, Muhammed ve Mustafa gibi isimlere çok sık rastlanmasıdır.

2.1.1 Bir Defa Geçen Şahıs İsimleri

Çalışmamıza konu olan 972 -973 numaralı Bafra nüfus defterlerinde yaptığımız taramaya göre bir defa geçen şahıs isimleri tespit edilmiştir. Bu isimler ve hangi yerleşim yerinde kullanıldıkları ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda mevcuttur.

Tablo 28 : Bir Defa Geçen İsimler

İSİM	Mahalle/ Karye
Tufan	Sofulu
Zahid	Sofulu
Haşim	Debbağhane
Nazif	Cami-i Kebir
Melik	Cami-i Kebir
Hilmi	Cami-i Kebir
Nurullah	Keresteciyan
Kemal	Kuşkayası
Abdülmuttalip	İshaklu
Kahraman	Demşek
Behced	Gazibeylü
Niyazi	Eğidir
Halit	Kolay
Haydar	İl Alanı

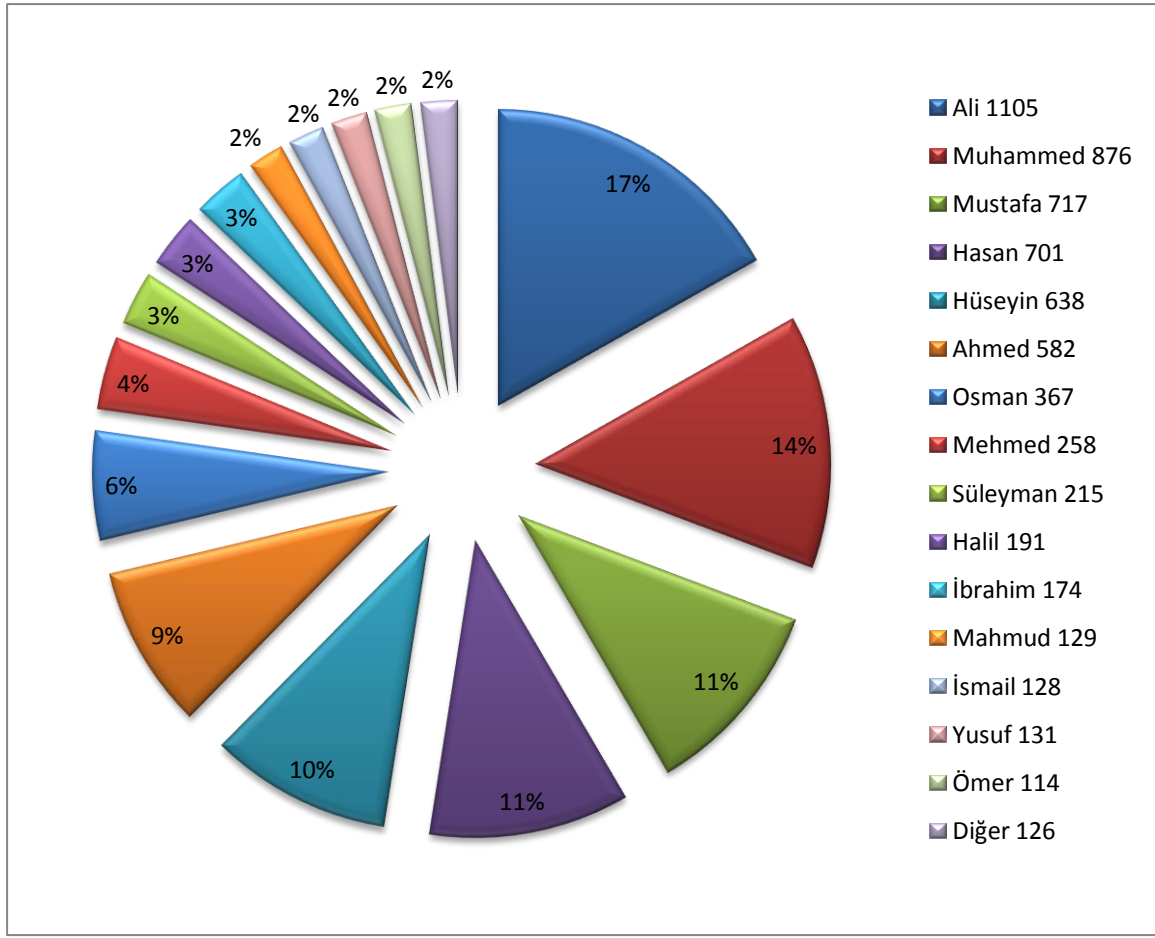
Defterlerde nüfusa kaydedilen kişilerin kendi isimleriyle birlikte baba adları da belirtilmişti. Bu nedenle defterlerde belirtilen nüfusun iki katına yakın ismin kayıtlı olduğu tahmin edilmektedir. Aşağıdaki tablolarda en çok kullanılan şahıs isimleri ve nüfusa oranları belirtilmiştir.

2.1.2 En Çok Kullanılan Şahıs İsimleri

Kaza genelinde en çok kullanılan isim % 17'lik oran ve 1105 kişiyle Ali'dir. Ali ismini %14'lük oran ve 876 sayısıyla Muhammed takip eder. Üçüncü en çok kullanılan isim % 11'lik oran ve 717'lik sayıyla Mustafa'dır.

Tablo 29: En Çok Kullanılan İsimler

İSİM	KİŞİ SAYISI	TOPLAM NÜFUSA ORANI %
Ali	1105	%17
Muhammed	876	%14
Mustafa	717	%11
Hasan	701	%11
Hüseyin	638	%10
Ahmed	582	%9
Osman	367	%6
Mehmed	258	%4
Süleyman	215	%3
Halil	191	%3
İbrahim	174	%3
Mahmud	129	%2
İsmail	128	%2
Yusuf	131	%2
Ömer	114	%2
Diğer	126	%2

Şekil 14: Müslüman Nüfusun İsim Dağılımı

2.1.3 Bafra'nın Köy ve Mahallelerindeki Aile İsimleri

Çalışmamızda ortaya çıkan aile isimlerini incelediğimizde çeşitli şehir, memuriyet isimlerinin yanında milliyet isimlerine de rastlamaktayız. Bu aile isimleri bölgenin iskânıyla ilgili olarak da bir ipucu verir. Ayrıca mesleklerin köy ve mahallelere dağılımında da yardımcı olurlar. Kürdoğlu, Türkünoğlu ve Boşnakoğlu gibi milliyet belirten aile isimleri genele bakıldığında çok fazla olmamakla beraber kullanılmıştır. Daha çok meslek ve fiziksel durum /kusur bildiren aile isimleri mahalle ve köylerde yaygındır.

Meslek bildiren aile isimlerine bakıldığında dikkat çeken meslekler şunlardır: Tütüncülük, kalyonculuk, katırcılık, bostancılık, çobanlık, çavuşluk, topçuluk, sipahilik, müezzinlik, hatiblik, hafızlık, hamamcılık, kömürcülük, davulculuk, bekçilik, pirinççilik, şerbetçilik, yorgancılık, değirmencilik, kahvecilik, aşçılık. Bunların dışında fiziksel özellikleri ve kusurları belirten aile isimleri de oran olarak fazladır. Bunlardan dikkat çekenler; topal, çolak, ince, uzun, sarı, kara, kör, kel, köse, Arab'dır. Az da olsa memleket belirten Marmaralu, Tatar, Tavas, Tosyalı, Canıklü gibi yer isimlerine de rastlanır.

Günümüz söyleyişinde dikkat çekici bazı aile isimleri de mevcuttur. Örneğin; Kızıbrahimoğlu, Karaöküzoğlu, Kaltakoğlu, Çuksuzoğlu gibi.

Tablo 30: Aile İsimleri

Sıra No	Mahalle - Karye	AİLE İSİMLERİ
1	Mir-i Mirân-ı Kiramdan Memiş Paşa Dairesi	Bekdaşoğlu
2	Daire-i Âyan -ı Bafra	-
3	Hacı Nabi	Etmekçioğlu, Etmekçizâde, Gebelüoğlu, Araboğlu, Hacıbaşoğlu, Hocaoğlu, Topalalioğlu, Tongüoğlu, Mansuroğlu, Hayratoğlu, Hudazcıoğlu
4	Hacı Şaban	İnceoğlu, Posukoğlu, Karamollaoğlu, Kellecioğlu, Kocabaşoğlu, Pısıloğlu, Dönmeoğlu, Kızanasafioğlu, Abdullahoğlu, Küçükmollaoğlu, Küçükmollaoğlu, Şeküroğlu,
5	Sofulu	Başbabaoğlu, Pazvantoğlu, Kulhasanoğlu, Gödelcioğlu, Zorhacıoğlu, Cırıkioğlu, Hacıbâlioğlu,
6	Debbağhane	Hızıroğlu, Kürdoğlu, Yahyaoğlu, Yankaloğlu, Suhteoğlu, Yankaloğlu, Ganioğlu, Kabaşoğlu, Bülbüloğlu, Taktakoğlu, Kabakoğlu, Etmekçioğlu, Gamberoğlu, Göçoğlu, Pazvantoğlu, Titioğlu, Marmaralüoğlu,
7	Karkalu	Müezzinoğlu, Kartlakaoğlu, Karagözoğlu, Köroğlu, Karaoğlanoğlu, Ferekçioğlu, Eyüboğlu, Tütüncüoğlu, Kürdoğlu, Balcıoğlu,
8	Yaka	Kitabcıoğlu, Kürdhacıoğlu, Portakaloğlu, Kabazâde, Etmekçioğlu, Çerkezoğlu, Seydioğlu, Fakioğlu, Kabaoğlu,
9	İshaklu	Cingözoğlu, Karagözoğlu, İshaklûoğlu,
10	Küçük Hamam	Hacınalbandoğlu, Habcıoğlu, Kulcuoğlu, Seddaroğlu, Bozacıoğlu,
11	Müftü	Kuşcuoğlu, Etyemezoğlu, Alaçamluoğlu, İskenderoğlu, Safderoğlu, Kapancıoğlu, Alçakoğlu, Saçluoğlu, Türkoğlu, Mardaroğlu,
12	Çilehane	Bacakoğlu, Kabucuoğlu, Gaiboğlu, Orduluoğlu, Bozoğlu, Ağaçbacakoğlu, Mazlumoğlu, Beşlüoğlu, Fettahoğlu, Güçöğlu, Karaboyaroğlu, Pazvantoğlu, Tobçuoğlu,

		Arhavilioğlu,
13	Cami-i Kebir	Sıvacıoğlu, Bozoğlu, Nakiboğlu, Ağaoğlu, Şemsiyecioğlu, Baloğlu, Kelleccioğlu, Kuloğlu, ikizoğlu, Kudretoğlu, Kilimcioğlu, Dühaoğlu, Enderoğlu, Kaklıoğlu, Potakaloğlu, Cevizoğlu, Bülbüloğlu, Panpaloğlu, Dağlıoğlu, Müderrisoğlu, Tutukoğlu, Mehderoğlu, Müezzinoğlu, Sucuoğlu, Mirahuroğlu, Tobsakaloğlu, Nafioğlu, Hacıyesüroğlu, Hacımahmudoğlu, Vardarlınınoğlu, Çalcıoğlu, Tiryakioğlu,
14	Gelemağrı	Zonukoğlu, Kollukçuoğlu, Caferoğlu, Kaküllüoğlu, Hacıoğlu,
15	Kaygusuz	Tekyenişoğlu, Akbaşoğlu,
16	Karaburç	Kavaklıoğlu,
17	Kalaycılı	Haboğlu, Suhteoğlu
18	Kuşcular	Orakoğlu, Karakaşoğlu, Seryörüköğlu, Gökgözoğlu,
19	Cuma Harızı	Şabanoğlu, Camuzoğlu, İthasanoğlu, Uzunhasanoğlu,
20	Hamam Harızı	Piroğlu, Dumenöğlu, Çoroğlu,
21	Garip Şah	Kuşçuoğlu, Uzunhasanoğlu, Tekşidoğlu,
22	Dedelü	Hocaoğlu, Gulamoğlu, Sakallümahmudoğlu, Çakıroğlu, Kuloğlu, Kütüköğlu, Ahmetbaşoğlu, Celeboğlu, Kuruhüseyinoğlu, Abidoğlu, Balıköğlu, Hamidoğlu, Kocaoğlanoğlu, Caferoğlu,
23	Yörgüç	İmamahcıoğlu, Üzümcüoğlu, Müezzinoğlu, Canıklüoğlu, Ciğerhasanoğlu, Karabacaköğlu,
24	Tatarlı	Hatiboğlu, Kayaoğlu, Akbaşoğlu, Karıbdasoğlu,
25	Virancık maa Ekberli	Şahbazoğlu, Körhacıoğlu, Çakıroğlu, Alibaşoğlu, Dedeoğlu, Kürdhacıoğlu, Hacıhasanoğlu, Tonbazoğlu, Sipahioğlu, Kabasakaloğlu, Sevilmişoğlu,
26	Elmacık maa Kozağızı	Nuhoğlu, Kürdoğlu, Karamehmedoğlu, Günöğlu, Çakıroğlu, Selmanoğlu,
27	Keresteciyan	Güloğlu, Mürseloğlu, Kıroğlu, Tokuroğlu, Çiloğlu, Cebeoğlu, Kuvazoğlu, Topalahmedoğlu, Tellakçioğlu, Tellakluloğlu, Kökçüoğlu, Karaosmanoğlu, Alibaşoğlu,
28	Türk	Ağcaademoğlu, Derelüoğlu, Kavakluloğlu, Marazoğlu, Tataroğlu, Hızıroğlu,
29	Paşa Şeyh	Tacıroğlu, Katırcaköğlu, Cebeoğlu, Boduroğlu, Taciroğlu,

30	Gökağaç maa Gültepesi	Menteşoğlu, Himmedoğlu, Mansuroğlu, Günoğlu, Özüoğlu, Kırhasanoğlu, Camuzoğlu, Emiroğlu, Hekimoğlu, Dursunoğlu, Hümaoğlu, Makascioğlu, Cinhimmedoğlu,
31	Kelikler	Şabanoğlu, Hudoğlu, Ağcaoğlu, Uzunalioğlu, Yenioğlu, Kahtazâde, Çobanoğlu, Velioğlu, Suhteoğlu,
32	Demşek	Ademoğlu, Abdioğlu, Nasuhoğlu, Akhüseyinoğlu, Sariahmedoğlu, Kulahmedoğlu, Cıbroğlu, Emirzâdeoğlu, Bakdaşoğlu, Hacıoğlu, Köseahmedoğlu, Küçükoğlu, Cinahmedoğlu, Eyüboğlu,
33	Kuşluhan maa Değirmenözü	Tankazoğlu, Karacoğlu, Horaoğlu, Karahacıoğlu,
34	Karaşeyh	Burunsuzoğlu,
35	İnegazi	Haciahmedoğlu, Çakıroğlu, Tunaoglu, Sandalcioğlu, Kürekoğlu, Çıkrıkçioğlu, Yabukcuoğlu, Çavuşoğlu, Şahinoğlu, Sakızcıoğlu, Esbahoglu, Karakaşoğlu
36	Burunca	Şeküroğlu, Çebnioğlu, Emirali, Karahasanoğlu, Karaçoroğlu,
37	İlyaslu	Ovabaşoğlu, Yahyaoğlu, Alibaşoğlu, Tahnişoğlu, Piroğlu, Türkünoğlu, Şahbazoğlu, Çakıroğlu, Tankaloğlu, Ciğerahmedoğlu, Kırbulanoğlu, Efendioğlu,
38	Tosköyü	Sarıbaşoğlu, Emiroğlu, Türkmenoğlu, Kabaluoğlu, Oruçoğlu, Tapucuoğlu, Kalyoncuoğlu, Hatiboğlu, Kürdoğlu, Ömercikoğlu, Yahyaoğlu, Bostancıoğlu,
39	Gazi Beyli	Kabaoğlu, Çerikoğlu, Çotoğlu, Sarialioğlu, Mollacaoğlu, Çavuşoğlu, Kocaoğlu, Çarıkoğlu, Azkunoğlu, Kabacaoğlu,
40	Ak Tekke	Celiloğlu, İkizlûoğlu, Veziroğlu,
41	Şeyhulaş	Akçabayraktaroğlu, Kayıoğlu, Karahacıoğlu, Ömercikoğlu, Keçipotoğlu, Düvecioğlu, Kılıçoğlu, Bahucuoğlu, Kelleşoğlu, Günhüseyinoğlu, Bıyıkoğlu, Çobanoğlu, Ömerceoğlu, Mucukoğlu, Dorıkoğlu, Baloglu, Kuşkayalu, Kapusuzoğlu, Kürekoğlu,
42	Martakale	Aşukoğlu, Kızıbrahimoğlu, Çavuşoğlu, Karabrahimoğlu, Başoğlu, Müezzinoğlu, Aşurahmedoğlu, Cıyakluoğlu, Tokuroğlu, Kamcıoğlu, Tomaloğlu, Alicanoğlu, Kalyancıoğlu, Karamustafaoğlu, Kelhasanoğlu, Kellüoğlu, Mansuroğlu,

43	Sarıköy	Nazacoğlu, Keçeppostoğlu
44	Kinise	Gündeşoğlu, Başoğlu, Aşıkoğlu, Karaosmanoğlu,
45	Tacir Beylü	Kocakaraalioğlu, Tiryakioğlu, Hatiboğlu, Ovabaşoğlu, Veledoğlu, Tavasodlu, Ağcapirkararoğlu,
46	Sarmaşuk	Delioğlanoğlu, Kavakluoğlu, Karaahmedoğlu,
47	Terzilü	Günalioğlu, Tütüncüoğlu, Zindancıoğlu, şaniloğlu, Osmanbaşoğlu, Bolcuoğlu,
48	Hacılar	Sokubekiroğlu, Karamahmudoğlu, Numanodlu, Keçelüoğlu, Karkaoğlu, Hacıhatiboğlu, Hacıoğlu,
49	Gümere	Kürdoğlu,
50	Lerodos	Kocaoğlu, Kokanoğlu,
51	Koca Yörük	Çemendoğlu,
52	Tekke	Mahioğlu, Azvişoğlu, Tekkşihoğlu,
53	řeyhevrán	Yahyaoğlu, Maksudoğlu, Kivenoğlu, Keloğlu, Boynukaraoğlu, Bacaksızoğlu,
54	Kıran	İncemehmedoğlu, şabanoğlu, Araboğlu,
55	Girne	Gökmenoğlu, Kazancıoğlu, Kocaoğlu, Köbrülüoğlu, Boşnakoğlu,
56	Çıkrıkçı	Topaloğlu, Karkethüdaoğlu, Kabaoğlu,
57	Karye-İnözü	Kelbaşoğlu, Arabalioğlu, Ademoğlu, Sarımollaoğlu, Tosaoğlu, Araboğlu, Taşçıoğlu
58	Düzköy	Eğrioğlu, Memişoğlu, Kürdoğlu, Gebeşoğlu, Topaloğlu, Kabacaoğlu, Abdioğlu, Keçelüoğlu, Dallioğlu, Hatiboğlu, Fatihoğlu, Türkmenoğlu, Tütüncüoğlu, Pintioğlu,
59	Çalköy	Günalioğlu, Sarıbaşoğlu, Tobsakaloğlu, Kırlıoğlu, Katırcıoğlu, Koçaroğlu, Sipahioğlu
60	Yörükalanı	Maksudoğlu, Suhteoğlu, Kapucuoğlu, Kahyaoğlu,
61	Lengerlü	şahaneoğlu, Kocaademoğlu, Yerkuzluoğlu, Husköylüoğlu, Sarıoğlanoğlu
62	Sürmeli	Kalpakoğlu, Uzunalioğlu,
63	Köseli	Hafizoğlu, Başoğlu, İslamoğlu, Güroğlu, Topalademoğlu, Pirkadiroğlu, Cırtlakoğlu, Hızıroğlu,
64	Mardar	Çolakoğlu, Budakoğlu, Çamuralioğlu, Köbrücüoğlu, Karaalioğlu, Çakıroğlu, Zacakoğlu, Hamamcıoğlu, Keloğlu, Topaloğlu, Kadıoğlu, Temuroğlu, Müezzinoğlu, Yemezoğlu, Topaloğlu, Dursunoğlu, Hamamcıoğlu,

		Odaşoğlu, Balabüyükoğlu, Pirinçcioğlu, Abasızoğlu, Dilzioğlu, Sağıroğlu, Çoturoğlu, Satılmışoğlu, Suhteoğlu, Saçluoğlu, Kedaloğlu, Karagözoğlu, Gökçeoğlu, Keleşoğlu, Çakırkuruoğlu, , Çolakoğlu, Köseoğlu,
65	Kuşkayası	Karaosmanoğlu, Cezaoğlu, Kıldaroğlu, Kavaklıosmanoğlu, Gökçeoğlu, Karabacakoğlu, Söylemezoğlu, Şabanoğlu, Hacıosmanoğlu, Başoğlu,
66	Domuzağlı	Yedincioğlu, Boyacıoğlu,
67	Çağşur	Hacimehmedoğlu, Karamustafaoğlu, Kavakluoğlu, Tobcuoğlu, Abdioğlu, Hacıosmanoğlu, Takioğlu, Tiryakioğlu, Uzunalioğlu, Saliboğlu, Haciboğlu, Kürdoğlu, Tanoğlu, Zoralioğlu, Celiloğlu, Çalcıoğlu, Kürdoğlu, Devocioğlu, Yedizoglu, Suhteoğlu, Tozcuoğlu, Kalenderoğlu
68	Kilik	Çokoğlu, Ecdadoğlu, Kömürcüoğlu, Müezzinoğlu
69	İğlemezlü	Sarıhasanoğlu
70	Almaklu	Bekcioğlu, Kıratioğlu, Davulcuoğlu, Kokuoğlu,
71	Ayazma	Çamukoğlu, Kocaoğlanoğlu, Kethüdaoğlu, Kadızâde, Ademoğlu, Takioğlu, Boduroğlu,
72	Kanlıgüney	Söylemezoğlu, Hacıoğlu, Göçoğlu, Sakızcıoğlu, Kadioğlu,
73	Kasnakçı	Kayioğlu, Emirademoğlu, Salihoğlu, Kayaoğlu, Habiboğlu, Ademoğlu, Şimşiroğlu, Küçükoğlu,
74	Yiğitalanı	Kabaşoğlu, Kürdoğlu, Dügeroğlu, Sarıosmanoğlu, Kusduloğlu, Kefeoğlu
75	Sarpun	Köbrücüoğlu, Karaalioğlu, Dağlıoğlu, Boyamaoğlu, Karatacoğlu, Bacakoğlu, Hacıibrahimoğlu, Karataşoğlu, Kuşcuoğlu, Feddanoğlu, Kırıkbaşoğlu, Topalismaikoğlu, Kuruhasanoğlu, Şerbedioğlu, Tankalosmanoğlu
76	Elalanı	Cıldroğlu, Kırıkdhüseyinoğlu, Karahasanoğlu, Tosyalıoğlu, Abdioğlu, Dolukürdoğlu, İmamoğlu, İkizoğlu, Bacakoğlu,
77	Köleyurdu	Karabaşoğlu, Çobanoğlu, Emiroğlu, Kürdoğlu, Kıroğlu, Küçükoğlu
78	Gelericik	Kuşkayaluoğlu, Haydaroglu, Emiroğlu, Hatiboğlu
79	Akalan	Ayvazoglu, Ömeroğlu, Delimollaoğlu, Tekşidoğlu, Şabanoğlu, Karaöksüzoglu, Ademoğlu, Hıziralioğlu, Karaiibrahimoğlu, Kaltakoğlu

80	Feradar	Badecioğlu, Hacıoğlu, Müezzinoğlu, Hatiboğlu, Arabömeroğlu, Öksüzosmanoğlu, Araboğlu, Karabaşoğlu, Memişoğlu, Şabanoğlu, Pehlivanoğlu
81	Çiflik-i Hacı Çırak	Şalvarlıoğlu, Kösealioğlu, Eviroğlu, Kaderoğlu, Karaoğlanoğlu, Kelceoğlu, Hatiboğlu, Kürekoğlu, Kürdhaliloğlu, Körhaliloğlu, Tonbuloğlu, Tunaoğlu
82	Dede Alanı	Duruoğlu, Marazoğlu, Karakaşoğlu, Kesikbaşoğlu, Kürd Osmanoğlu, Tekşidoğlu, Kovanoğlu
83	Kışla	-
84	Çimenlü	Harbcioğlu, Çabkinoğlu, Kuloğlu Oyacıoğlu, Çeridoğlu, Kırılıoğlu, Kuloğlu, Sığırtmaçoğlu, Hacıalioğlu
85	Alancık	Hacıoğlu, Karahaliloğlu, Abdioğlu
86	Kabalu	Kurdoğlu, Karayakalu, Ömeroğlu, Sarialioğlu, Öksüzöğlu, Küçükhasanoğlu, Ecdadoğlu, Keleşoğlu, Karakaşoğlu, Katırcioğlu, Çuvacıoğlu, Yorgancıoğlu, Karayusuföğlu, Bıdıkoğlu, Hacıhüseyinoğlu, Karaahmedoğlu, Ciritöğlu, Kabacaoğlu, Tunaoğlu, Yolatioğlu, Kuruhüseyinoğlu, Mirimoğlu
87	İl Alanı	Körahmedoğlu, Beşlüoğlu, Yazıcıoğlu, Suhteoğlu, Tankaloğlu, Karaalioğlu, Gerzelioğlu, Güheroğlu, Çirakoğlu, Kuruosmanoğlu, Şabanoğlu, Kelalioğlu, Karabıyıköğlu, Türecioğlu, Seyidoğlu, Köksüzöğlu, Fedacaoğlu, Çavuşoğlu, Şabanoğlu, Kapusuz, Gerendeli, Yusuföğlu,
88	Erik Bilanı	Kürdhüeyinoğlu, Çavuşoğlu, Kösehimmedoğlu, Hatiboğlu, Hacıoğluoğlu, Kuloğlu, Çolakoğlu, Katırcioğlu, Bekcioğlu
89	Kaplancık	Tanazoğlu, Çıracıoğlu, Kerimoğlu, Böğrioğlu, Küralioğlu, İbişoğlu
90	Kovanlık	Cırcıoğlu, Dolununoğlu, Tataroğlu
91	Eğidir	Çömezoğlu, Abdioğlu, Gümüşoğlu, Şabanoğlu, Bozokoğlu, Tataroğlu, Türkünoğlu, Âdemoğlu, Topaloğlu, Felakoğlu, Pamukoğlu, Bekiraşoğlu, Suhteoğlu, Kocamollaoğlu
92	Çulhakoca	Bacakoğlu, Suhtealioğlu, Karavelioğlu Köralioğlu, Değirmencioğlu, Çaputcuoğlu, Kayfecioğlu, Değirmencioğlu, Kaşifoğlu
93	Bengü	Alibazoğlu, Abdioğlu, Alibaşoğlu, Marazoğlu, Bağcıoğlu,

		Hızıroğlu, Kocaçobanoğlu, Bayraktaroğlu, Hatiboğlu, Karahasanoğlu, Sevişoğlu, Öksüzosmanoğlu, Gülceoğlu, Curtlakoğlu, Caniklüoğlu, Çakıcıoğlu, Beyoğlanoğlu, Bozoğlu, Eviroğlu, Cermoğlu, Küçükhasanoğlu, Şabanoğlu, Çerkezoğlu, Müezzinoğlu, Köribrahimoğlu, Yahyaoğlu, Temizoğlu
94	Pelitbükü	Akoğlanoğlu, Temurceoğlu, Kerimoğlu, Medetoğlu, İbrahimbaşoğlu, Kürdosmanoğlu, Reisoğlu, Sakaoğlu, Dervişoğlu, Kabaoğlu, Karaosmanoğlu, Tozluoğlu, Gökçeoğlu, Hatiboğlu, Hacımaksudoğlu, Tuzluoğlu, Suhteoğlu, Karahasanoğlu, Mesellüoğlu, Okçuoğlu, Küroğlu, Tataroğlu, Köseoğlu
95	Kolay	Karaalioğlu, Cırthasanoğlu, Karamustafaoğlu, İkizoğlu, Küçükalioğlu, Suhteoğlu, Kefensizoğlu, Şihoğlu, Hasanbaşoğlu, Köseceoğlu, Sarımustafaoğlu, Kodamanoğlu, Dervişoğlu, Kelosmanoğlu, Kadioğlu, Cılızoğlu, İbiçoğlu, Köroğlu, Uzuluoğlu, Sağioğlu, Tokuroğlu, Çuksuzoğlu, Kımikoğlu
96	Çeltik Alanı	Yanbakoğlu, Eminoğlu, İmamoğlu, Çormananoğlu, Topalnakioğlu, Lacaloğlu, Tataroğlu, Kapukırananoğlu, Şabanoğlu, Hocaoğlu, Karabacakoğlu, Apuoğlu, Yanukoğlu, Köroğlu, Körhacıoğlu, İsbiroğlu, Aliimamoğlu, Uzunömeroğlu, Aşçıoğlu, Geçoğlanoğlu, Hacıkabuloğlu,

2.2 Lâkaplar

Bafra’da kişiler baba adları, dede adları ve meşhur olan lakabları ile kaydedilmişlerdir. Lakabların sayısı çok fazladır ve bazı lakabların köyler arasında yaygın olduğu, bazılarının da sadece bir ailede rastlandığı görülür. Örneğin; “fırıncı” lakabıyla kaydedilen 1 kişi olup Debbağhane mahallesinde hane 22’de kaydedilmiş Fırıncı Hasan’dır. Lakablar çoğu kere şahsın fiziki özelliği, mesleği veya menşei veya sosyal durum yansıtacak şekilde verilmiştir. Bunların ikisinin birden yer aldığı lakablar da mevcuttur.

2.2.1 Fiziki Durum Belirten Lâkaplar

Fiziki özellikler içinde ten, saç, göz rengi, zayıflık, boyca uzunluk, yaşça büyüklük gibi hususlar yer alır. Yaptığımız tespitlere göre en çok kullanılan lâkap “kara”dır. 33 defa kullanılan bu lâkabin ardından en çok kullanılan diğer lâkap “koca”dır. Bu lâkap 14 defa kullanılmıştır. Sadece yaşın büyüklüğünü göstermek için değil aynı zamanda iri yapılı birini belirtmek için de kullanılmıştır. Örneğin; Leredos köyünde 3 numaralı hanede sakin “koca Ali” 40 yaşındadır ve bu lâkap onun vücuduyla ilgili bir iriliğe vurgu yapmışken; Düzköy’de 12 numaralı hanede oturan “koca Musa” 100 yaşındadır ve bu lâkap onun yaşını belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Fiziki özellikler dolayısıyla verilmiş diğer lâkaplar; Arab(1), sarı(5), ak (5), kır(1), köse(2), kambur(1), ince(1), cılız(1), kuru(1), bıdık(2), uzun(2) ve kel(10)’dir.

Tablo 31: Fiziki Özellik Belirten Lâkaplar

Ağaçbacakoğlu	Kabakoğlu	Kocabaş
Akbaşoğlu	Kabaluoğlu	Köseağaminoğlu
Araboğlu	Kabasakaloğlu	Köseoğlu
Bacaksızoğlu	Kaküllüoğlu	Köroğlu
Bıyıkoğlu	Kambur	Kuruhasanoğlu
Boduroğlu	Karabıyıkoğlu	Küçüköğlu
Cılızoğlu	Karagözoğlu	Saçluoğlu
Dilzioğlu	Karaoğlanoğlu	Sağıroğlu
Gökçeoğlu	Keleşoğlu	Tombuloğlu
Gökgözoğlu	Keloğlu	Topaloğlu
İnceoğlu	Kelzade	Topsakaloğlu
Kabaoğlu	Kıroğlu	Uzunlioğlu

2.2.2 Mevki veya Sosyal Durum Belirten Lâkaplar

Mevki veya sosyal durum belirten lâkaplar ağa, bey, efendi, molla, hacı, hafız gibi lâkaplardır. *Efendi*, ilmiye ricali (kaza ve tedris) için kullanılan bir lâkaptır¹²⁹. Bafra’da mevki veya sosyal durum bildiren lâkaplar içinde bu lâkabı taşıyanların sayısı 67’dir. Ancak öyle anlaşılıyor ki bu sayı gerçeği tam olarak yansıtmaz. Pek çok müderris, imam, hatib gibi vazifeliler bu lâkap konulmadan yazılmışlardır. Zira çalışmamızda yer alan din görevlileri kısmında bile sadece 146 kişi vardır ki bu da gerçeği yansıtmadığına kanıt gösterilebilir. Din görevlileri içinde sayıca en fazla olan grup “molla”lardır (93 kişi) ve çoğu “efendi” lâkabı kullanılmadan kaydedilmiştir. Örneğin; Yaka mahallesinde sakin Müezzini evvel Mahmud, Molla Ali gibi görevliler bu lâkap kullanılmadan kaydedilmişlerdir.

Vazifesi belirtilmiş olarak bu lâkabı kullananların en fazla olduğu yer 10 kişi ile Debbaghane’dir. 10 görevliden 5’i imam, 1’i hafız, 1’i hatib, 1’i müftü, 1’i müderris ve 1’i de mekteb hademesi olarak kaydedilmiştir. 9 kişi ile Cami-i Kebir Mahallesi 2. sırayı alır. Bunlardan 4’ü imam, 2’si müezzin, 1’i müderris, 1’i hafız hacı ve 1’i de hattab olarak kaydedilmiştir. Hacı Nabi Mahallesinde kaydedilen efendi sayısı 4’tür. Sofulu Mahallesinde kaydedilen 3 kişiden 1’inin görevi “muhtar”lıktır. Diğer efendi sıfatıyla kaydedilmiş görevliler; Yaka mahallesi, Müftü mahallesi(2), Şeyhulaş, Hacı Çırak, Kasnakçı, Dede Alanı ve İl Alanı’nda yaşamaktaydılar.

Efendi lâkabıyla kaydedilenlerden 33’ü vazifeleri belirtilmeden yazılmıştır. Bunların 12 tanesi Cami-i Kebir mahallesinde, 4 tanesi Hacı Nabi mahallesinde, diğerleri; Sofulu mahallesi, Yaka mahallesi, Müftü mahallesi, Köseli(2), Mardar, Ayazma, Çilehane(2), Gültepesi, Demşek, İnegazi, GaziBeylü,Çimenlü,Ön Palanı,İl Alanı ve Çeltik Alanı Köylerinde kaydedilmişlerdir.

Ağalâkabıyla kaydı yapılanların sayısı 11 kişidir. Bunlar; Hacı Nabi mahallesinde, Mimarzade Ahmet ağa, Karahisarlı Ahmed ağa; Sofulu mahallesinde, Karayılan Hasan ağa; Yaka mahallesinde Mollazade İbrahim ağa; Küçük Hamam mahallesinde Hacı Mehmedzade İsmail ağa; Çilehane mahallesinde Sivaslı Mahmud ağa, Kırımı Tatar Seyid ağa; Cami-i Kebir mahallesinde Tatar Ali ağa (Memiş Paşa’ya tabi), Osman ağa, Hakdan Ağanın Tahir ağa(Memiş Paşa’ya tabi) ve Düzköy köyünde sakin Emin ağa olarak kaydedilmişlerdir.

¹²⁹ Kütükoğlu, S. Mübahat, *Menteşe Sancağı 1830*, s.104

En çok rastlanan lâkaplardan biri de 93 kişi ile “*molla*”dır. Mollaların sayıca en fazla oldukları yer 12 kişi ile Yaka’dır. Köyler içinde de 5 kişi ile en fazla molla Çeltik Alanı’nda kaydedilmişlerdir.

En çok rastlanan lâkaplardan diğeri “*hacı*”dır. Bafra’da sayımda kaydedilen toplam 42 hacı vardır. Kalabalık nüfuslu bir yerleşim birimi olan Cami-i Kebir 9 kişi ile hacıların en fazla bulunduğu mahalledir.

Diğer lâkaplar; hatipler 20 kişi, müezzinler 12 kişi ve hafızlar da 21 kişidir.

2.2.3 Meslek Belirleten Lâkaplar

Bunlar çavuş, kethüda, beşe, usta gibi lâkaplardır. En fazla 5 kişi ile “*kethüda*”lar ilk sırayı alır. Bunlar Hacı Nabi, Sofulu ve Cami-i Kebir mahalleleri ile Mardar ve Köleyurdu köylerinde yaşamaktaydı. *Çavuş* olarak kaydedilen Çilehane köyünde hane 38’de sakin 35 yaşındaki Mevlüt Çavuş vardır. *Beşelâkabı* “paşa”nın hafifletilmiş şekli olup yeniçeriler için de kullanılırdı. Sayımın yapıldığı tarihte yeniçerilik tarihe karışmıştı; fakat bu lâkabı taşıyanlar hala vardı¹³⁰.*Beşelâkabını* taşıyan birkişiye Debbaghane köyünde rastlanır.

Ustalâkabına Sofulu ve Müftü mahallelerinde rastlanır.

Lakablar içinde en fazla rastlanan mesleklerdir. Aşağıdaki tabloda meslek bildiren lakablar alfabetik olarak verilmiştir.

Tablo 32: Meslek Bildiren Lakablar

Aşçı	Kadı	Sandalcıoğlu
Balcıoğlu	Kahveci	Saraç
Bekcioğlu	Kâhya/ Kahyaoğlu	Sebilci
Berber	Kalyoncuoğlu	Semerci
Bostancıoğlu	Kantarcıoğlu	Sığırtmaçoğlu
Boyacıoğlu	Kapucuoğlu	Sıvacıoğlu
Çavuşoğlu	Karakethüdaoğlu	Sipahi oğlu
Çıkrıkçıoğlu	Katırcıoğlu	Sucu/ Sucuoğlu
Çıracıoğlu	Kazancıoğlu	Şemsiyecioğlu
Çobanoğlu	Kethüda	Tacıroğlu

¹³⁰ Kütükoğlu, *Menteşe...*, s.107

Davulcuoğlu	Kilimcioğlu	Taciroğlu
Deveci	Kitabcıoğlu	Tarakçı
Fırıncı	Kömürcüoğlu	Taşçıoğlu
Hafızoğlu	Makascıoğlu	Tellakçıoğlu
Hamamcioğlu	Mumcu	Tobcu/ Tobcuoğlu
Hatiboğlu	Müezzinioğlu	Tüfekçi
Hattab	Nalbant	Tütüncüoğlu
Hekimoğlu	Okçuoğlu	Üzümcüoğlu
Hizmetkarı	Pehlivan	Veziroğlu
Hocaoğlu	Reisoğlu	Yorgancıoğlu
İmamhacıoğlu	Sakızcıoğlu	Zindancıoğlu

2.2.4Menşe Bildiren Lakablar

Etnik özellik bildiren ve memleket bildiren olarak ikiye ayrılır. Şahsın etnik menşe'ini bildirenler içinde Arab, Boşnak, Gürcü, Kürt, Laz, Tatar, Kırımı, Türk'e rastlanır. Lakablarda aşiret veya bir cemaata mensubiyet de ortaya çıkar. Kayıtlarımızda Bozokoğlu, Kayıoğlu, Türkmen, Çepni lakabları tespit edilmiştir. Ayrıca dağlı, köylü gibi menşe bildiren lakablara da rastlanmıştır.

Tablo 33: Menşe Bildiren Lakablar

Araboğlu	Orduluoğlu
Astanalı	Rizelü
Bafralı	Samsunlu
Bolulu	Sivaslı
Buharalı	Şamlı
Canıklü	Tatar
Karahisarlı	Taşabadi
Kavaklı	Taşovalı
Kınıklı	Trabzonlu
Kırımı	Tonyalı
Köbrülü	Vezirköprülü
Marmaraluoğlu	

Bazı lakablar da ilgi çekicidir. Bunlardan bazıları; Ağaçbacakoğlu (Çilehane), Kaltakoğlu (Akalan),Kokuoğlu (Gazi Beyli), Çuksuzoğlu(Kolay)'dur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞKÂL VE MESLEKLER

3.1 Eşkâl Kayıtları

Çalışma konumuzu oluşturan 972/973 nolu Bafra nüfus defterlerinde eşkâllerle ilgili rastlanan verileri incelediğimizde uzun, cüce, sarı, kara, ak, arab, çolak topal, kör, dilsiz, sağır, yekçeşm, divane, mecnun ve delilerin kaydının yapıldığı görülür. Yaş sınırlamasının olmadığını da belirtmekte fayda vardır. Örneğin; askerlikle ilgili düşünülerek kayıt tutulmamış 70 yaşındaki biri de özrüne kaydedilmiştir.

3.1.1 Ten Rengi

Arab'ın oğlu gibi ifadeler geçse de kayıt esnasında kaydı yapılan kişiler içinde “Arab” sıfatıyla kaydedilen 1 kişi bulunmaktadır. Kayda Küçük Hamam köyünde rastlanmıştır. Diğer bir ten rengi vurgusu için “ak” sıfatı kullanılmış olup bunlar Mardar'da 2 kişi, Kaygusuz'da 1 kişi, Küçük Hamam'da 1, Karaburç'ta 1 ve Martakale'de 1 olmak üzere toplam 6 kişidirler. Genelde “kara” sıfatı daha yaygındır. Bunlar toplamda 33 kişidir. “Sarı” sıfatıyla kayıtlara da rastlanır. Bunlar da 5 kişidir.

3.1.2 Boy

Yaptığımız incelemede boy ölçüsü olarak “uzun” , “küçük” ve “cüce” tabirleri kullanılmakla beraber “kısa” sıfatına rastlanmaz. Yine “bodur'un oğlu” gibi ifadeler az da olsa kullanılmıştır. Tosköy'ünde 1 tane “cüce” kaydına rastlanır. Uzun olarak toplamda 5 kişi kaydedilmiştir. Ekberli'de küçük olarak kaydedilen 1 kişiye rastlanır. Boyun ne şekilde belirlendiğine dair bir işaret olmamakla beraber gözle tayin edildiği açıktır. O nedenle bunların % 100 doğru tespitler olmadığını kabul etmek gerekir. Bafra genelinde sayıları yok denecek kadar az boy tespiti yapılmış olması da dikkate şayandır.

3.1.3Özürler

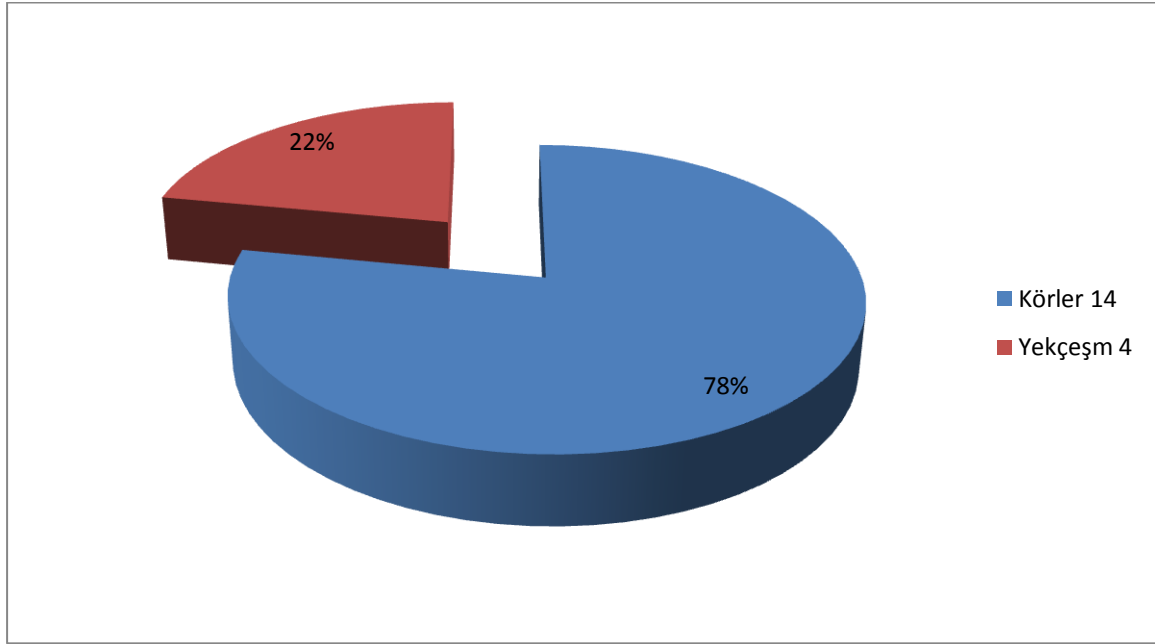
Defterlerimizde kayıtlı olan özür durumlarını gruplandırarak incelemek gerekirse:

3.1.3.1 Kol-Bacak Özü Olanlar

Topal olarak kaydedilenlerin sayısı toplamda 11'dir. bu gruptakilerin en fazla olduğu yerler; Hacı Nabi(2) ve Müfti(2) 'dir. Özürlülerin bu grubunda topallardan başka "çolak" sıfatına Çilehane ve Eğirdir köylerinde rastlanır. Bunlar da toplamda 2 kişidir.

3.1.3.2 Görme Özürlüler

Görme özürlüler "kör/âmâ" ve "yekçeşm(tek gözlü)" olarak kaydedilmiş olup toplam sayıları 18'tür. Bundan başka bir görme özü kaydı yoktur. Bu grup içinde en fazla sayı 14 kişi ile körlerdir. Körlerin en çok buldukları yer ise 4 kişi ile Debbaghane'dir. Âmâ olarak kaydı yapılanlara Hacı Nabi, Hacı Şaban ve Mardar'da rastlanır.

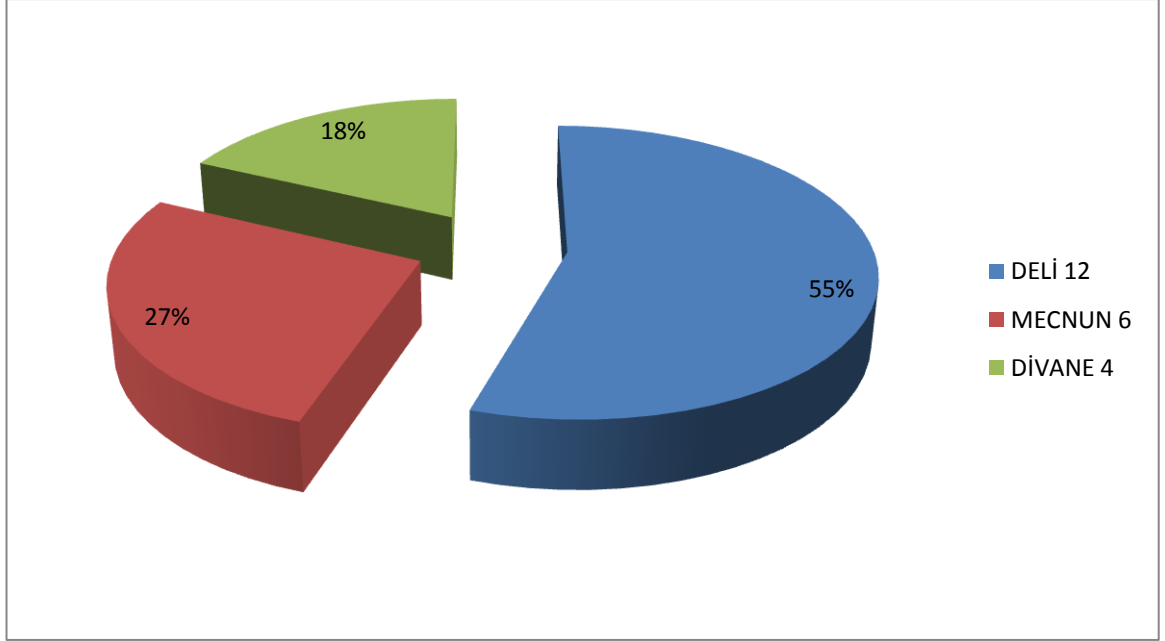
Şekil 15: Görme Özürlüler

3.1.3.3 İşitme ve Konuşma Engelliler

Bunların sayıları oldukça azdır. 1 sağır ve 3 dilsiz kaydı vardır. Dilsizler Yaka köyünde, Mardar ve Pelitbükü'nde kayıtlı iken; sağır Yörükalanı'nda kaydedilmiştir. Nüfusa oranları son derece düşüktür.

3.1.3.4 Akıl ve Sinir Hastalıkları

Akıl ve sinir hastaları divane, mecnun ve deli olarak kaydedilmiştir. Toplam sayıları 22'dir. Bunlardan 12'si deli, 4'ü divane, 6'sı mecnun olarak kaydedilmiştir. Mecnunlar 3 kişi ile Çilehane'de, deliler de 3 kişi ile Mardar da sayıca fazladırlar.

Şekil 16: Akıl Hastalıklarının Oranları

3.2 Meslekler

Defterde çalışabilecek durumda olan herkesin mesleği belirtilmemiştir. Çünkü asıl amaç Asakir-i Mansure'ye alınacakların tespitidir.

Tablo 34: Meslekler

Aşçı	Kalyoncu
Berber	Kantarıcı
Boyacı	Kasap
Çavuş	Kethüda
Çıkırıkçı	Kilimci
Çıracı	Mumcu
Çoban	Müderris
Davulcu	Müezzin
Deveci	Molla
Fırıncı	Nalbant
Hafız	Pehlivan
Hamamcı	Saraç
Hatib	Sebilci
Hattab	Semerci
Hızarcı	Sipahi
Hizmetkâr	Sucu
Hoca	Tarakçı
İmam	Tüccar
Kadı	Tobcu
Kahveci	Tütüncü

3.1 İdari Görevliler

Askeri, idari, mali, asayiş görevlilerinden oluşan bu grup içinde en çok sayıyı askeri grup oluşturur. Topçu(14), çavuş(1)ve sipahiler(1) sayılabilir. İdari personel içinde kethüdaların sayısı 5'dir. Miri Mirandan Memiş Paşa tek âyândır.

3.2 İlmiye Mensubları

Osmanlı mahalle ve karyelerinde sosyal ve dini hizmetlerin görülmesinde cami ve mescitlerde görev yapan imam ve yardımcıları çalışma konumuz olan defterlerde ayrıca görevleriyle birlikte kaydedilmiştir.

Tablo 35: Din Görevlileri

Sıra No	Mahalle – Karye	Hacı ¹³¹	Hatib	Molla	Müezzin	Hafız
1	Mir-i Mirân-ı Kiramdan Memiş Paşa Dairesi	2	-	1	-	-
2	Daire-i Âyan -iBafra	-	-	-	1	-
3	Hacı Nabi	1	-	2	1	3
4	Hacı Şaban	1	-	3	-	3
5	Sofulu	2	-	4	-	1
6	Debbağhane	2	1	4	3	1
7	Karkalu	-	-	1	-	-
8	Yaka	1	1	12	1	2
9	İshaklu	1	-	1	-	-
10	Küçük Hamam	2	-	-	-	-
11	Müfti	1	-	2	1	1
12	Çilehane	4	-	3	1	-
13	Cami-i Kebir	9	-	5	3	7
14	Gelemağri	1	1	1	-	-
15	Kaygusuz	-	-	-	-	-
16	Karaburç	1	-	-	-	-
17	Kalaylu	-	-	1	-	-
18	Kuşcular	1	-	-	-	-
19	Cuma Harızı	-	-	-	-	-
20	Hamam Harızı	-	-	-	-	-
21	Garişah	-	-	-	-	-
22	Dedelü	-	-	2	-	-
23	Yörgüç	-	-	-	-	1
24	Tatarlı	-	1	-	-	-
25	Virancık maa Ekberli	-	-	2	-	-
26	Elmacık maa Kozağızı	-	-	1	-	-
27	Keresteciyan	-	-	-	-	-
28	Türk	-	-	1	-	-

¹³¹Hacılar din görevlisi olmasa da bölgenin iktisadi durumunu yansıtmada ve bilgisine danışılacak kaynak olmadıkça halk tarafından da önemsenen kişilerdi.

29	Paşa Şeyh	-	-	-	-	-
30	GökağaçmaaGültepesi	1	-	-	-	-
31	Kelikler	-	-	1	-	-
32	Demşek	1	-	-	-	-
33	KuşluhanmaaDeğirmenözü	-	1	-	-	-
34	Karaşeyh	-	-	-	-	-
35	İnegazi	-	-	-	-	-
36	Burunca	-	-	1	-	-
37	İlyaslu	-	1	1	-	-
38	Tosköyü	-	2	2	-	-
39	Gazibeylü	1	-	-	-	-
40	Ak Tekke	-	-	-	-	-
41	Şeyhulaş	-	1	1	-	-
42	Martakale	1	1	1	1	-
43	Sarıköy	-	-	-	-	-
44	Kinise	-	-	-	-	-
45	Tecir Beylü	-	-	-	-	-
46	Sarmaşuk	-	-	-	-	-
47	Terzülü	-	-	-	-	-
48	Hacılar	-	-	-	-	-
49	Gümere	-	-	-	-	-
50	Lerodos	-	-	-	-	-
51	Koca Yörük	-	-	-	-	-
52	Tekke	-	-	-	-	-
53	Şeyhevrân	-	-	-	-	-
54	Kıran	-	-	-	-	-
55	Girne	-	-	1	-	-
56	Çıkrıkçı	-	-	-	-	-
57	İnözü	-	-	-	-	-
58	Düzköy	-	1	-	-	-
59	Çalköy	-	-	1	-	-
60	Yörükalanı	-	-	-	-	-
61	Lengerli	-	-	1	-	-
62	Sürmeli	-	-	-	-	-
63	Köseli	-	1	-	-	1

64	Mardar	1	-	2	-	-
65	Kuşkayası	-	-	3	-	-
66	Domuzağlı	-	-	1	-	-
67	Çağşur	-	-	3	-	-
68	Kilik	-	-	2	-	-
69	İğlemezlü	-	-	-	-	-
70	Ayazma	-	-	1	-	-
71	Almaklu	-	-	1	-	-
72	Kanlıgüney	-	1	-	-	-
73	Kasnakçı	-	-	-	-	-
74	Yiğitalanı	-	-	-	-	-
75	Sarpun	1	-	2	-	-
76	Elalanı	-	-	-	-	-
77	Köleyurdu	1	-	-	-	-
78	Gelericik	-	-	-	-	-
79	Akalan	-	-	1	-	-
80	Feradar	-	1	-	-	-
81	Çiflik-i Hacı Çırak	-	1	-	-	-
82	Dede Alanı	1	1	-	-	-
83	Kışla	-	-	-	-	-
84	Çimenlü	-	-	-	-	-
85	Alancık	-	-	-	-	-
86	Kabalu	1	-	2	-	-
87	İl Alanı	-	1	4	-	-
88	Ön Palanı	2	-	-	-	-
89	Kaplancık	-	-	1	-	-
90	Kovanlı	-	-	-	-	-
91	Eğidir	-	-	1	-	-
92	Çulhakoca	-	-	1	-	-
93	Bengü	2	-	2	-	-
94	Pelitbükü	-	-	2	-	-
95	Kolay	-	1	2	-	-
96	Çeltik Alanı	-	2	5	-	1
	TOPLAM	42	20	93	12	21

Kayıtlara göre din görevlisi bulunmayan 34 köy vardır. Din görevlileri molla, hatib, müezzin ve hafızlardan oluşur. Bunlar toplamda 146 kişi idiler. Defterde bir de hacıların olduğu grup vardır ki bunlar dini vecibelerini yerine getirmiş ve bu bakımdan bilgisine danışılan kişilerdir. Ayrıca zenginlerin yerine getirdikleri bir vecibe olması sebebiyle Bafra'nın iktisadi yapısını ortaya koymada bir eleman olarak değerlendirmeye alınabilirler. Bafra'da sayımda kaydedilen toplam 42 hacı vardır. Kalabalık nüfuslu bir yerleşim birimi olan Cami-i Kebir 9 kişi ile hacıların en fazla bulunduğu mahalle idi.

Yüz kırk altı dini görevli içinde en yüksek yekün 93 kişi ile mollara aittir. Mollaların sayıca en fazla oldukları yer 12 kişi Yaka mahallesidir. Köyler içinde de 5 kişi ile en fazla molla Çeltik Alanı'ndadır. Hatipler 20 kişi, müezzinler 12 kişi ve hafızlar da 21 kişidir. Nüfusa oranla sayılarının az olduğu dikkatten kaçmaz.

Hatib(20) , müezzin(12) ,hafız(21) , müderris(3), müftü(1), imam(15), naib(1) gibi ilmiye sınıfına mensub 73 görevli bulunmaktaydı.

3.3 Mâli Personel

Hacı Şaban Mahallesinde 1 hazinedar kaydı yapılmıştır.

3.4 Zanaat Erbabı

Aşçı (1), kasap (1), sucu (1), sebilci (1), fırıncı (2), kahveci (1) gıda maddeleri imal ve satıcıları olarak; hızarı(1), hattab(1), tarakçı (1), tütüncü (2) gibi ihtiyaç maddeleri satıcıları; nalbant (2), saraç (3), semerci (1)gibi saraciye ve koşum malzemeleri imal ve satıcıları ile berber(1) ve kantarcı (1) gibi meslekler vardı.

3.5 Hizmetliler

Hademe (9), gulam (2) ve hizmetkâr (1) adı altında bulunan hizmetli grubu da vardı. Hademeler içinde bir “mektepe hademesi” (Debbağhane, mektep hademesi hasan) olarak kaydedilmiştir.

SONUÇ

19. yüzyılın başında Osmanlı tahtına oturan padişah II. Mahmud, Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirmeyi planladığı değişim için güçlü bir ordu kurma gerekliliğine inanmıştı. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve ardından Asakir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunun kurulması devlet için planlanan reform hareketlerinin hızlanmasına olanak sağladı. Askeri alanda meydana gelen değişim ülkenin asker ve vergi mükellefi sayısını belirleme zorunluluğunu doğurdu. Bu amaçla ülke genelinde bir nüfus sayımına başlandı.

Osmanlı Devleti'nde 1831'de başlayan nüfus sayımı bazı aksaklıklar nedeniyle hemen o yıl içinde tamamlanamamış ve belli bir süre daha devam etmiştir. Çalışma konumuzu oluşturan Bafra Kazasının bağlı bulunduğu Canik Sancağı'nda sayım işlemi 1835 yılına kadar devam etmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Nüfus Defterleri Fonu'nda yer alan beş adet nüfus defterleri yardımıyla 19. yüzyılın ilk yarısında Bafra Kazası nüfusunu sayısal olarak ortaya koyma amacıyla başladığımız bu araştırma, nüfus defterinin sadece sayısal verilerle yetinilmeyecek kadar zengin bilgiler içermesinden dolayı daha da geliştirilmiştir.

Coğrafi anlamda nüfusunu değerlendirdiğimiz bölge 19. yüzyıl sonrasında Türk ve Rum nüfusun çeşitli sebeplerle karşı karşıya geldiği bir bölgedir. Bu noktadan hareketle bölge nüfusunun hangi yönde değişim gösterdiğini anlayabilmek adına çalışmamızda ortaya koyduğumuz veriler daha da önem kazanmaktadır.

Günümüz şartlarında yapılan nüfus sayımlarının bile %100 doğru sonuçlar veremeyeceği gerçeği 19. yüzyılın ilk yarısında Bafra Kazası nüfusunu ele alırken de geçerli olmalıdır. Günümüzde belirli bir yaşın üzerinde bulunanların tam yaşlarını bilmemeleri ve doğum tarihleriyle ilgili tahminlerinde sonu "0" ve "5" ile biten yıllara atıfta bulunmaları dikkate alındığında sayımla ilgili kayıtların güvensizlik yarattığı düşünülebilir. Bu görüşe rağmen Osmanlı nüfus memurlarınca 1835 yılında Bafra'da 172 yerleşim biriminde kaydedilen erkek nüfus 2659 haneye dağılmış olarak 11041 kişidir. Bu rakam 1849 yılında 4009 haneye dağılmış 13609 kişiye ulaşacaktır. 1835 yılından 1849 yılına kadar ki dönemde Bafra'da nüfus 2545 kişi artmıştır ve bu da yaklaşık olarak % 23'lük bir orana tekabül etmektedir.

Çalışma sırasında faydalandığımız nüfus defterleri sadece nüfusun sayısı ile ilgili bilgiler vermek dışında farklı bir çok disipline kaynaklık edecek kadar zengin bilgiler içermektedir. Örneğin; 19. yüzyılın ilk yarısıyla ilgili olarak incelediğimiz iki farklı tarihe

ait defterlerde toplamda 24673 kişinin kayıtlarına ulaşarak doğum ve ölüm tarihlerini, nüfusun yaş gruplarına göre dağılımlarını ortaya koyduk. Ancak nüfusa dair bu sayısal bilgiler daha farklı çalışmalarda derinlemesine incelenebilir ve istatistik bilimi kapsamında yeni sonuçlara ulaşmakta kullanılabilir. Ayrıca yukarıda bahsettiğimiz verilerden hareketle nüfusun yapısını, özelliklerini ve değişimlerine yönelik bilgilerle modern demografiye bağlı yeni çalışmalar da ortaya konulabilir. Nüfus defterleri ilgili çalışmamızı yürütürken ayrı ayrı belirtilmiş 6668 haneye dair bilgileri çalışmamızın amacı doğrultusunda ifade ettik. Hanelerle ilgili değerlendirmelerimizi yaparken aynı hanede yaşayan farklı bireylerin varlığını ortaya koymak suretiyle çalışma sahamızla ilgili toplum yapısını ortaya koyduk. Böylece toplumun temel birimi kabul edilen ailenin organizasyonunu, değişimini ve işleyişini de ortaya koyabilecek bilgilere ulaştık. Bu veriler daha derinlemesine irdelenip sosyoloji alanındaki çalışmalarda kullanılabilir. Yine çalışmamız sırasında değerlendirdiğimiz isim ve lâkaplarla ilgili bilgiler dilbilimi çalışmalarına katkı sağlayabilir. Nüfus defterlerimiz gayrimüslim vatandaşların kayıtlarından da belirgin bir şekilde anlaşılabilen vergilendirme sistemi vasıtasıyla iktisadi disiplinlere; tutuldukları dönemle ilgili olarak idari taksimatın ortaya konmasında ve araştırmacının amacına yönelik kullanacağı daha birçok farklı disipline kaynaklık edecek kadar kapsamlı bilgiler taşımaktadır.

Sonuç olarak nüfus defterlerinin taşıdıkları zengin bilgi kaynakları ışığında oluşturduğumuz çalışmamız, Bafra kazası nüfusu ile ilgili çok değerli ipuçları içermektedir.

BİBLİYOGRAFYA

A - Kaynaklar

1 - Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Nüfus Defteri

a - NFS. d, 972

b - NFS. d, 973

c - NFS. d, 979

d - NFS. d, 980

e - NFS. d, 1034

B. Tetkikler

Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, İstanbul, 1927.

Mehmet Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, I (nşr. F.R. Unat-M.A. Köymen), Ankara 1987.

AKBAL Fazıla, "1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat ve Nüfus", *Bellekten C.XV*, Ankara, 1951, s.617 -628.

AKBULUT, Dursun Ali, "Canik Müstakil Livasının Son Mutasarrıfı Ve Samsun'un İlk Valisi Osman Bey" *İlkçağdan Cumhuriyete Canik*, Yayına Hazırlayan (Editör) Prof. Dr. Cevdet Yılmaz, Samsun 2011, s.227-276

AKDAĞ, Mustafa, "Osmanlı Tarihinde Âyanlık Düzeni Devri 1730 - 1839", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, VIII – XII, S. 14- 23 (1970 – 1974) s. 51 – 61.

Âşık Paşaoğlu Tarihi, (nşr. Atsız), İstanbul, 1992.

AYDIN Mahir, "Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri" *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri*, 28-30 Haziran 1989, İstanbul 1990.

"Bafra", *Ana Britannica Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, C.16, s.125

BARKAN, Ömer Lütfü, "Türkiye'de İmparatorluk Devri Nüfus ve Arazi Tahrirleri" İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, S 1, İstanbul 1941.

-----, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *Osmanlı Devletinin Sosyal ve Ekonomik Tarihi. Tetkikler-Makaleler, II, İstanbul 2000*, s.142-144.

BEHAR Cem, "Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi", *Osmanlı Devletinde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2000.

ÇADIRCI Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991.

-----, "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine bir İnceleme", *Bellekten, C.XXXIV. 1970*, s.409-420.

- , "Türkiye'de Yönetim (1826 -1839)", *Belleten* (1988) S.201,s.1215-1240
- , "Anadolu'da Redif Askeri Teşkilâtının Kuruluşu ", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, VII-XII (1975), s. 63-75
- , A. Latif Armağan, Sedat Bingöl, Bekir Koç, *1830 Sayımında Ankara*, Ankara, 2000.
- DAĞLI, Yücel - ÜÇER Cumhur, *Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1997.
- DEMİRCİOĞLU, Sezgin, Süleyman Bilgin, *Of Nüfus Defteri (1834)*, İstanbul 2011.
- DİLCİMEN, Kâzım, *Canik Beyleri*, Samsun 1940.
- DOĞRU Halime, "Osmanlı Devletinde Toprak Yazımından Nüfus Sayımına Geçiş ve Bir Nüfus Yoklama Defteri Örneği", *Anadolu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.2, s.223-285
- ERKAL Mehmet - Halil İncalcık; "Cizye". DİA.,VIII. İstanbul 1993, s.42-48
- İPEK, Nedim, "Canik Sancağı'nın Nüfusuna Dair Bir Değerlendirme",*Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Samsun 1997, s.145-161
- ,"Kuruluşundan Cumhuriyet'e Canik Sancak Merkezi Samsun Şehri" *İlkçağdan Cumhuriyete Canik*, Yayına Hazırlayan (Editör) Prof. Dr. Cevdet Yılmaz, Samsun 2011, s.163-226
- "Samsun" İslam Ansiklopedisi, Besim Darkot, İstanbul 1993, C.10 s.173-178
- KARAGÖZ, Rıza,"Canik'in İdarî Yapısı ve İdarecileri" *İlkçağdan Cumhuriyete Canik*, Yayına Hazırlayan (Editör) Prof. Dr. Cevdet Yılmaz, Samsun 2011, s.119-160
- ,"*Karadeniz'de Bir Hanedan Kurucusu Haznedarzade Süleyman Paşa*", Samsun, 2009.
- ,*Canikli Ali Paşa*, Ankara 2003.
- KARAL, E. Ziya, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı*, T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1997,.
- , *Osmanlı Tarihi V*, Ankara 1970.
- KARPAT, H. Kemal, *Osmanlı Nüfusu (1830 -1914)*, Çev: Bahar Tırnakçı, İstanbul 2010,
- KILIÇ, Orhan, "Osmanlı Dönemi İdari uygulamalar Bağlamında Canik'in Yönetimi ve Yöneticileri", *Geçmişten Geleceğe Samsun 1. Kitap 2006*, Yayına Hazırlayan (Editör)Doç. Dr. Cevdet Yılmaz, Samsun 2006, s.31-53

- KÜÇÜK, Cevdet "Tanzimat Dönemi Erzurum'un Nüfus Durumu", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi (1976-1977)*, İstanbul 1977, S.7-8, s.168-189
- KÜTÜKOĞLU Mübahat S., *Menteşe Sancağı*, 1830(Nüfus ve Toplum Yapısı), Ankara, 2010.
- MİROĞLU İsmet, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*, TTK. Yayını. Ankara 1990.
- ÖZ, Mehmet, XV-XVI. *Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara 1999.
- , *Orta Karadeniz Tarihinin Kaynakları VII. Canik Sancağı Avâriz Defterleri (1642,)*Ankara,2008.
- ,"XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla Samsun Yöresi" *Geçmişten Geleceğe Samsun I. Kitap 2006*, Yayına Hazırlayan (Editör)Doç. Dr. Cevdet Yılmaz, Samsun 2006, s.3-29
- ÖZCAN, Abdülkadir,"Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye" DVIA, V (1991).
- ÖZKAYA, Yücel, *Osmanlılarda Âyanlık Müessesesi*, Ankara 1997; "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yerli Ailelerin Âyanlıkları Ele Geçirmeleri ve Büyük Hanedanlıkların Kuruluşu", *Belleten*, XLVII/16 (1978) s.666-724
- Sezgin Demircioğlu, Süleyman Bilgin, Mustafa Çakıcı, Ali Mesut Birinci, *Trabzon Nüfus Kütüğü*, İstanbul, 2009.
- TELLİOĞLU İbrahim, *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*, Serander Yayınları, I. Baskı, Trabzon 2004.
- "Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Canik", *İlkçağ'dan Cumhuriyete Canik*, Yayına Hazırlayan (Editör) Prof. Dr. Cevdet Yılmaz, Samsun 2011, s.23-73
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 2010.
- ,*Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul 2011.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, " 1485 - 1576 Yılları Arasında Samsun Şehri", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, Samsun 1988, s.297-303